

ВРХОВНИ СУД СРБИЈЕ

**БИЛТЕН
СУДСКЕ ПРАКСЕ**

1

"СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК"
БЕОГРАД, 2003.

ПРИРЕЂИВАЧ
За приређивача

Врховни суд Србије
Соња Бркић, председник

ИЗДАВАЧ
За издавача

Јавно предузеће "Службени гласник"
Милић Мишковић, директор

ГЛАВНИ И
ОДГОВОРНИ
УРЕДНИК

Драгиша Слијепчевић, судија

У приређивању Билтена учествују судије, саветници и стручни сарадници Врховног суда Србије и других судова, као и други истакнути правници.

РЕДАКЦИЈСКЕ ГРУПЕ
За Кривично право:

Новица Пековић, Слободан Газивода, Евалд Грубер, Драгомир Милојевић и Зоран Перовић, судије Врховног суда Србије

За Грађанско право:

Драгица Марјановић, Предраг Трифуновић, Владимир Тамаш, Слободан Дражић, Љубица Милутиновић и Јасминка Станојевић, судије Врховног суда Србије

За Управно право:

Милена Саватић, Катарина Манојловић-Андрић, Снежана Живковић, Боривој Буњевачки и Олга Ђуричић, судије Врховног суда Србије.

РЕДАКЦИЈА:

Драгиша Слијепчевић, Војимир Цвијовић, Новица Пековић, Драгица Марјановић и Милена Саватић, судије Врховног суда Србије

ЗАМЕНИК ГЛАВНОГ
И ОДГОВОРНОГ
УРЕДНИКА
СЕКРЕТАР
РЕДАКЦИЈЕ

Војимир Цвијовић, судија

УРЕДНИК
ТЕХНИЧКА ПРИПРЕМА

Даница Илић, саветник Врховног суда Србије

ДИЗАЈН КОРИЦЕ
ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК
ПРЕЛОМ

Светлана Стојковић
Јелена Чакаревић, Тања Тодоровић и Андријана Недовић, технички сарадници

ТИРАЖ:
ШТАМПАРИЈА:

Милош Мајсторовић
Никола Богдановић
Фото-слог "Службеног гласника"
2500

ЈП "Службени гласник", Штампарија
"Гласник", Београд, Лазаревачки друм 15

ДОКУМЕНТИ

**ПРЕГЛЕД РАДА ВРХОВНОГ СУДА СРБИЈЕ
(са освртом на рад подручних судова опште надлежности за 2002. годину)**

Прегледом рада Врховног суда Србије обухваћени су подаци о извршењу послова у овом суду у 2002. години као и основне карактеристике о стању послова и проблемима рада свих осталих судова опште надлежности на подручју Врховног суда Србије, према подацима из њихових извештаја. Оваква концепција извештаја омогућава да се у најбитнијим цртама сагледају и оцене укупни годишњи резултати рада наведених судова у остваривању њихових Уставом и законом утврђених функција.

Рад Врховног суда Србије и осталих судова опште надлежности у 2002. години одвијао се у оквиру Уставом и законом прописане надлежности и био усмерен на обезбеђивање и јачање уставности и законитости као и осигурање предуслова за остварење ових начела - ажурности, ефикасности и квалитета судског рада, те независности у поступању.

Извештајну 2002. годину обележило је ступање на снагу сета нових правосудних закона, донетих крајем 2001. године, као и, после свега неколико месеци примене, усвајање њихових измена и допуна које су у односу на првобитна законска решења оцењене као ретроградне за започету реформу правосуђа.

Наведеним изменама, како по њиховој садржини тако и по начину доношења, умањен је достигнути степен независности и самосталности судства који је био обезбеђен прописаним поступком избора и разрешења судија кроз рад два установљена тела – Високог савета правосуђа и Великог персоналног већа. Истовремено је, између осталог, председницима судова ускраћено право да обављају судијску дужност за време трајања мандата.

Тако је у тренутку када када се очекивало да ће судство имати пуну подршку за неопходне реформе, оно било принуђено да пред Уставним судом Србије покреће поступак за оцену уставности појединих одредаба усвојених измена ових закона.

Мада је Уставни суд Србије донео привремену меру о обустави примене оспорених одредаба до коначне одлуке, штетне последице њиховог доношења нису отклоњене до

краја године. Рад Великог персоналног већа је потпуно блокиран, а необављање судијске дужности од стране председника судова у трајању од два месеца одразиле су се негативно на ажурност судова. (У време сачињавања овог извештаја окончан је покренути поступак за оцену уставности тако што је Уставни суд утврдио да оспорене одредбе Закона о изменама и допунама Закона о судијама, којима се умањује достигнути ниво независности и самосталности судова и судија успостављен Законом о судијама, нису у сагласности са Уставом Републике Србије).

Померање рока за почетак примене одредаба Закона о уређењу судова које се односе на организацију и нову надлежност судова (са 1. 10. 2002. године на 1. 03. 2003. године), такође се негативно одразило на укупне резултате рада судова јер из тог разлога велики број судијских места у судовима није био попуњен током целе године.

Материјални положај судова, који је у извесној мери побољшан, и даље није у складу са њиховом уставном и законском позицијом. Указује се на лоше смештајне услове, недовољну техничку опремљеност, нерешавање стамбених питања, као и на одсуство нужних мера безбедности. Посебно се од стране извесног броја судова указује да су средства за редовно функционисање судова (за посебне намене и материјалне трошкове), била недовољна и нередовно дозначавана.

Повећањем плата носиоцима правосудних функција у знатној мери је побољшан њихов материјални положај, што је од стране судова позитивно оцењено. Истовремено се у свим извештајима наглашава потреба за побољшање материјалног положаја осталих запослених чије су плате, како се наводи, недопустиво ниске у односу на обим, одговорност и тежину посла који обављају као и допринос који дају у постизању укупних резултата рада судова. Посебно се указује на веома ниске плате судијских помоћника који фактички обављају део судијских послова и представљају кадровску основу за избор носилаца правосудних функција.

Из достављених извештаја окружних судова произилази општа оцена да на судове није вршен притисак у смислу директног утицања на одлучивање. Међутим, мора се рећи да су у појединим случајевима из судске надлежности за које је постојало интересовање шире јавности, судови трпели својеврстан притисак једног дела средстава информисања која су често на непрофесионалан начин информисала јавност и прејудицирала судске одлуке у тим предметима, подстакнута и неодмереним изјавама и паушалним критикама рада судова од стране неких представника извршне власти. То је у знатној мери отежавало

рад судова, а у супротности је са уставним положајем судства и међународним стандардима, као и уставним и законским гаранцијама његове независности.

I СТАЊЕ И ПРОБЛЕМИ

Основне карактеристике стања и проблеми рада судова опште надлежности

У 2002. години код свих судова опште надлежности на територији Републике Србије било је у раду 1.551.789 предмета од којих је 1.096.323 новопримљених а 455.466 предмета је пренето као нерешено из ранијих година.

Новопримљени предмети распоређени су према стварној надлежности судова на следећи начин: код општинских судова 987.843, код окружних судова 87.512 и код Врховног суда Србије 20.068 предмета.

Подаци показују да је укупан број примљених предмета у 2002. години, у односу на претходну годину већи за 30.748 предмета (око 3%). До повећања прилива дошло је код свих судова и то код општинских за 17.544 предмета, код окружних за 11.773 и код Врховног суда за 1.431 предмет.

У општинским судовима повећање прилива одразило се код свих врста предмета осим у кривичном поступку према малолетницима и код осталих ванпарничних предмета. Повећање је у највећој мери изражено код предмета у извршном поступку – за 44.709 предмета а затим код парничних предмета – за 5.643 предмета.

У окружним судовима прилив је повећан код кривичних предмета и у првостепеном и другостепеном поступку, затим код предмета у другостепеном парничном поступку као и код предмета управног спора. Повећање је највеће код другостепених парничних предмета и износи 8.849 предмета. Код другостепених кривичних предмета прилив је повећан за 3.474 и код управних за 323 предмета. Прилив јер смањен код предмета истраге, у кривичном поступку против малолетника као и у првостепеном парничном поступку.

У Врховном суду Србије прилив је повећан код кривичних предмета за 723 предмета и управном спору за 843 предмета.

Од укупног броја предмета у раду решено је 1.099.972 или око 71%. То је за 60.076 предмета више решено него у претходној години. Код Општинских судова више је решено 47.565 предмета, код окружних 11.480 и код Врховног суда 1.031 предмет.

Остало је нерешено 451.817 предмета што је за 3.649 мање нерешених предмета него на крају претходног извештајног периода.

Број нерешених предмета је нешто испод петомесечног прилива нових предмета (4,94) и представља побољшање укупне ажурности у односу на претходну годину (када је коефицијент ажурности био 5,13 месечног прилива).

Према устаљеним критеријумима за оцену ажурности судова, с обзиром на процесне одредбе, сматра се нормалним да се број нерешених предмета креће око тромесечног прилива одређене врсте предмета у првостепеном односно двомесечног прилива у другостепеном поступку.

У складу са овим критеријумима на подручју Врховног суда Србије број нерешених предмета према месечном приливу кретао се и то:

- истраге за око 3,9 месеци (у 2001. години око 4);
- првостепени кривични предмети за око 8 месеци (у 2001. години око 8,4);
- првостепени грађански предмети за око 9,7 (у 2001. години око 10,2);
- оставински предмети за око 2,8 месеца (у 2001. години око 3,2);
- другостепени кривични за око 2 месеца (у 2001. години око 2,2);
- другостепени грађански за око 1,6 (у 2001. години 1,1);
- управни спорови за око 6,5 месеци (у 2001. години 6,8);
- предмети извршења (грађански) за око 5,6 (у 2001. години 6,4).

Подаци показују да је ажурност, у односу на претходну годину, побољшана код свих предмета осим код предмета у другостепеном грађанском поступку где је одржана на приближно истом нивоу што значи да је и даље веома висока.

Више окружних судова завршило је годину без нерешених предмета у другостепеном поступку и у грађанској и кривичној материји или само у једној од њих. Без нерешених предмета у обе материје годину су завршили Окружни суд у Ваљево и Окружни суд у Смедереву. У другостепеном кривичном поступку немају нерешених предмета окружни судови у Врању, Лесковцу и Јагодини, а у другостепеном грађанском поступку окружни судови у Зајечару, Прокупљу, Пожаревцу и Чачку.

Добру ажурност окружни судови остварују и код предмета у истрази и то углавном испод двомесечног прилива.

Међутим, у првостепеном кривичном поступку мали број окружних судова има ажурност испод тромесечног прилива. Такву ажурност имају окружни судови у Зајечару (1,92), Ваљево (2,5), Јагодини (2,6) и Лесковцу (2,8).

Ажурност нешто изнад тромесечног прилива имају окружни судови у Прокупљу (3,3), Ужицу (3,3) и Неготину (3,7) а изнад четворомесечног прилива окружни судови у Сомбору (4,48) и Крагујевцу (4,5). Код свих осталих окружних судова, ажурност се креће од петомесечног до десетомесечног прилива нових предмета а Окружни суд у Сремској Митровици има нерешених предмета у броју већем од петнаестомесечног прилива (15,89).

У управној материји општи просек ажурности окружних судова је на нивоу тромесечног просечног месечног прилива нових предмета. Окружни суд у Ваљеву је годину завршио без нерешених предмета.

Подаци показују да се највећи број управних предмета пред окружним судовима решава у року од 3 месеца, а један део у року од 3-6 месеци. У мањем броју предмета поступак траје преко 6 месеци и то искључиво због неблаговремене доставе списка од стране туженог органа, у неким случајевима ни после више ургенција.

Задовољавајући степен опште ажурности остварио је и одређен број општинских судова.

Међутим, посматрано по материјама, посебно код предмета у првостепеном кривичном и првостепеном парничном поступку, годинама актуелно стање неажурности општинских судова није битније поправљено. Тако у кривичној материји 53 општинска суда има заостатке од петомесечног до десетомесечног прилива, а 27 судова преко десетомесечног до двадесетомесечног прилива нових предмета. Највеће заостатке имају општински судови у Шиду (26,9), Сурдулици (22,1) и Ивањици (20,2).

У грађанској материји 55 општинских судова има заостатке од петомесечног до десетомесечног прилива, а код 30 судова заостаци су преко десетомесечног до деветнаестомесечног прилива нових предмета. Највеће заостатке има Општински суд у Рашки (22,77), Општински суд у Ивањици (20,9).

Ажурност испод тромесечног прилива у првостепеном кривичном и парничном поступку остварио је мали број општинских судова, међу којима су неки остварили и високу ажурност. Тако Општински суд у Књажевцу има коефицијент ажурности 0,54 у кривичној и 1,3 у парничној материји као и Општински суд у Сокобањи са 0,45 у кривичној и 1,9 у парничној материји. Добру ажурност у обе материје имају и општински судови у Сенти (са 1,05 у кривичној и 2,3 у парничној), Пријепољу (са 1,5 односно 2,7) и Тителу (са 2,8 у кривичној и 2,00 у парничној материји. Ажурни су у првостепеном кривичном поступку још и општински судови у Димитровграду (1,05) Сјеници (1,81) Жабарима (2,08) Мионици (2,2) Младеновцу (2,4) Зрењанину (2,7)

Кикинди (2,8), Кладову и Коцељеви (око 3,00), а у парничној материји још и општински судови у Богатићу (2,4) Коцељеви (2,5) и Прибоју (2,9).

У односу на првостепени кривични и парнични поступак са евидентним стањем неажурности великог броја општинских судова знатно је боље стање, углавном код свих судова у области рада на оставинским и осталим ванпарничним предметима. Свега четири суда у оставинским и два суда у осталим ванпарничним предметима имају заостатке преко десетомесечног прилива нових предмета.

Општи просек ажурности општинских судова у извршном поступку кад су у питању одлуке из грађанске материје, износи 5,6 месечног прилива, што је побољшање ажурности у односу на претходни период када је износио 6,4 просечног месечног прилива. Број нерешених предмета је код већине општинских судова изнад тромесечног прилива, а одређен број судова има нерешених извршних предмета на нивоу годишњег и двогодишњег прилива (Аранђеловац, 26,7; Велика Плана 26,5; Топола 24,9; Крушевац 23,2; Бор 19,7). Насупрот томе, треба истаћи да је Четврти општински суд у Београду који прима више од половине укупног броја свих извршних предмета остварио веома добру ажурност са коефицијентом 1,2.

За неажурност судова има више разлога објективне и субјективне природе који се наводе у извештајима окружних судова.

Према изнетим оценама, нерешена кадровска питања у највећој мери утичу на дужину трајања судског поступка, а у протеклој години непопуњеност судијских места била је изражена код великог броја судова. Уз ово се наводе и дужа одсуствовања због болести или породилског одсуства и ангажовање судија у разним комисијама. Осим тога, нарочито се истиче проблем вештачења, доставе судских писмена, злоупотреба права од стране самих странака у поступку и њихова процесна недисциплина. Наводи се и нередовно и недовољно финансирање основне делатности као и пракса јавних тужилаштава да највећи број предмета доставља судовима крајем године (у децембру) тако да не постоји могућност да ти предмети буду решени до истека календарске године. Као један од разлога који је имао утицаја на ажурност у протеклој години наводи се чињеница да председници судова нису могли да обављају судијску дужност око два месеца после доношења Закона о изменама и допунама Закона о судијама.

На неповољно стање ажурности, према оценама судова утичу и бројни субјективни фактори као што је чињеница да један број судија не испуњава оријентациону норму, да се недовољно ангажује у припреми суђења у смислу претходног проучавања предмета, због

чега долази до извођења непотребних доказа и неоправданог одлагања претреса и расправа. У многим случајевима се не води рачуна о концентрацији доказа, о издавању јасних наредби за вештачење, нити се одлуке израђују у законским роковима, а лош квалитет рада утиче да се велики број предмета враћа на поновни поступак.

Када је реч о ажурности судова незаобилазно је питање нерешених предмета из ранијих година који се према Судском пословнику сматрају старим предметима (а то су за овај извештајни период предмети примљени до 31. децембра 2000. године). Познато је да најнеажурнији судови имају и највише старих предмета, а стари предмети су најчешћи разлог због кога странке подносе бројне притужбе жалећи се на рад судова.

На основу извештаја окружних судова, произилази да су сви судови поступили по налогу Врховног суда у вези са решавањем старих предмета тако да су ови предмети имали приоритет у раду.

У настојању да се реши што већи број старих предмета, током године је према договору са састанка са председницима окружних судова учињен покушај у правцу алтернативног решавања спорава путем медијације који се, оствареним позитивним ефектима, показао као оправдан. У складу са тим договором у другој половини године судови су организовали две недеље поравнања у оквиру којих је решено око 15% старих предмета.

Према оценама из извештаја, укупан приступ решавању старих предмета у 2002. години, допринео је да се њихов број смањи јер подаци показују да је у великом броју судова решено у просеку више од 40% старих предмета. (Нпр. само је пред београдским општинским судовима решено 32.628 старих предмета). У неким судовима је на старим предметима рађено више него што то показује број решених предмета, али су зато створени услови за њихово брзо окончање у наредном периоду.

Међутим, и поред остварених добрих резултата у решавању старих предмета, мора се констатовати да је њихов број и даље значајан јер чини око 20% од укупног броја предмета који су остали нерешени на крају године. Великим заостацима највише су оптерећени већи општински судови, нарочито они који се налазе у седиштима окружних судова.

Највећи број старих предмета је из области грађанског права, а међу њима преовлађујући су предмети у првостепеном парничном и извршном поступку. Према подацима из извештаја највећи број старих предмета потиче из 1998., 1999. и 2000. године, а има и оних који потичу из ранијег периода односно у којима поступак траје преко 10

година. У групи тих предмета код неких судова појављују се и предмети у којима је поступак покренут још седамдесетих година.

За оцену укупних годишњих резултата рада судова опште надлежности од битног значаја је квалитет рада првостепених судова.

У кривичном и парничном поступку жалбом се побија свака трећа или четврта одлука општинских и скоро свака одлука окружних судова. У 2002. години против првостепених одлука изјављено је 79.652 жалби вишим судовима.

Према подацима из извештаја може се оценити да је, гледајући у целини, квалитет рада судова опште надлежности у односу на прошлу годину побољшан.

Од укупног броја разматраних одлука окружних судова у кривичној материји, проценат потврђених првостепених одлука је смањен у односу на претходну годину (када је износио 53,43%), и за 2002. годину износи 48,72%, с тим што је повећан и број укинутих одлука - на 23,57% (2001. године износио је 18,32%). Број преиначених одлука је готово на истом нивоу као претходне године и износи око 27%. На основу ових података може се закључити да је дошло до извесног погоршања квалитета рада првостепених судова у односу на 2001. годину у овој материји.

У грађанској материји број потврђених одлука је повећан на 55% (у 2001. години 53%), а смањен је и број укинутих одлука са 15% у 2001. на 13% у 2002. години. Број преиначених одлука је на истом нивоу као и претходне године - 5%.

На основу ових података произилази закључак да је рад окружних судова у грађанској материји побољшан у односу на претходну годину.

Квалитет рада окружних судова у управној материји и даље је на задовољавајућем нивоу. Решавајући по захтевима за ванредно преиспитивање одлука окружних судова Врховни суд је у око 74% предмета захтеве одбио и потврдио одлуке окружних судова.

Посматрано појединачно, квалитет рада судија се креће од (у ретким случајевима мање потврђених и више укинутих и преиначених одлука, преко приближно истог односа потврђених и укинутих одлука, до, што је најчешћи случај много већег броја потврђених у односу на број укинутих одлука, до чак 100% потврђених (Суботица).

Што се тиче општинских судова, подаци из извештаја показују да је код ових судова дошло до извесног побољшања квалитета рада. У односу на 2001. годину, када је проценат потврђених одлука према укупном броју решених предмета у кривичној материји износио око 50% потврђених одлука до око 61% у 2002. години, што представља очигледан напредак. На подручјима окружних судова у Новом Саду, Ужицу и Зајечару и

неких других окружних судова, проценат потврђених одлука подручних општинских судова је знатно изнад просека (преко 75%). Међутим, квалитет рада мањег броја општинских судова је знатно испод просека, док претежни број општинских судова има углавном задовољавајући ниво рада у кривичној материји.

У односу на претходни период квалитет рада општинских судова у грађанској материји је незнатно побољшан. У односу на укупан број ожалбених одлука, потврђених је око 60%, у 2001. око 50%, укинутах око 35% и преиначених око 5%. Посматрано појединачно, квалитет рада како општинских судова, тако и судија, веома је различит будући да је у мањем броју случајева знатно испод, а у другим случајевима далеко изнад просека. У претежном делу, квалитет рада како општинских судова, тако и судија појединачно креће се на нивоу од око 60 до 65% потврђених и 25% до 35% укинутах одлука.

Са становишта законских разлога укидања одлука општа је оцена да су узроци томе најчешће пропусти у примени процесног и материјалног права. Нарочито се велики број одлука укида због битне повреде одредаба кривичног или парничног поступка. Осим тога, и даље се велики број предмета у жалбеном поступку враћа општинским судовима неразмотрен ради отклањања процесних недостатака. Окружни суд у Београду наводи да је број враћених предмета повећан у 2002. години на 2057 предмета (16,30% у односу на 2001. годину када је износио 1307 односно 12,23%).

На основу исказаних података може се закључити да квалитет рада великог броја општинских судова не задовољава посебно у грађанској материји и поред извесног побољшања.

Незадовољавајући квалитет рада са своје стране утиче и на ажурност јер се укидањем одлука и враћањем предмета на поновно суђење повећава укупан број предмета у раду.

Да би се квалитет рада општинских судова довео у виши ниво истакнута је потреба стручног усавршавања носилаца правосудних функција кроз све познате форме рада. При томе се посебно указује на обавезу непрекидног рада на сопственом стручном усавршавању.

Врховни суд Србије, у остваривању својих функција, предузео је више конкретних мера на стручном оспособљавању судијских кадрова, а то му је приоритетно опредељење и у наредном периоду.

У погледу оствареног квантитета рада појединачно по судији, подаци показују да су, генерално посматрано, судије окружних судова у току 2002. године оствариле оријентациону норму у просеку од око 121%, с тим што се посматрано на нивоима просека окружних судова ова норма креће између 90% до изнад 160% у неким судовима (Панчево, Крушевац, Врање). Велика разлика постоји и у (не) испуњавању норме од стране судија, тако што мањи број судија у току 2002. године није испунио оријентациону норму, док су поједине судије оствариле више од двоструке норме (Панчево). Већина председника судова остварила је оријентациону норму преко 130%.

Судије општинских судова у просеку су оствариле норму од око 114%. Међутим, просек (не) испуњења норме судија општинских судова са подручја појединих окружних судова је различит и креће се између 90% и око 130% (Сремска Митровица, Сомбор, Неготин). Процент испуњења норме веома се разликује и између појединих општинских судова са подручја истог окружног суда. Ова разлика је још израженија посматрано са аспекта (не) испуњења норме сваког појединог судије. У претежном делу, судије општинских судова су испуниле оријентациону норму, с тим што је у неким (ређим) случајевима она далеко испод просека, док су поједине судије оствариле двоструко, па чак и троструко већу норму (Бор, Лесковац, Кладово, Алибунар, Пирот, Ариље).

Подаци, дакле показују да и даље постоје велике разлике између судија како у погледу квантитета тако и у погледу квалитета рада - од оних који остварују изузетно добре резултате до оних чији резултати нису задовољавајући. Исто тако, један део судијског кадра испуњава оријентациону норму или знатно више од тога при чему има и добар квалитет рада, док један део судија само делимично испуњава оријентациону норму, уз слабији квалитет.

Кретање предмета из области кривичног права

Из кривичне материје код свих општинских судова примљено је 56.970 предмета, а код окружних 3.749 односно код свих судова 59.994 првостепених кривичних предмета, што је за 725 предмета више него у 2001. години. Са нерешеним предметима пренетим из ранијих година било је у раду код окружних и општинских судова 103.727 кривичних предмета. У исто време решено је у првом степену 59.449, а остало нерешено 40.621 предмета. У односу на претходну годину више је решено 7.243 предмета, а број нерешених на крају године смањен је за 7.086 предмета.

Осим тога, судови су имали у раду 58.407 предмета истраге од којих је решено 44.158, а остало нерешено 14.390 предмета. На крају године остало је нерешено и 3.597 другостепених кривичних предмета. Према томе, на крају 2001. године код свих судова остало је нерешено 58.608 кривичних предмета (1.192 предмета мање него претходне године).

У извештајима неких окружних судова истиче се да је релативно велики број одустанака државног тужиоца од гоњења након спроведене истраге.

Према исказаним подацима, у првостепеном кривичном поступку против пунолетних извршилаца кривичних дела, код окружних судова била су најбројнија кривична дела неовлашћене производње и стављања у промет опојних дрога и омогућавања уживања опојних дрога, кривична дела разбојничке крађе, разбојништва и тешких случајева ових дела и кривична дела из члана 33. Закона о оружју и муницији Републике Србије. Ове три групе кривичних дела у укупном криминалу била су заступљена са преко 52%.

Кривична дела убиства су на трећем месту у укупном криминалу, а потом долазе кривична дела против имовине (тешке крађе, крађе и остала дела из ове групе), потом тешка дела против безбедности јавног саобраћаја, фалсификовање новца и кривична дела против службене дужности. Остала кривична дела су заступљена у мањем обиму.

Код општинских судова, у првостепеном кривичном поступку против пунолетних извршилаца, била су најбројнија кривична дела против имовине (члан 165 до 184. КЗС), од којих су у највећем броју кривична дела крађе и тешке крађе.

По заступљености у укупном криминалу код истих судова на другом месту су била кривична дела против безбедности јавног саобраћаја, а потом кривична дела против живота и тела.

По бројности су потом кривична дела против јавног реда и правног саобраћаја, у којој групи је највећи број кривичних дела фалсификовање исправа, затим кривична дела против привреде, а потом долазе кривична дела против части и угледа, кривична дела из члана 33. Закона о оружју и муницији, кривична дела против службене дужности, против брака и породице, против слобода и права човека и грађанина, кривична дела из члана 23. и 24. Закона о јавном реду и миру и кривична дела против опште сигурности људи и имовине.

Остала кривична дела су била заступљена у мањем броју.

Што се тиче предмета у којима се као извршиоци појављују малолетници, подаци показују да је њихов број смањен у односу на претходну годину. Пред свим општинским и окружним судовима у 2002. години примљено је 4125 ових предмета (у 2001. - 5.445).

Анализа структуре извршених кривичних дела показује да малолетници најчешће врше имовинска кривична дела међу којима у великом броју и најтежа кривична дела са елементима насиља.

У структури кривичних дела које врше малолетници све су заступљенија и кривична дела неовлашћене производње, промета и омогућавања уживања опојних дрога.

Казнена политика

Уводне напомене

Казнена политика судова један је од инструмената за заштиту друштва од криминалитета. Остваривање правилне казнене политике основни је задатак, у првом реду, судова, а и других правосудних органа.

Ради остваривања овог задатка, председник Врховног суда је почетком 2002. године формирао Комисију за израду анализе казнене политике у вези кривичног дела неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога из члана 245. Кривичног закона Савезне Републике Југославије (КЗЈ), кривичног дела омогућавања уживања опојних дрога из члана 246. истог Закона и кривичног дела из члана 33. Закона о оружју и муницији Републике Србије. У јулу месецу праћење казнене политике проширено је и на кривична дела разбојничке крађе и разбојништва и тешке случајеве ових кривичних дела.

На основу података из кривичних предмета у којима је Врховни суд правноснажно одлучио о жалбама изјављених против првостепених пресуда окружних судова и на основу података које су окружни судови доставили Врховном суду о изреченим кривичним санкцијама за које није било жалби овлашћених лица (јавних тужилаца, оптужених или њихових бранилаца), урађена је анализа казнене политике за наведена кривична дела за период 2001. и првих шест месеци 2002. године и о томе је поднето саопштење на Саветовању судија судова опште надлежности одржаног почетком новембра 2002. године у Врњачкој Бањи.

Рад на праћењу казнене политике за наведену групу кривичних дела настављен је у складу са закључком донетим на састанку председника Врховног суда Србије са председницима окружних судова од 26.07.2002. године.

Према подацима које су, у извештајима у раду за 2002. годину, окружни судови доставили Врховном суду о изреченим кривичним санкцијама за сва кривична дела из првостепене надлежности окружних судова произилази да су кривична дела у вези дроге, оружја и разбојништва заступљена са преко 52% у структури свих кривичних дела за која су у 2002. години изречене кривичне санкције. Наведена чињеница указује да је нужно трајно праћење стања ове врсте криминала и прилагођавање казнене политике друштвеној опасности тих дела и степену кривичне одговорности њихових извршилаца. Због тога је у овом извештају посебно приказан преглед казнене политике за ова кривична дела.

За сва остала кривична дела из првостепене надлежности окружних и општинских судова и другостепене надлежности Врховног суда и окружних судова преглед казнене политике је урађен на основу података које су у извештајима о раду за 2002. годину доставили окружни судови за своја подручја. Кретање казнене политике изнето је збирно за сва дела а не појединачно за свако дело, јер један број судова податке није доставио према јединственој табели о кривичним санкцијама изречених по врстама кривичних дела већ су о томе подаци исказани збирно за сва дела. Међутим, ово није од битног утицаја на укупну оцену казнене политике.

**Казнена политика за кривична дела
неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога
из члана 245. КЗЈ и омогућавање уживања опојних дрога из члана 246. КЗЈ**

Према обрађеним подацима за ова кривична дела може се закључити да је казнена политика окружних судова била уједначена. Наиме, извршиоцима кривичних дела неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (из члана 245. Кривичног закона СР Југославије) и омогућавање уживања опојних дрога (члан 246. КЗЈ) окружни судови су у око 50% случајева изрицали условну осуду. Казна затвора углавном је изрицана испод минимума прописаног законом, а веома мали број је казна затвора изнад законског минимума. Када је реч о условној осуди треба истаћи да је ова кривична санкција, углавном, изрицана извршиоцима кривичних дела осуђених због узгајања биљака индијске конопље, ради прераде у марихуану или због неовлашћене куповине и продаје марихуане. За неовлашћену куповину и продају тзв. опасних дрога (хероин, кокаин и сл) условна осуда је врло ретко изрицана.

Врховни суд је, жалбе јавних тужилаца, на условну осуду у вези опасних дрога, уважавао и уместо ове санкције изрицао казне затвора. На сличан начин је овај суд поступао и када се радило о марихуани, па је на овај начин казнена политика пооштравана. Међутим треба истаћи да Врховни суд није могао знатније да утиче на пооштравање казнене политике због тога што су јавни тужиоци у односу на 370 правноснажно осуђених лица за кривична дела у вези дроге изјавили само 87 жалби, а у корист оптужених изјављене су 143 жалбе.

**Казнена политика за кривична дела
разбојничке крађе (167. КЗС), разбојништва (члан 168. КЗС) и тешке случајеве
разбојничке крађе и разбојништва (члан 169. КЗС)**

Из података који су приказани у извештајима о раду окружних судова за 2002. годину ова кривична дела заступљена су са 22,73% и налазе се на првом месту у укупном броју неправноснажно изречених кривичних санкција у првостепенем поступку окружних судова. Због тога је неопходно да се казнена политика за ова кривична дела редовно прати у складу са закључком од 26.07.2002. године.

У 2002. години за све облике ових кривичних дела осуђено је укупно 336 лица – а од тога за разбојништво и разбојничку крађу – 182 лица, за тешке случајеве ових дела 154 лица, а од тога 18 лица за најтежи облик (став 2).

У односу на око 60% правноснажно осуђених лица за наведена кривична дела примењене су одредбе о ублажавању казне, а за разбојничку крађу и разбојништво према 22% осуђених лица изречена је условна осуда (за тешке случајеве ових дела не постоји законска могућност изрицања условне осуде, па ова санкција није ни примењивана).

У односу на укупан број осуђених лица јавни тужиоци су изјавили 97 жалби (28,86%), Врховни суд је уважио 37 жалби и казне оптуженима повећао.

У корист оптужених изјављено је 235 жалби. Врховни суд је уважио 56 (23,82%) и казне оптуженима смањио, сјтим да је изрекао једну условну осуду. Код овог треба имати у виду да је смањење казни најчешће било због измењене правне квалификације на блажи облик кривичног дела.

Из наведених података може се закључити да је Врховни суд у другостепенем поступку незнатно пооштравао казнену политику за ова кривична дела. Стога даљим праћењем стања криминала и казнене политике за ова кривична дела могло би се

оценити да ли су кривичне санкције изречене у 2002. години постигле законом одређену сврху.

**Кретање казнене политике за кривична дела
из члана 33. Закона о оружју и муницији Републике Србије (ЗООМ)**

Суђење за најтежи облик овог кривичног дела (став 3) у првостепеној је надлежности окружних судова а за блаже облике (став 1. и 2) у првостепеној је надлежности општинских судова.

Казнена политика за кривична дела из члана 33. Закона о оружју и муницији Републике Србије праћена је према одлуци председника Врховног суда Србије и Закључку са председницима окружних судова од 26.07.2002. године.

За све облике овог кривичног дела (став 1, 2. и 3) окружни и општински судови правноснажно су изrekli санкције према 871 лицу и то окружни судови према 157, а општински према 114 лица.

За најтежи облик овог кривичног дела (став 3) окружни судови су према 96% осуђених лица изrekli казну затвора од једне године (као најмање мере до које се по закону казна може ублажити).

Јавни тужиоци су изјавили укупно 17 жалби (13,38%), од којих је Врховни суд уважио 8 и казне оптуженима повећао.

Од укупно 112 жалби изјављених у корист оптужених уважено је 9 и казне смањене и то због измене правне квалификације на блажи облик кривичног дела.

Имајући у виду податке о исходу жалбеног поступка може се закључити да је Врховни суд у одређеној мери поштравао казнену политику за ово кривично дело. Да ли је то чињено у потребном обиму треба оцењивати кроз даље праћење ове врсте криминала. При томе се може констатовати да су ова кривична дела, последњих година, из године у годину у смањењу, па ово може послужити као показатељ да ли је казнена политика судова била адекватна.

Општински судови су у 2002. години за кривична дела из члана 33. став 1. и 2. Закона о оружју и муницији изrekli кривичне санкције према 714 лица. Од тога према 627 лица изречена је условна осуда (87,81%), (за став 2. овај проценат је 89,18%), а 87 лица је осуђено на казну затвора и то у највећем обиму испод законског минимума.

У односу на 580 (81,23%) лица није уопште било жалби.

Јавни тужиоци су поднели укупно 67 (9,38%) жалби, а 79 жалби је изјављено у корист оптужених.

Окружни судови су уважили 19 жалби јавних тужилаца и казне повећали.

Уважено је 12 жалби оптужених тако што је 10 казни затвора смањено а према 2 лица уместо казне затвора изречене су условне осуде.

Наведени подаци о броју неизјављених, броју изјављених и уважених жалби указују да окружни судови у другостепенном поступку нису могли битије да утичу на поопштравање казнене политике за ова кривична дела. Осим тога, смањење ове врсте криминала последњих година може бити показатељ да је казнена политика општинских судова (без обзира на висок проценат условних осуда и изречених казни затвора испод законског минимума) дала одређене позитивне резултате.

Казнена политика за остала кривична дела

У извештајима о раду судова за 2002. годину подаци о казненој политици за остала кривична дела нису исказани према јединственој табели. Један број судова је податке исказао за све изречене санкције (и правноснажне и неправноснажне) и по врстама кривичних дела, а неколико судова је кретање казнене политике исказало за сва кривична дела збирно. Због тога подаци у овој анализи могу у извесној мери одступати од података званичне статистике за сваку групу кривичних дела.

Подаци о кретању казнене политике окружних судова

За остала кривична дела окружни судови су у 2002. години изrekli кривичне санкције према 1087 лица. Од тога 262 су условне осуде (24,10%), 15 (1,37%) мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи или лечења на слободи, а 810 (74,51%) лица је осуђено на казну затвора.

У односу на 204 лица која су осуђена на казну затвора примењене су одредбе о ублажавању казне.

За 126 лица Врховни суд је одлучујући о жалбама казне повећао, а 93 казне смањено и изрекао 8 условних осуда. Из овога се може закључити да је овај суд у извесној мери поопштраво казнену политику.

У групи осталих кривичних дела највише осуђених је за кривична дела против живота и тела (убиства и тешке телесне повреде), кривична дела против имовине (тешке крађе и преваре), тешка дела против безбедности јавног саобраћаја, против службене дужности (злоупотреба службеног положаја, проневера, примање и давање мита) и фалсификовања новца.

Казнена политика општинских судова

За остала кривична дела општински судови су у 2002. години изrekli кривичне санкције према 25.470 лица.

Од укупног броја осуђених према 13.437 (52,75%) лица изречене су условне осуде, 6.623 лица (26,01%) су осуђена на новчану казну, 5.406 лица (20,14%) су осуђена на казну затвора, а према 279 (1,09%) изречена је судска опомена.

Према 4.019 лица примењене су одредбе о ублажавању казне.

За 8.237 (32,48%) није било жалби.

Окружни судови су одлучујући о жалбама против првостепених пресуда општинских судова према 711 лицу казне повећали, према 365 казне смањили и према 125 лица изrekli условне осуде уместо казни затвора изречених првостепеним пресудама. *Из наведених података произилази да су окружни судови у већем обиму казне повећавали и тиме поштравали казнену политику. Ово повећање је посебно значајније код кривичних дела против живота и тела и против безбедности јавног саобраћаја.* Пошто су ова кривична дела на подручјима једног броја општинских судова по заступљених у укупном криминалу најбројнија, могло би се закључити да су окружни судови у другостепеном поступку адекватно реаговали поштравањем казнене политике за ова кривична дела.

Процент изречених условних осуда у односу на 2001. годину и раније године, знатно је смањен, што иде у прилог закључку да је казнена политика поштравена. Ово произилази и из чињеница да је знатно повећан број изречених новчаних казни, као теже кривичне санкције од условне осуде.

ЗАКЉУЧЦИ

Када се говори о казненој политици судова током 2002. године може се рећи да је дошло до извесног поштравања, у односу на претходну годину. Ово без обзира на још увек висок проценат изречених условних осуда, посебно од стране општинских судова.

Код кривичних дела која се односе на дрогу и даље је висок проценат изречених условних осуда, без обзира што је ова санкција, углавном, изрицана за неовлашћену производњу (узгајање) индијске конопље од које се добија марихуана или неовлашћене куповине и продаје ове дроге или омогућавања уживања исте дроге.

Када се ради о нарочито опасним дрогама веома мали проценат је изречених условних осуда, а у случајевима где су се јавни тужиоци жалили, Врховни суд је жалбе уважавао и уместо ових осуда изрицао је казне затвора. Осим тога, за нарочито опасне дроге у знатно већем проценту су казне затвора повећане у односу на проценат смањених казни.

За кривична дела разбојничке крађе и разбојништва проценат, првостепеним пресудама, изречених условних осуда од 21,97% и изречених казни затвора од 50,70% испод законског минимума, указује на потребу преиспитивања казнене политике за ова кривична дела и њено знатније поопштравање. Ово имајући у виду напред наведени податак да су ова кривична дела у укупном криминалу код окружних судова на првом месту у односу на сва остала кривична дела.

Према подацима о изреченим кривичним санкцијама у првостепеном поступку окружних и општинских судова произилази да је законски институт о ублажавању казне примењиван скоро код свих кривичних дела – код неких у мањем а код неких у већем проценту.

Пошто укупан обим криминала у 2002. години није био у порасту (код неких кривичних дела дошло је до смањења, код неких до повећања, а код неких је криминал остао на истом нивоу) па се број оптужених и осуђених лица није повећао у односу на претходну и раније године, могло би се закључити да је казнена политика судова била примерена друштвеној опасности кривичних дела и степену кривичне одговорности извршилаца.

Код оцене обима изречених условних осуда и стим у вези оцене да ли је казнена политика судова била адекватна треба имати у виду да је сврха ове кривичне санкције првенствено у томе да васпитно утиче на учиниоца да више не чини кривична дела. Ако је ова сврха остварена онда се може рећи да је ова санкција испунила захтеве казнене политике, а то је заштита друштва од криминалитета.

Међутим, да би се могло оценити да ли је заиста условна осуда остварила законом одређену сврху о томе могу послужити само подаци да ли је условно осуђени наставио са вршењем кривичних дела. Због тога при изрицању ове санкције потребно је да се, поред

оцене околности које се односе на личне, породичне, имовинске и друге околности, посебно цени ранији живот учиниоца. Јер, не може се правдати изрицање условне осуде лицу које је већ условно осуђивано или су му изричане друге кривичне санкције с обзиром да ово указује да условна осуда и изречена казна нису оствариле законом одређену сврху.

Кретање предмета из области грађанског права

Судови су одлучивали у великом броју предмета у споровима из области грађанског права. У парничном и ванпарничном поступку примљено је 417.870 првостепених и 58.627 другостепених предмета свих врста. Оставинских и осталих ванпарничних предмета примљено је 208.828, а првостепених парничних 209.042 предмета. Са нерешеним предметима из претходне године судови су имали у раду укупно 697.038 парничних и ванпарничних предмета. То је за 42.690 предмета више него претходне године. У току године решено је 484.503 предмета, а остало нерешених 212.535 предмета. У односу на претходну годину више је решено 43.289 предмета. Од нерешених парничних и ванпарничних предмета највећи број (169.604) чине предмети у првостепеном парничном поступку.

У погледу структуре предмета из области грађанског права то су код предмета из првостепене надлежности окружног суда најчешће спорови ради заштите ауторског и патентног права, заштите права из индустријске својине и спорови и за објављивање исправки информација. У групи ових предмета су и предмети за признање страних судских одлука.

У парничним предметима које су у првом степену судили општински судови заступљене су све врсте спорова. По структури доминирали су као најбројнији спорови о имовинско-правним захтевима, а међу њима спорови из облигационо-правних односа, потом из стварно-правних односа (стицање и заштита права својине), као и из наследно-правних односа. Спорови из брачних и породичних односа су по обиму предмета на нивоу ранијих година.

Број радних спорова повећан је у 2002. години код већег броја судова, а код неких и до 200% (Крагујевац) у односу на претходни период у коме је такође било веома изражено повећање броја примљених предмета радних спорова код одређеног броја судова. Повећање броја радних спорова је несумњиво последица везана за својинску трансформацију друштвених предузећа.

У структури радних спорова, најбројнији су предмети о престанку радног односа отказом рада и о престанку потребе за радом запослених услед технолошко-организационих промена послодавца, као и предмети о новчаним потраживањима уз додатне захтеве за уплату доприноса здравственог и пензијског осигурања и за упис радног стажа у радну књижицу.

У ванпарничној области, структура предмета је углавном уједначена. Највећи број предмета односи се на поступак уређења имовинских односа (расправљање заоставштине, одређивање накнаде за експроприсану непокретност, деоба имовине, уређење међа) али и друге сложене ствари које спадају у ванпарничну сферу судског рада (састављање, потврђење и чување исправа, судски депозит и слично).

Као што се из приказане структуре предмета види у грађанској области судског рада судови су били оптерећени разноврсним и сложеним споровима, а бројна спорна правна питања у пракси судова требало је расправити без довољног упоришта у прописима или њиховим широким тумачењем.

У 2002. години код свих општинских судова примљено је 351.436 предмета за извршење правноснажних судских одлука у грађанским стварима, што је за 44.709 предмета више него претходне године. Са нерешеним предметима из ранијих година било је у раду 516.219 ових предмета. Од тога је решено 352.394 предмета за 43.078 предмета више него претходне године. Остало је нерешено 164.525 предмета (за 619 предмета мање него претходне године).

Што се тиче структуре извршних предмета код извесног броја судова у односу на предмете класичног извршења преовлађују предмети који се односе на извршење на основу веродостојне исправе иницираних од стране комуналних предузећа ради наплате комуналних услуга и они код појединих судова (нарочито у већим градским центрима) чине око 90% укупног годишњег прилива нових предмета.

На дужину трајања извршног поступка како истичу судови, знатног утицаја има веома тешка укупна економска ситуација како физичких тако и правних лица, посебно привредних субјеката.

Код бројније групе извршних предмета (извршење на основу веродостојне исправе) поступак је најчешће неефикасан, због проблема око пописа, процене и заплене покретних ствари дужника, а услед економско-социјалних разлога најчешће и без ефекта због немогућности продаје заплених ствари.

Кретање предмета из области управног права

У 2002. години код окружних судова и Врховног суда Србије примљено је 8.270 тужби којима се покреће управни спор против коначних аката органа управе. У односу на претходну годину примљено је више 1.004 предмета. До повећања прилива дошло је и код окружних судова и код Врховног суда. И даље је највећи број предмета и то 4.635 предмета примљено код Врховног суда Србије - док су сви окружни судови заједно примили 3.635 предмета. Са нерешеним предметима из ранијег периода судови су имали у раду 12.441 предмета управних спорова у првостепеном поступку од чега код Врховног суда 7.919 предмета, а код свих окружних судова 4.522 предмета.

У току године решено је 7.930 предмета (од чега 3.611 код окружних судова, а 4.319 предмета код Врховног суда Србије). Остало је нерешено 4.511 предмета (911 код окружних судова и 3.600 код Врховног суда).

Према структури предмета код окружних судова највише управних спорова (око 80%) односило се на област пензијског и инвалидског осигурања. Од осталих предмета најбројнији су они који се односе на додатак за туђу негу и помоћ, затим грађевински и предмети из стамбене области, комуналне делатности, а повећао се број предмета који се односи на испитивање исправности рачуна за ПТТ услуге и коришћење рекламних паноа.

Рад судова са подручја Косова и Метохије

Као што је познато, рад судова са Косова и Метохије, после њиховог измештања у друге судове на територији Републике Србије, био је организован применом општег института процесног права - делегације судова, а почетком 2000. године, организован је у форми непосредног поступања. Рад неких од ових судова организован је и на Космету у местима где је концентрисан део српског и осталог неалбанског становништва које је тамо остало. Тако на Космету делимично функционишу сва три општинска суда са подручја Окружног суда у Приштини - у местима Грачаница, Лепини и Штрпцу. Општински судови са подручја Окружног суда у Косовској Митровици своје активности обављали су претежено на Космету - у Косовској Митровици и Звечану, а једино је Општински суд у Лепосавићу све време радио у својој згради у седишту суда.

Судови са Косова и Метохије (без подручја Окружног суда у Косовској Митровици за које није достављен извештај), решили су у 2002. години 112 кривичних предмета од

којих 45 истражних, 55 предмета у првостепеном кривичном поступку и 12 предмета у другостепеном кривичном поступку. У парничној материји решили су 385 предмета у првостепеном и 75 предмета у другостепеном поступку. У структури парничних предмета појављују се предмети за развод брака, предмети у вези дужничко-поверилачких односа и радни спорови. Оставинских предмета решено је 545 и извршних 65 предмета. Осим овога, решено је 5.385 разних других захтева странака (дозвола за ступање у брак пре пунолетства, обезбеђење доказа, проглашење несталих лица за умрла и др.). У највећем броју случајева судови су издавали разна уверења грађанима, вршили овере, поступали по замолницама, одговарали на примљене дописе разних институција и вршили друге послове по захтевима расељених лица.

Крајем 2002. године, у складу са одредбом члана 18. Закона о судијама, 22 судије са Косова и Метохије привремено је упућено на рад у судове на осталом делу територије Републике Србије. Због немогућности накнаде трошкова смештаја и других трошкова извршено је упућивање само оних судија који као расељена лица бораве у местима где су седишта судова са непопуњеним судијским местима.

II РАД ВРХОВНОГ СУДА СРБИЈЕ ЗА 2002. ГОДИНУ

Врховни суд је и током целе 2002. године поступао у условима прешироко утврђене надлежности, нарочито у управној и кривичној материји, због одлагања рока за престанак важења одредаба о организацији и надлежности ранијег Закона о судовима односно почетка примене одговарајућих одредаба новог Закона о уређењу судова.

Мада је услед тога био оптерећен великим бројем предмета Врховни суд је у 2002. години, поред активности у функцији суђења, обавио и бројне друге послове који су му Уставом и законом стављени у надлежност као највишем суду у Републици. То су, пре свега, обезбеђивање јединствене примене Закона и уједначавање судске праксе путем заузимања правних ставова на седницама судских одељења, објављивање судске праксе, рад на стручном оспособљавању судијских кадрова кроз све форме рада, организовање и учествовање на разним саветовањима, семинарима и округлим столовима по актуелним правним питањима и друго.

Врховни суд је своје функције у 2002. години остваривао са знатно смањеним бројем судија.

Према важећој систематизацији која је утврђена од стране Народне Скупштине Републике Србије у Врховном суду Србије систематизовано је 77 судијских места са председником суда. На почетку 2002. године било је на раду 59 судија. Половином године извршен је избор шест судија, а за троје судија је Народна скупштина донела одлуку о престанку судијске дужности због навршења радног века или на лични захтев. На крају године на раду је било 62 судије, што значи да је непопуњено 15 судијских места. Ако се има у виду попуњеност у појединим месецима произилази да је суд фактички већи део године радио са 60 судија односно са 17 судија мање у односу на систематизацију. Највећи број судија недостајао је Кривичном одељењу.

Просечна оптерећеност судија у односу на укупан број предмета у раду износила је 557 предмета а у односу на укупан број решених 366 предмета (месечно 50 односно 33 предмета по судији).

Обим послова, стање ажурности и начин решавања предмета

У 2002. години у Врховном суду Србије примљено је укупно 20.968 нових предмета ради одлучивања о жалбама и ванредним правним лековима, што је за 1.431 предмет (7,3%) више у односу на претходну годину. Повећање прилива одразило се код кривичних предмета и предмета управног спора, док је код грађанских предмета прилив био незнатно смањен.

Са нерешеним предметима из претходне године суд је имао у раду укупно 32.898 предмета (за 429 предмета више него у 2001. години).

Од новопримљених предмета у Врховном суду Србије било је из кривично-правне области 6.120 предмета, из грађанско-привредне 8.979 и из области управног спора 5.869 предмета. Према врсти правних лекова примљено је 3.845 предмета по жалбама на одлуке окружних судова, 10.825 предмета по ванредним правним лековима, 4.635 предмета управних спорова у првостепеном поступку и 1.302 осталих предмета.

У току 2002. године решено је 21.570 предмета, што значи да је решено 1.031 предмет више у односу на претходну годину, а 602 предмета више од годишњег прилива нових предмета. Остало је нерешених 11.328 предмета (за 602 предмета мање него на крају претходне године). Број нерешених предмета је нешто изнад шестомесечног прилива нових предмета (6,4) и представља побољшање ажурности у односу на претходну годину

када је била изнад седмомесечног прилива (7,3), а нарочито у односу на 2000. годину када је износила 8,57 месечног прилива.

Исказани број нерешених предмета односи се на предмете примљене у 2002. години. У суду нема нерешених предмета из ранијих година, а током 2002. године решени су и сви предмети примљени у 2001. години осим неколицине из објективних разлога.

Одлучивање о кривичним предметима

Кривично одељење Врховног суда Србије примило је у 2002. години 6.120 нових предмета што је за 723 предмета или за 13,40% више него у 2001. години.

Повећање прилива највише је изражено код основне групе предмета (Кж. I) по жалбама на пресуде првостепених судова и то за 20,65% а одразило се и код свих других врста предмета осим код предмета по захтевима за ванредно ублажавање казне, као и по жалбама на пресуде другостепеног суда где је прилив смањен.

Са нерешеним предметима из 2001. године у раду је било укупно 8.642 кривичних предмета.

У току године решено је 6.224 предмета или око 72% од укупног броја предмета у раду. У односу на претходну годину више је решено 510 предмета или 9%. На крају године остало је нерешено 2.418 предмета, што је за 104 нерешено предмета мање него на крају 2001. године.

Број нерешених предмета је испод петомесечног прилива нових предмета (4,7%) што значи да је укупна ажурност у Одељењу побољшана у односу на претходну годину (када је износила 5,6 месечног прилива). Међутим, ако се посматра стање ажурности само у односу на најзначајнију врсту предмета у раду по жалбама на одлуке првостепених судова подаци показују да је у 2002. години ажурност знатно побољшана код ове врсте предмета јер је у односу на претходну годину решен већи број предмета (за 472 или 14,44%) а број нерешених предмета одговара петомесечном приливу (5,29). У 2001. години коефицијент ажурности код ових предмета био је на нивоу седмомесечног прилива (7,09).

Просечна оптерећеност судија овог одељења у односу на број решених предмета износи 26 предмета месечно.

У погледу начина одлучивања по сваком редовном или ванредном правном леку стање је следеће:

Од укупно решених 2.227 предмета по жалбама против првостепених пресуда потврђено је 1.085 предмета (48,72%), укинута у 525 предмета (23,57%) и преиначена у 606 предмета (27,81%). Од преиначених пресуда у 257 предмета (42,4%) казна је пооштрена, а у 349 предмета (57,59) казна је ублажена.

Из наведених података произилази да је проценат потврђених првостепених пресуда (48,72) смањен у односу на претходну годину када је износио 53,45%, да је повећан и проценат укинутих пресуда са 18,32% на 23,57%. Процент преиначених првостепених пресуда је готово на истом нивоу као и претходне године. Може се закључити да је дошло до извесног погоршања квалитета рада првостепених судова у односу на 2001. годину, као и да је у 2002. години казнена политика Врховног суда пооштрена.

Код ванредних правних лекова, од укупно решених 1.363 захтева за ванредно ублажавање казне усвојено је 136 (10%), а одбијено 1.220 (89,5%). Број усвојених захтева је мањи је за 35 предмета или 3,7% у односу на претходну годину. Упоређивање ових података са подацима из претходне две године указује да је дошло до пооштравања критеријума код решавања по овом ванредном правном леку. Захтева за ванредно преиспитивање правноснажне пресуде усвојено је 18, а одбијено 224 захтева 91,43%. Захтева за заштиту законитости усвојено је 9 (27,2%), а одбијено 24 (72,73%).

У 2001. години био је у раду и 21 предмет трећег степена по жалбама на пресуде другостепеног суда. У току године решено је 18 предмета (85,7%) а остало је нерешено 3 предмета, што значи да је код ове групе предмета остварен висок степен ажурности и ефикасности. Од решених предмета пресуде су потврђене у три предмета (17,65%) један предмет је решен на други начин, а у 14 предмета (82,35) пресуде су преиначене у погледу одлуке о казни изрицањем блаже казне или казне блаже по врсти.

Велики број предмета ове врсте у којима су преиначене одлуке нижих судова у погледу одлуке о казни није резултат блаже казнене политике Врховног суда, с обзиром да су у питању најтежа кривична дела, већ је условљен изменама савезног и републичког кривичног законодавства (брисањем из система казни смртне казне и казне затвора од 20 година) и примене члана 4. став 2. КЗ СРЈ односно блажег закона као обигаторног.

Структура кривичних дела по предметима који су били у раду у 2002. години слична је оној у претходној години. Преовлађују предмети из надлежности већа петорице

с тим што се у највећем броју случајева ради о кривичним делима убиства, разбојништва и тешким облицима ових кривичних дела. Код кривичних дела из надлежности већа тројице преовлађују кривична дела неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога и кривична дела из Закона о оружју и муницији. Сложеност и тежина кривичних дела испољава се кроз најтеже облике кривичних дела за које је забрањена и најтежа казна (затавор од 40 година) као и кроз предмете где се ради о великом броју саизвршилаца односно саучесника у једном или више кривичних дела. У 2002. години примљен је и један предмет из групе кривичних дела против човечности и међународног права и поступак је у току.

Одлучивање о грађанско-привредним предметима

У извештајном периоду примљено је из ове области 8.979 предмета. У односу на претходну годину прилив је незнатно смањен - за 135 предмета. Са нерешеним предметима из претходне године суд је имао у раду укупно 14.455 предмета из области грађанско-привредног права.

Од новопримљених предмета, по правним лековима, било је 7.956 предмета и то: по жалбама 93 предмета, по ревизији 7.863 предмета (у грађанским 7.277 предмета и у привредним споровима 586 предмета) и по захтеву за заштиту законитости 227 предмета (у грађанским 184 предмета и у привредним споровима 43 предмета).

Осим предмета по правним лековима примљено је још 796 предмета који се тичу одлучивања о сукобу стварне и месне надлежности и о делегацији судова.

До смањења прилива нових предмета дошло је код ревизија у привредним споровима за 182 предмета, као и код захтева за заштиту законитости – за 535 предмета, (у грађанским споровима за 504 и привредним за 31 предмет).

У току године решено је 9.849 предмета или око 68% од укупног броја предмета у раду. У односу на претходну годину решено је више 1.232 предмета.

Просечна оптерећеност судија овог одељења у односу на број решених предмета износила је 34,4 предмета месечно.

Остало је нерешено 4.606 предмета (780 предмета мање него у 2001. години). Број нерешених предмета је на нивоу шестомесечног прилива (6,1) што значи да је ажурност побољшана у односу на претходну годину (када је износила 7,1).

У оквиру Грађанског одељења постоји специјализовано веће за привредне спорове, које поред ових спорова решава спорове и из осталих материја осим радних спорова.

У извештајном периоду специјализовано веће примило је из материје привредних спорова 629 предмета. Са нерешеним предметима из претходне године имало је у раду 1.128 предмета. У току године решено је 864 предмета (76,5%), а остало је нерешено на крају године 264 предмета.

У погледу начина решавања по сваком ванредном правном леку стање је следеће:

У грађанским споровима од укупно решених 7.952 предмета ревизија је одбијена у 4.385 предмета (55%), уважена укидањем у 1.056 предмета (13%), уважена преиначењем у 402 предмета (5%), одбачена у 1.308 предмета (17%) и решено на други начин у 783 предмета (10%).

У привредним споровима од укупно решених 811 предмета ревизија је одбијена у 469 предмета (58%), уважена укидањем у 152 предмета (19%), уважена преиначењем у 36 предмета (5%) одбачена у 119 предмета (15%) и решено на други начин 52 предмета (6%).

По захтеву за заштиту законитости у грађанским споровима од укупно решених 245 предмета захтев је одбијен у 27 предмета (11%), усвојен у 196 предмета (80%) и решено на други начин 24 предмета (10%). У привредним споровима од укупно решених 53 предмета захтев је одбијен у 11 предмета (34%) усвојен је у 35 предмета (66%), а решено је на други начин у једном предмету (2%).

Одлучивање о законитости коначних управних аката

У 2002. години примљено је 5.869 предмета из области управног спора, што је за 843 предмета или 14% више у односу на претходну годину. Од броја примљених предмета највећу групу чине предмети из првостепене надлежности Врховног суда - укупно 4.635 предмета. То је за 641 предмета више него претходне године а за 1000 предмета више од броја предмета који су у овом поступку примили сви окружни судови заједно.

Са нерешеним предметима из претходне године Одељење за управне спорове имало је у раду укупно 9.801 предмет.

У току године решено је 5.497 или 56% од укупног броја предмета у раду. Остало је нерешено 4.304 предмета. Број нерешених предмета је нешто испод деветомесечног прилива (8,8), што значи да је ажурност побољшана у односу на претходну годину када је коефицијент ажурности износио 9,3%.

Просечна оптерећеност судија овог одељења у односу на број решених предмета износила је 50 предмета месечно.

Што се тиче структуре новопримљених предмета у којима се оцењује законитост аката републичких органа управе и даље су најбројнији акти Републичке управе јавних прихода којих је примљено укупно 1.556 предмета што је око 34% од укупног броја новопримљених предмета. Број ових предмета повећан је у односу на претходну годину за 15%. То су, пре свега, предмети из фискалне области као што су све врсте пореза и доприноса, акцизе, екстрапрофит, разне врсте накнаде, наплата судских такса и инспекцијске мере финансијске полиције. Даље се у структури појављују у већем броју предмети у којима се оцењује законитост аката Министарства финансија, Министарства урбанизма и грађевина, Министарства за социјална питања, Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарства унутрашњих послова, Министарства трговине и у мањем броју предмети против аката других министарстава, као и против аката Владе Републике Србије, Републичког геодетског завода, Републичке дирекције за путеве, Републичког завода за здравствено осигурање, Републичког завода за тржиште рада, као и покрајинских секретаријата за прописе и управу, културу, демографију, социјалну политику, архитектуру и Секретаријата за социјалну и дечију заштиту града Београда.

У 2002. години у Управном одељењу судили су се изборни предмети по жалбама на решења Републичке изборне комисије по расписаним изборима за председника Републике Србије којих је било укупно 16. Сви су решени у законом прописаном року тако што је у 11 предмета жалба одбијена (69%) у три предмета уважена (19%) и у два предмета жалба је одбачена (12%). Такође је примљено 116 предмета који се односе на порез на екстрапрофит, што је заједно са изборним предметима било у центру интересовања јавности и средстава информисања тако да је Одељење радило под посебним притиском услед неодмерених изјава представника извршне власти.

У погледу начина одлучивања у покренутим управним споровима стање је следеће:

Од укупно решених 4.319 предмета у првостепеном поступку тужба је одбијена у 2.400 предмета (56%) тужба је уважена и управни акт поништен у 1.237 предмета (29%), тужба је одбачена у 383 предмета (9%) и решено је на други начин 299 предмета (6%).

У предметима по захтевима за ванредно преиспитивање одлука окружних судова у управним споровима од укупно решених 403 предмета уважено је захтева у 31 предмета (8%) одибијено у 358 предмета (89%) и решено на други начин 61 предмету (11%).

У предметима у којима се одлучује по жалбама укупно је решен 131 предмет од којих је у 97 предмета или 74% жалба одбијена, у 21 предмету или 16% жалба је уважена, а у 14 предмета или 3% жалба је одбачена, док је 9 предмета решено на други начин (7%).

Ови подаци показују да је добар квалитет рада окружних судова одржан и у 2002. години, с обзиром на број потврђених одлука.

По захтевима за заштиту законитости од укупно решених 17 предмета уважено је 13 захтева (1,3%), а одбијено 3 захтева (око 18%), а један предмет је решен на други начин (6%).

У предметима по захтевима за ванредно преиспитивање решења о прекршајима, од укупно решених 403 предмета уважен је 31 захтев (7%), одбијено 358 захтева (88%) и решено на други начин 14 предмета.

Оцена квалитета и законитости разматраних одлука

Мада је оцена квалитета и законитости разматраних одлука већ изнета у оквиру приказа рада сваког судског одељења појединачно, неопходно је да се у овом извештају ти подаци сагледају и збирно за Врховни суд у целини и то како следи:

У другостепеном поступку у Врховном суду решавано је 4.012 предмета и то: кривичних 3.809, грађанских 72 и управних 131 предмета. Потврђено је 2.504 (62%) одлука окружних судова, укинута 818 (20,3%), преиначено 607 (15%) одбачено жалби 46 (0,11%) и решено на други начин 35 предмета (0,88%). Број укинутих одлука у односу на укупан број решених предмета у другостепеном поступку у оквиру одређене врсте предмета највећи је код грађанских предмета - 48,6%, а затим код кривичних 20,9% и најмањи код предмета управних спорова - 0,16%. Највећи број одлука у кривичним предметима укинут је због битне повреде одредаба кривичног поступка, док су у грађанским споровима и предметима управног спора све одлуке укинуте због погрешно или непотпуно утврђеног чињеничног стања.

Од 374 решених захтева за заштиту законитости захтев је усвојен у 273 предмета (73%). Посматрано према областима судског рада највише захтева за заштиту законитости усвојено је у грађанским предметима (196).

Од 11.345 решених захтева по осталим ванредним правним лековима укључујући и захтев за судску заштиту у предметима прекршаја усвојено је 1.957 или (17,24%). У односу на број решених предмета по сваком ванредном правном леку највише је усвојено

ревизија у грађанско-привредним споровима - 19%, а најмање захтева за ванредно преиспитивање одлуке суда у кривичним предметима. У односу на претходну годину смањен је број усвојених захтева за заштиту законитости (са 81,9% у 2001. години на 73% у 2002. години) док је број усвојених захтева код осталих ванредних правних лекова на приближно истом нивоу као претходне године.

Обезбеђивање јединствене примене закона

Своју обавезу да обезбеђује јединствену примену закона од стране свих судова у Републици, Врховни суд је извршавао одлучивањем о редовним и ванредним правним лековима против одлука судова опште надлежности и привредних судова, праћењем и проучавањем проблема судске праксе који су од интереса за правилну примену закона, испитивањем законитости коначних управних аката државних органа у управном спору и коришћењем других овлашћења која су му дата као највишем суду у Републици.

У судским одељењима посебно су евидентирана правна схватања заузета у појединим судским одлукама која су од значаја за јединствену примену закона.

Полазећи од тога да стабилност правних схватања има велики значај за рад судова, али и да одступања од раније утврђених схватања захтевају нова законска решења, на седницама судских одељења разматрана су бројна правна питања од интереса за примену закона која су се у пракси појављивала као спорна и утврђивана су нова или преиспитивана раније усвојена правна схватања.

На седницама Кривичног одељења утврђена су следећа правна схватања:

- Новчани износи код неодређених вредности као обележја неких кривичних дела у Кривичном закону Републике Србије;

- Примена блажег закона за кривична дела за која је у Кривичном закону Републике Србије била прописана смртна казна, а извршена су пре ступања на снагу Закона о изменама и допунама КЗ РС.

У циљу праћења и проучавања проблема судске праксе разматрана је:

- Примена члана 144-146. Законика о кривичном поступку (одредбе о притвору) и

- Информација о казненој политици коју је припремила Радна група за трајно праћење казнене политике судова за одређена кривична дела (чл. 168. и 169. КЗ РС – разбојничка крађа, разбојништво и тешки случајеви разбојничке крађе и разбојништва, као и кривична дела из чл.245. и 246. КЗ СРЈ – неовлашћена производња и стављање у промет

опојних дрога и омогућавање уживања опојних дрога као и за кривична дела из члана 33. Закона о оружју и муницији).

На седницама Грађанског одељења усвојена су следећа правна схватања:

- Стварна надлежност суда у споровима за накнаду тзв., "инфлаторне штете настале поводом захтева за повраћај неосновано наплаћеног пореза";
- Стицање права својине ванбрачног супруга на стану откупљеном у току трајања ванбрачне заједнице;
- Откуп војних станова који представљају имовину СРЈ;
- Одговорност Републике Србије за накнаду штете проузроковане трећем лицу од стране припадника полиције употребом службеног пиштоља ван рада;
- Одговорност удружења осигуравајућих организација - гарантног фонда и стечај организације за осигурање са којом је закључен уговор о обавезном осигурању.

На седницама Одељења за управне спорове разматрано је такође више спорних правних питања, а утврђивани су правни ставови по питањима:

- Управни акт;
- Дозвољеност жалбе у управном поступку;
- Регистрација моторног возила (доказивање порекла моторног возила)
- Порез на пренос апсолутних права;
- Доказ о основу коришћења простора код оснивања радње акционара;
- Процесни положај лица које себе означава умешачем на страни тужиоца у управном спору;
- Примена члана 3. став 1. тачка 14. Закона о једнократном порезу на екстра доходак; ("Службени гласник РС" број 36/2001).

Током године судије свих судских одељења извршиле су обилазак већег броја окружних судова и учествовале у раду регионалних саветовања која су била организована од стране окружних судова. Саветовања ове врсте су од посебног значаја за стручно усавршавање судија пошто се на њима расправља о конкретним спорним правним питањима која се постављају претежно од стране подручних општинских судова.

На састанцима представника судова опште надлежности који су одржани у Окружном суду у Београду судије Врховног суда одржале су предавања на теме:

- Условни отпуст према новом ЗКП;
- Примена Закона о раду;
- Одговорност Државе за штету у условима ратног стања.

У остваривању своје Уставом и законом утврђене функције обезбеђивања јединствене примене закона, Врховни суд Србије је у октобру 2002. године, организовао редовно годишње саветовање судија свих судова опште надлежности у Врњачкој Бањи.

Саветовање је било организовано у складу са новом концепцијом овог скупа и имало је искључиво радни карактер. Првог дана рад се одвијао у пленуму а следећа два дана по секцијама. Четвртог дана саветовања у пленуму су усвојени закључци поводом расправа вођених у секцијама и упућене поруке јавности у вези са огромним напорима који се улажу у правцу превазилажења затеченог неповољног стања у судству. Саветовање је било посвећено актуелним правним питањима из праксе судова, изузетно значајним за примену закона и изградњу и усаглашавање судске праксе у области кривичног, грађанског и управног права. Изложено је 38 реферата од којих 14 из кривичног, 17 из грађанског и 7 из управног права. Највећи број реферата припремиле су судије Врховног суда Србије а сви реферати објављени су у Билтену судске праксе Врховног суда Србије број 3/02. Од стране свих учесника ово саветовање је оцењено као најуспешније до сада. На саветовању је разматран и извештај којим је анализирана казнена политика судова за одређена кривична дела и заузети одређени ставови.

Судије Врховног суда учествовале су са рефератима или у расправи и на бројним стручним састанцима, округлим столовима, семинарима и саветовањима, која су организована од стране других органа и организација по правним питањима из разних области права или поводом примене нових закона.

Тако су судије Кривичног одељења учествовале у раду међународног симпозијума у вези нових закона у односу на унутрашње послове, посебно службу државне безбедности, досијеа грађана, регулисања питања физичког и имовинског обезбеђења, Закона о безбедносно-информативној агенцији; затим међународног скупа са темом: "Организовани криминал и транзиција у региону западног Балкана; у радној групи за израду Модела Закона о правосуђу за младе, саветовањима у вези реформе МУП-а Србије у организацији ОЕБС-а и МУП-а Србије, и о УНМИК-овом правосуђу, као и на више састанака у Влади Србије у вези правосуђа на Космету (преласка са УНМИК-овог на локално).

Судије Кривичног одељења учествовале су и на јубиларној Интернационалној судијској конференцији у Стразбуру, затим на првој Конференцији судија земаља југоисточне Европе у Грчкој, и као чланови делегације СРЈ преко Лех-а и Данског центра за људска права биле у посети полицији и правосудним институцијама у Лондону и

Бирмингену, као и у посети правосудним институцијама и органима социјалне заштите у Републици Хрватској у организацији Југословенског центра за права детета у сарадњи са Данским центром за људска права.

Осим овога, судије Кривичног одељења учествовале су у раду Комисије за условни отпуст.

Судије Грађанског одељења учествовале су у раду Копаоничке школе природног права, на округлим столовима на тему: "Медијација у предметима накнаде штете", затим као стални сарадници домаћих и иностраних институција које се баве едукацијом у вези примене Конвенције о људским правима и судске праксе из Стразбура, а један судија је члан групе коју је одабрао Савет Европе за едукацију правосуђа у вези примене члана 5. и 6. Конвенције о људским правима.

Судије привредног већа овог Одељења учествовале су на више саветовања и округлих столова по питањима значајним за формирање и функционисање новог система привредног пословања од којих су најзначајнија саветовање о актуелним питањима везаним за примену Закона о принудном поравнању, стечају и ликвидацији, о изменама и допунама Закона о санацији, стечају и ликвидацији банака, приватизацији кроз стечај, приватизацији и упису предузећа у судски регистар, трговинској арбитражи, обезбеђењу потраживања, новинама у Закону о извршном поступку, новој верзији Закона о стечају, као и на саветовању трговинских судова. У организацији Института за упоредно право исте судије су учествовале на округлом столу са темом "Уговор о комисиону и проблеми који настају у правном промету поводом односа који се овим уговором формирају", као и на округлим столовима посвећеним залози и другим средствима обезбеђења плаћања. Присуствовали су и разним презентацијама у вези Закона о страним улагањима, интелектуалне својине, антимонополског законодавства и нацрта Закона о јавним набавкама, Конвенције о борби против подмићивања страних јавних службених лица у међународном пословању, Светске трговинске организације као и о вођењу стечајног поступка у САД.

Ради упознавања са страним правним системима судије Грађанског одељења имале су значајно учешће и на студијским путовањима у иностранство. Са представницима Савезног суда и неколико окружних судова учествовали су у Великој Британији на семинару "Судство у Енглеској и Велсу", затим на Југоисточној европској регионалној конференцији о алтернативним начинима решавања спорова одржаној у Љубљани, на Првој конференцији судија југоисточне Европе у Солуну, као чланови

делегације судија и тужилаца Србије, Црне Горе и Македоније у Мадриду и Барселони ради упознавања са начином рада институције омбудсмана Каталоније, као и на семинарима у Лондону о алтернативним начинима решавања спорова и на тему "Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода. Један судија је, као члан групе судија из Србије и Црне Горе изабране од канадске секције Међународне комисије правника, учествовао у Монтреалу у "прелиминарном студијском програму југословенске мисије", ради упознавања са организацијом правосуђа у Канади, избором судија, њиховом дисциплинском и грађанском одговорношћу, односом са законодавном и извршном влашћу а посебна тема је била едукација и посредовање у судовању.

Судије Врховног суда учествовале су у раду радних група за припрему нацрта закона из кривично-правне области, учествовале у формулисању предлога за измене Закона о парничном поступку, а Врховни суд је дао и иницијативу за измене Закона о избору народних посланика која је усвојена. По позиву су учествовале и у раду других радних група за израду појединих закона зависно од материје која се регулише.

Судије Врховног суда Србије током 2002. године, по унапред утврђеном програму, биле су веома ангазоване на едукацији младих судија са целе територије Србије, а Врховни суд је одлучујуће допринео да почне са радом Центар за едукацију правосудних кадрова чији су суоснивачи Министарство правде и Друштво судија Србије.

Врховни суд Србије издаје Билтен судске праксе као гласило информативног и инструктивног карактера намењено судијама и стручним сарадницима свих судова као и широј јавности. У 2002. години припремљена су четири броја билтена од којих је један број био посвећен годишњем саветовању у Врњачкој Бањи, односно у њему су објављени само реферати за ово саветовање.

Врховни суд је, у циљу побољшања неповољног стања у судовима у погледу њихове ажурности и ефикасности иницирао увођење алтернативног начина решавања спорова путем медијације. Пилот пројекат који је примењен у судовима одређивањем недеље поравнања у септембру 2002. године имао је позитивне ефекте и показао да такав начин решавања спорова има оправдања.

Активности Врховног суда на имплементацији сета правосудних закона одвијале су се и почетком 2002. године. Поред Пословника о уређењу и раду Врховног суда Србије и Пословника о раду Великог персоналног већа, који су усвојени крајем децембра 2001. године на Општој седници у јануару 2002. године усвојена су и Правила за оцењивање вансудских активности судија и Оквирна правила о врстама и начинима стручног

усавршавања судија, као и Мерила за оцену минимума успешности вршења судијске функције. Извршено је и предлагање кандидата за једног сталног и избор шест позивних чланова Високог савета правосуђа. Од стране председника Врховног суда Србије утврђене су Основе програма обуке судијских приправника.

Рад Великог персоналног већа

Велико персонално веће почело је са радом одмах након конституисања крајем фебруара 2002. године. Ступањем на снагу Закона о изменама и допунама Закона о судијама у јулу месецу 2002. године Веће је престало да постоји.

До престанка са радом Веће је донело 9 одлука о навршењу радног века појединих судија и проследило Народној скупштини 33 захтева за престанак судијске дужности судија који су изразили вољу да им судијска дужност престане на лични захтев.

Веће је донело и више других одлука из своје надлежности (поводом притужби или приговора судија и друго).

Пред Великим персоналним већем покренут је поступак за разрешење преко 50 судија нижих судова. За 6 судија је покренут поступак за навршење радног века а исти број судија је поднео захтев за престанак судијске дужности. По свим овим предметима до краја године није могло да се поступа.

Поступање по представкама и притужбама

Мада је Законом о уређењу судова надзор над поступањем у предметима у прописаним роковима и поступањем по притужбама и представкама, стављен у надлежност Министарства правде, велики број грађана обраћао се и даље Врховном суду притужбама на рад судова у Републици. У току 2002. године било је у раду 1588 предмета по притужбама од којих 1244 новопримљених и 344 предмета поновљених притужби. У највећем броју захтевано је убрзање поступка или је оспоравана тачност садржине извештаја које председници судова поводом притужби достављају странкама.

Велики број странака обраћа се Врховном суду и са захтевом за ревизију правноснажно окончаних поступака у протеклих десет година.

Сарадња са другим судовима и органима

У циљу успешнијег извршавања задатака Врховног суда остварена је сарадња са Савезним и Републичким Министарством правде и правосудним органима у Републици.

Са окружним судовима као и са Вишим трговинским судом сарадња се одвијала у међусобним контактима и на заједничким састанцима по актуелним питањима судског рада, који се одржавају једном месечно.

Једном месечно одржавају се и састанци са представницима Адвокатске коморе Србије по питањима од значаја за судство тако и за адвокатуру.

Непрекидна сарадња у раду остварује се и са Друштвом судија Србије, које је велика и значајна струковна организација.

Веома добра сарадња остварена је са Врховним судом Црне Горе и Врховним судом Македоније.

Осим овога, веома добра сарадња остварена је са више међународних организација, Саветом Европе, са представницима разних струковних организација или институција из земаља Европске Уније, САД и других, као и са домаћим невладиним организацијама, по питањима од значаја за рад судова и остваривање људских права.

Нарочито треба поменути сарадњу са:

- УНДП (Уједињене нације - Програм за развој) - мисија за реформу правосуђа по питањима услова рада и плата судија као и оснивања Правосудног центра и његовог финансирања;

- ОЕБС (Организација за безбедност и сарадњу у Европи) која је координирала рад донатора на оснивању Центра за едукацију;

- УНМИК (Уједињене нације - Мисија за Косово) и Координациони центар за Космет по питањима успостављања сарадње наших судова и судова УНМИК-а, као и по питању укључивања наших судија у те судове;

- Савет Европе - по питањима рада Правосудног центра;

- АБА ЦЕЕЛИ (Америчко удружење адвоката - иницијатива за Централну и Источну Европу) по питањима финансирања низа семинара; сарадња на оснивању и раду Правосудног центра;

- БООЗ АЛЕН (Програм који је део УСА-АИД-а - Америчка помоћ по питањима организовања и финансирања низа програма и округлих столова у области привредног права, као и учешћа предавача;

- Београдски центар за људска права по питању организовања низа курсева из области људских права за судије;

- Фонд за отворено друштво који је укључен у рад Правосудног центра а пружио је судовима знатну помоћ у диктафонима, репродукторима и књигама, а једним делом и финансирао Саветовање у Врњачкој Бањи, и активно учествовао у оснивању Правосудног центра.

ЗАКЉУЧНЕ ОЦЕНЕ

I

На основу података о раду оцењује се да је у 2002. години Врховни суд Србије постигао веома добре резултате у остваривању својих функција, како у функцији суђења тако и у погледу других функција које су му Уставом и законом стављене у надлежност као највишем суду у Републици. Ти резултати су знатно бољи него у претходној години која је такође била успешна у односу на ранији дужи временски период.

У смањеном судијском саставу (са 15 непопуњених судијских места) решено је 21.570 предмета или 66% од укупног броја у раду. Савладан је, дакле, целокупан повећани годишњи прилив предмета и ажурност побољшана.

Решен је већи број предмета него у претходном периоду, а број нерешених је смањен.

Сви нерешени предмети потичу из 2002. године.

У суду нема нерешених предмета из ранијих година, а решени су и сви предмети из 2001. године.

Значајна активност Врховног суда која се одвијала у остваривању функције обезбеђивања јединствене примене закона резултирала је заузимањем правних ставова у великом броју случајева неадекватне и нејасне законске регулативе или правних празнина, како би се обезбедило јединствено поступање судова и усмерила судска пракса.

Нарочита пажња посвећена је анализи казнене политике посебно за кривична дела неовлашћене производње и стављања у промет опојних дрога и омогућавање уживања

опојних дрога, за кривична дела разбојничке крађе, разбојништва и тешке случајеве ових дела, као и за кривична дела из Закона о оружју и муницији, ради прилагођавања казнене политике друштвеној опасности тих дела и степену кривичне одговорности њихових извршилаца. У том смислу у суду је у 2002. години формирана Комисија за трајно праћење казнене политике.

Извршена анализа показује да је казнена политика у 2002. години поштрена посебно за поменута кривична дела.

Током 2002. године интензивирани су и активности на стручном оспособљавању судијских кадрова кроз све форме рада - од непосредних контаката и радних састанака приликом редовних обилазака судова до саветовања ширег обима, објављивања судске праксе у Билтену судске праксе Врховног суда Србије, а ради подизања стручног нивоа најмлађих судија (испод три године судијског искуства), стручним тимовима је по унапред утврђеном програму била покривена цела Србија.

Успешно су обављене и бројне друге активности о којима је у извештају било речи.

II

На основу исказаних података оцењује се да су и подручни општински и окружни судови остварили такође добре резултате у просеку, знатно боље него у претходном, дужем временском периоду. Међутим, нису сви судови у Републици остварили добре резултате, а и у самим судовима уочена је значајна неуједначеност у резултатима појединих судија.

Повећани годишњи прилив предмета савладан је и код ових судова.

Решено је 1.099.972 предмета или око 71% од укупног броја предмета у раду.

Решен је, дакле, већи број предмета него у претходној години, а број нерешених је смањен и укупна ажурност побољшана.

Програм решавања старих предмета реализован је у доброј мери код већине судова тако да је број старих предмета смањен у просеку за око 40%.

Међутим, и поред очигледног позитивног помака, годинама актуелно стање неажурности општинских судова није битније поправљено, јер још увек велики број судова има заостатке преко петомесечног до десетомесечног прилива, а не мали број судова преко десетомесечног до двадесетомесечног прилива нових предмета па и веће.

Број старих предмета и поред уложених напора и даље је велики и чини 20% од укупног броја нерешених предмета на крају године.

Квалитет рада општинских судова и поред незнатног побољшања у 2002. години још увек није на потребној висини.

III

Однос судова као носилаца судске власти и представника извршне власти, током 2002. године, није био у складу са уставним принципом поделе власти због учесталих својеврсних притисака извршне власти на судове, са аспекта њеног тумачења закона, путем коментарисања судских поступака који су у току, критика судских одлука и радњи у конкретним предметима, неодмерених изјава и паушалних оцена о раду судова и судија на начин који доводи у сумњу рад судства у целини и негативно утиче на ауторитет суда и судских одлука.

IV

Овакви резултати рада постигнути су максималним залагањем свих судија судијских помоћника и осталих запослених у судовима.

ПРЕДСЕДНИК СУДА
Мр Лепосава Карамарковић

Република Србија
УСТАВНИ СУД
Број: IУ- 122/2002
13. 02. 2003. год.
Б е о г р а д

Уставни суд Републике Србије у саставу: председник Слободан Вучетић и судије Верона Адам Бокрош, др Срђан Ђорђевић, др Милутин Ђуричић, др Боса Ненадић, Љубомир Поповић, Бранка Чурчија и мр Светозар Чиплић, на основу члана 125. Устава Републике Србије, на седници о већању и гласању одржаној 11. фебруара 2003. године, донео је

О Д Л У К У

1. Утврђује се да одредбе члана 7, члана 10. ст. 2. и 3, члана 13, члана 15. став 3, чл. 16. и 18. и члана 19. у деловима који гласе: "После члана 79. додају се наслов и члан 79а. који гласе", "члан 79а.", "...из члана 79.", "најкасније до 1. јула 2003. године", "... у наредном року од шест месеци" и "... дужности и председника суда" Закона о изменама и допунама Закона о судијама ("Службени гласник РС", број 42/02), нису у сагласности с Уставом.

2. Одбија се предлог за утврђивање неуставности члана 1. и члана 15. ст. 1. и 2. Закона из тачке 1. изреке.

3. Обуставља се поступак за утврђивање неуставности члана 19. осим делова овог члана Закона из тачке 1. изреке.

4. Укида се Решење Уставног суда о обустави извршења појединачних аката и радњи на основу чл. 7, 10, 15, 16. и 18. Закона о изменама и допунама Закона о судијама ("Службени гласник РС", број 60/02).

О б р а з л о ж е њ е

Уставном суду Републике Србије поднето је више предлога и иницијатива за оцену уставности одредаба чл. 1, 7, члана 10. ст. 2. и 3, чл. 13, 15, 16, 18. и 19. Закона о изменама и допунама Закона о судијама ("Службени гласник РС", број 42/02).

Врховни суд Србије, окружни судови у Неготину, [апцу, Зајечару, Смедереву и Сремској Митровици и трговински судови у Ужицу, Ваљево, Новом Саду, Зрењанину и Сомбору покренули су поступак за оцену уставности чл. 1, 7, 10, 15. и 16. наведеног Закона, а окружни судови у Пироту и Прокупљу, поред тих чланова, покренули су поступак и за оцену уставности члана 18. Закона.

Уставном суду поднето је и више иницијатива за покретање поступка за оцену уставности, поред наведених чланова, и чл. 13. и 19. оспореног Закона.

Београдски центар за Људска права, Центар за антиратну акцију, Фонд за хуманитарно право, Фонд за отворено друштво, Комитет правника за Људска права и Лига експерата - Лех упутили су Уставном суду заједничку представку у којој се оспорава уставност не само Закона о изменама и допунама Закона о судијама, него и свих других правосудних закона који су донети на седници Народне скупштине од 18. јула 2002. године, када и оспорени Закон.

Оспорене одредбе Закона односе се на: сталност судијске функције и непреместивост судија; избор Великог персоналног већа; начин предлагања избора судије од стране Високог савета правосуђа и надлежног одбора Народне скупштине; покретање поступка за престанак судијске функције и за разрешење судија; поступак и начин избора председника суда; немогућност обављања судијске дужности за време трајања мандата од стране председника суда; утврђивање разлога и покретање поступка за престанак дужности и за разрешење председника суда као и на посебне разлоге за разрешење судија које су изабране по Закону о судијама из 1991. године.

Према наводима изнетим у предлозима и иницијативама оцена уставности појединих одредаба оспореног закона се захтева из следећих разлога:

Предлагачи и иницијатори сматрају да судија у смислу члана 101. став 1. Устава Републике Србије ужива сталност судијске функције "као гаранцију независности судске власти." Према члану 101. став 5. Устава судија не може бити премештен против своје воље. Премештај је, по мишљењу предлагача и иницијатора, могућ само уз сагласност судије. Одредбом члана 1. оспореног Закона омогућује се премештај судије у други суд и без његове сагласности, па стога, по њиховој оцени, та одредба оспореног Закона није у сагласности с Уставом који не допушта никакве изузетке од забране премештаја судија;

У предлозима и иницијативама се истиче да, с обзиром на начело поделе власти утврђено чланом 9. Устава Републике Србије према којем "судска власт припада судовима", чланове Великог персоналног већа као судског тела, не може именовати Народна скупштина, јер то представља "флагрантно кршење начела поделе власти." Из оспорене одредбе члана 7. Закона произилазило би да је Велико персонално веће орган Народне скупштине, пошто га она именује, па у складу с тим и њој одговара те, према томе, то тело није више орган Врховног суда. Како Велико персонално веће одлучује о "питањима положаја судија, па и о постојању разлога за разрешење" (члан 36. став 2. Закона о судијама који није мењан), то је, поред осталог, именовање Великог персоналног већа од стране Народне скупштине, према мишљењу предлагача и иницијатора, несагласно са чланом 101. став 4. Устава који прописује да Врховни суд утврђује постојање разлога за престанак судијске функције односно за разрешење судија;

По мишљењу предлагача и иницијатора, Високи савет правосуђа имао је до измене Закона веома значајну улогу при избору судија, пошто судија није могао да буде изабран уколико није предложен од Високог савета правосуђа. Такво решење је било у функцији начела независности суда. Међутим, оспореним одредбама члана 10. Закона се "дају овлашћења надлежном одбору Скупштине да предложи избор судија, без утицаја Високог савета правосуђа у предлагању" што знатно умањује његово раније утврђено право. Овакво решење, према наводима предлагача, није у складу са начелом поделе власти, јер је фактичко предлагање кандидата за избор судија пренето у надлежност одбора Народне скупштине. То решење, такође, је "у колизији са Европском повељом о Закону за судије (Стразбур 1998. године) којом се под тачком 1, предвиђа да се не могу националним законима умањивати већ постигнути нивои којима се гарантује независност и стручност у судовима";

У иницијативама за покретање поступка за оцену уставности члана 13. оспореног Закона се истиче да није у сагласности са Уставом овлашћење да министар надлежан за правосуђе утиче на избор и разрешење судија и председника судова, јер се тиме нарушава уставно начело самосталности и независности судске власти, из члана 96. став 1. Устава;

Према наводима у предлозима и иницијативама одредбама члана 15. оспореног Закона избор председника суда у потпуности је изузет из надлежности

Документи

Високог савета правосуђа у корист министра правде и надлежног одбора Народне скупштине, чиме се нарушава начело поделе власти и "још драстичније показује да је

достигнути степен независности и улоге суда у вођењу кадровске политике преко Високог савета правосуђа скоро у потпуности обезвређен..".

У вези са оспореном одредбом члана 16. став 4. Закона којим је предвиђено да за време трајања мандата председник суда не може да обавља судијску функцију истиче се да се према члану 66. став 1. Закона о судијама, који није мењан, председник суда бира међу судијама. Предлагачи и иницијатори су мишљења да је ова одредба у супротности са одредбама чл. 99. - 101. Устава, с обзиром да Устав не предвиђа да је вршење функције председника суда разлог за ускраћивање вршења судијске функције. Те две функције уставно нису, а функционално не могу да буду инкомпатибилне.

Истовремено се наводи да престанак судијске функције по оспореној одредби члана 16. став 4. Закона, није у сагласности са чланом 101. став 4. Устава који прописује да Врховни суд утврђује постојање разлога за престанак судијске функције, односно за разрешење судије. Устав, наиме, у члану 101. став 2. и 3. предвиђа разлоге за престанак судијске функције односно за разрешење судије, међу којима није предвиђена могућност "престанка судијске функције за време трајања мандата председника суда", па је престанак судијске функције, на основу такве законске одредбе, супротан наведеним одредбама Устава.

Предлагачи и иницијатори сматрају да је овлашћење садржано у оспореном члану 18. Закона да надлежни одбор Народне скупштине утврђује разлоге за престанак дужности председника суда супротно чл. 9. и 101. Устава, јер је то овлашћење, по Уставу, у надлежности Врховног суда Србије. Поред тога, у предлозима и иницијативама се посебно указује на могућност субјективизма у покретању поступка за разрешење председника суда од стране извршне власти (министра надлежног за правосуђе).

Према наводима у иницијативама, оспорена одредба члана 19. Закона којом се уводи тзв. лустрација у судове, садржи посебне разлоге за разрешење судија. Међутим, у основном тексту Закона у глави В "Престанак судијске дужности - разлози за престанак судијске дужности" постоји посебна тачка 3. "посебно о разлозима за разрешење", и у оквиру те тачке, поднаслов "сви разлози", па стога,

Документи

"полазећи од циљног, граматичког, језичког и логичког тумачења норме, не могу после "свих разлога" постојати "посебни" разлози за разрешење."

У иницијативама се посебно истиче да према оспореној одредби члана 19. Закона судија се "кажњава и то најстроже - разрешењем због вршења судске власти или обављања послова по основу судске власти и учешћа у судским предметима" ..., што није у

сагласности са чланом 96. Устава према којем судија "не може да одговара за мишљење и глас који су дати у вршењу судијске функције." Наиме, "судија у судским предметима не може да одбије да суди, а за само учествовање не може да буде разрешен. Брана за самовољу судија у процесу суђења представља запређено кривично дело кршење закона од стране судије из Кривичног законика Србије. Извршилац тог кривичног дела је кривично одговоран не због учествовања као судија у неком предмету, већ се мора утврдити његова намера (судије) да кршењем закона другом прибави корист или нанесе штету." Осим тога, разрешавање судија због ... "учешћа у прекрајању изборне воље грађана, у политичким и монтираним процесима" и њихово везивање за "судије изабране по Закону о судовима ("Службени гласник РС", бр. 46/91, 60/91, 18/92 и 71/92) представља произвољне критеријуме који угрожавају принцип сталности судијске функције из члана 101. став 1. Устава и према наводима у иницијативама ствара две категорије судија и то судије изабране по Закону о судовима и судије изабране по Закону о судијама. Исто тако, иницијатори сматрају да оспорена одредба Закона проширује Уставом утврђене разлоге за разрешење од судијске дужности што није у сагласности са чланом 101. став 3. Устава, а има и ретроактивно дејство што је у супротности са чланом 121. Устава.

Оспорене одредбе Закона, према наводима у предлозима и иницијативама, производе неотклоњиве штетне последице у раду судова и у остваривању њихових функција, због чега је предложено доношење привремене мере обуставе извршења појединачних аката и радњи на основу оспорених одредаба Закона.

Уставни суд Републике Србије, на седници од 19. септембра 2002. године, донео је Решење о обустави извршења појединачних аката и радњи на основу чл. 7, 10, 15, 16. и 18. Закона о изменама и допунама Закона о судијама. Уставни суд је том приликом оценио да је наводима предлагача и иницијатора учињена вероватном околност да ће се применом тих одредби Закона изазвати неотклоњиве штетне

Документи

последице за остваривање Уставом утврђеног положаја и улоге Врховног суда Србије и других органа судске власти у заштити слобода и права човека и грађанина.

Уставни суд је на седници одржаној 3. октобра 2002. године донео Решење да се предлози за оцену уставности одредаба чл. 1, 7, 10, 15, 16. и 18. Закона о изменама и допунама Закона о судовима ("Службени гласник РС", број 42/02) доставе Народној скупштини Републике Србије на одговор. На истој седници, Уставни суд је донео Решење да се поводом поднетих иницијатива покрене поступак за оцену уставности чл. 13. и 19. оспореног Закона.

Народна скупштина Републике Србије није на тражење Уставног суда у остављеном року од 45 дана доставила одговор, па је поступак, сагласно члану 16. став 3. Закона о поступку пред Уставним судом и правном дејству његових одлука ("Службени гласник РС", бр. 32/91 и 67/93), настављен и без одговора Народне скупштине Републике Србије.

На седници одржаној 16. јануара 2003. године Уставни суд је закључио да су уставноправна питања која се постављају поводом оцене уставности оспорених одредаба Закона од начелног и ширег правног значаја за остваривање уставности и да се због њиховог свестранијег и потпуније сагледавања одржи јавна расправа. Јавна расправа, уз учешће представника Врховног суда Србије, Народне скупштине Републике Србије, представника иницијатора и једног броја научних радника, одржана је 28. јануара 2003. године.

Према наводима изнетим у предлозима и иницијативама, оспорене одредбе Закона у супротности су са начелом поделе власти, начелом владавине права и начелом независности и самосталности судова, односно сталности судијске функције и непреместивости судија.

Уставни суд је у спроведеном поступку, када се тиче оцене уставности појединих одредби оспореног Закона утврдио:

Оспорена одредба члана 7. Закона према којој чланове Великог персоналног већа именује Народна скупштина Републике Србије, несагласна је, по оцени Уставног суда, са одредбама члана 9. и члана 101. став 4. Устава. Велико персонално веће је судско тело које се образује у Врховном суду Србије од судија тог суда. Оно одлучује о питањима посебно значајним за статус судија као што су: постојању

Документи

услова за престанак судијске дужности и за разрешење судија, неспојивости других послова и поступака с дужношћу судије, изрицању дисциплинских мера судијама, утврђивању ништавости чина правосудне управе којим се дира у самосталност и независност судова и судија. С обзиром на такав положај и улогу Великог персоналног већа, оспорена одредба члана 7. Закона према којој чланове тог Већа на предлог Високог савета правосуђа именује Народна скупштина Републике Србије, у супротности је са начелом поделе власти из члана 9. Устава. Оспорена одредба члана 7. је, такође, несагласна и са начелом самосталности и независности судова из члана 96. Устава, јер именовањем чланова Великог персоналног већа од стране Народне скупштине то Веће

није више самостално тело судске власти, већ на одређени начин постаје орган преко кога Народна скупштина остварује утицај на одлучивање о питањима која су од посебног значаја за статус судија, а то су питања постојања услова за престанак судијске дужности и разрешење судија о којима сагласно члану 101. став 4. Устава искључиво одлучује Врховни суд Србије.

Оспорена одредба члана 10. Закона према којој надлежни одбор Народне скупштине Републике Србије предлаже другог кандидата за судију ако не буде изабран кандидат предложен од стране Високог савета правосуђа је у супротности са начелом поделе власти из члана 9. Устава. Високи савет правосуђа је, такође, посебно правосудно тело на нивоу Републике које по први пут уводи судску власт у предлагање судија и именовање судија поротника, чиме се желела избећи могућност утицаја политичких чинилаца на поступак предлагања судија. Имајући у виду такву улогу и положај Високог савета правосуђа, одредбе члана 10. ст. 2. и 3. оспореног Закона према којима надлежни одбор Народне скупштине Републике Србије предлаже другог кандидата за судију, ако не буде изабран кандидат предложен од стране Високог савета правосуђа, је у супротности са начелом поделе власти. Ово због тога што је тим одредбама Закона предлагање кандидата за избор судија измештено, супсидијарно, са Високог савета правосуђа и пренето у надлежност одбора Народне скупштине. На тај начин, не само да је знатно умањено Законом утврђено право тог Савета, већ је тим решењем створена могућност да се Савет, као правосудно тело на нивоу Републике, може искључити из процеса предлагања судија и именовања судија поротника.

Документи

Међутим, у систему поделе власти предлагање кандидата за судије, по природи ствари, припада судској власти, с обзиром да се она организује и делује на принципу независности и самосталности. Због тога је несагласно с Уставом да поступак предлагања кандидата за судије буде у зависности од законодавне власти, јер законодавна власт, остварује своју Уставом утврђену улогу и положај коначним избором тако предложених кандидата (члан 73. тачка 10. Устава). Народна скупштина бира и разрешава, поред других у том члану наведених функционера, и судије Врховног суда и других судова, Републичког јавног тужиоца и јавне тужиоце.

Одредба члана 13. оспореног Закона да поступак за навршење радног века и разлоге за разрешење судија, поред других субјеката наведених у том члану, покреће и министар надлежан за правосуђе је у супротности с Уставом. Наиме, према одредби члана 9. став 4. Устава, судска власт припада судовима, а према члану 96. став 1. судови су

самостални и независни у свом раду. Стога, Уставни суд оцењује да се наведеним овлашћењем министра надлежног за правосуђе, а то значи органа извршне власти, нарушава начело поделе власти и начело о самосталности и независности судова, јер се то овлашћење односи на унутрашњи, персонални вид те самосталности, а према члану 101. став 4. Устава Врховни суд је искључиво надлежан да утврђује постојање разлога за престанак судијске функције и за разрешење судија. Уставни суд, при томе истиче да иницирање поступка за утврђивање навршења радног века, само по себи, не би било несагласно са Уставом, али с обзиром на начин уређивања наведеног питања и целину оспорене одредбе, овај поступак није било могуће издвојити из контекста и садржине овог члана.

Оспореним одредбама члана 15. став 3, члана 16. став 1. и члана 18. Закона, утврђена су овлашћења за надлежни одбор, као радно тело Народне скупштине у погледу подношења предлога за избор и утврђивање разлога за престанак дужности и за разрешење председника суда, као и за министра надлежног за правосуђе да доставља податке и мишљења за кандидате за избор председника суда са својим мишљењем надлежном одбору Народне скупштине. Наведене одредбе су, по оцени Уставног суда у супротности са чланом 101. ст. 2, 3. и 4. Устава у којем су разлози за престанак судијске функције и за разрешење судија таксативно предвиђени, а Врховни суд Србије, у складу са законом, искључиво овлашћен да те разлоге утврђује и о томе обавести Народну скупштину Републике Србије. Из наведених

Документи

одредби Устава произлази, по оцени Уставног суда, да нико изван судске власти не може пред Народном скупштином покренути питања престанка судијске функције, односно разрешење судије од дужности против његове воље. Због тога се, утврђивање разлога за престанак судијске дужности и за разрешење судија, према оспореном Закону, поверава Великом персоналном већу, а предлагање избора судија, а самим тим и председника суда, који се бира из реда судија и именовање судија поротника, Високом савету правосуђа, као политички неутралним, а стручно компетентним судским телима, способним да процене својства кандидата који се предлажу за избор, али и да, независно од утицаја политичких чинилаца, утврде постојање разлога за престанак судијске функције и за разрешење судија.

Оспорена одредба члана 16. став 2. Закона да за време трајања мандата председник суда не може да обавља судијску дужност несагласна је, по мишљењу Уставног суда, са одредбом члана 99. став 1. Устава, према којој у суђењу учествују судије, а из чл. 99. и

100. Устава не произлази да су функције председника суда и судије инкомпатибилне. Наиме, функција судије се не може искључити из функције председника, јер је у њој логички садржана будући да се председник бира међу судијама, а то значи да је у функцији председника садржана и функција судије, као претпоставка и услов за председничку функцију. Осим тога, Устав не предвиђа могућност престанка судијске функције за време трајања мандата председника суда (члан 101. став 3. Устава).

Уставни суд оцењује да је одредбама члана 7, члана 10. ст. 2. и 3, члана 13, члана 15. став 3. и чл. 16. и 18. Закона о изменама и допунама Закона о судијама несумњиво умањен већ достигнути ниво самосталности и независности судова и судија који је био успостављен Законом о судијама ("Службени гласник РС" број 63/2001). Тиме је нарушено општеприхваћено начело међународног права прокламовано у Европској повељи о Закону за судије, усвојеној у Стразбуру 8-10. јула 1998. године. При усвајању Повеље, узета су у обзир и Основна начела Уједињених нација о независности судства, које је усвојила Генерална скупштина Уједињених нација новембра 1985. године.

Уставни суд оцењује да одредба члана 19. оспореног Закона, у деловима којим се предвиђају посебни разлози (уз оне који су прописани у члану 55. ст. 1. и 2. Закона о судијама), који се односе само на судије изабране по Закону о судовима из

Документи

1991. године, затим у делу којим се утврђује рок у којем је председник суда дужан да покрене поступак за разрешење и о дужности председника непосредно вишег суда да покрене поступак разрешења председника суда у коме судија обавља дужност, ако он не поднесе предлог за разрешење судије, иако постоје разлози за разрешење, није у сагласности с Уставом. Оспорена одредба члана 19. Закона у тим деловима у контексту тзв. посебних разлога за разрешење, на неуставан начин дели судије на изабране по Закону о судовима из 1991. године и на изабране по Закону о судијама из 2001. године. Тако се без уставног основа врши персонално подвајање судија што је у супротности са одредбом члана 13. Устава према којем су грађани једнаки у правима и дужностима и имају једнаку правну заштиту пред државним и другим органима без обзира на националну припадност..., политичко и друго уверење..., имовно стање или које лично својство. То утолико више што се наведена одредба налази у прелазним и завршним одредбама Закона којим се, иначе, уређује прелаз из односа које уређују постојеће норме у односе које уређује нове правне норме и што је њено важење временски ограничено на тзв. прелазни период.

Међутим, други делови оспорене одредбе члана 19. Закона нису, по оцени Уставног суда у супротности с Уставом. Наиме, Устав у члану 101. став 3. прописује да судија не може бити против своје воље разрешен дужности осим кад, поред осталог, нестручно и несавесно обавља судску функцију. Према одредби става 4. истог члана Устава, Врховни суд Србије, у складу са Законом, утврђује постојање разлога за престанак судијске функције, односно за разрешење судија и о томе обавештава Народну скупштину. С обзиром да се разлози за разрешење судијске функције из члана 101. став 3. Устава морају у сваком конкретном случају несумњиво утврдити није, по оцени Уставног суда, у супротности с Уставом да се законом ближе одреди шта се сматра несавесним обављањем судијске функције. Због тога, оспореном одредбом члана 19. Закона нису проширени нити предвиђени нови разлози за разрешење судија, него су прецизирани поједини случајеви несавесног вршења и то тако што је додатно извршено конкретизовање шта се сматра несавесним вршењем судијске дужности. Исто тако, том одредбом не доводи се у питање самосталност и независност судова нити слобода мишљења приликом доношења судске одлуке, јер се несавесним вршењем судијске функције, уколико се то у закону прописаном поступку утврди од стране надлежног судског тела, не може

Документи

довести у питање слободно судијско уверење и мишљење дато у доношењу одлука. Наиме, уставно јемство независности и самосталности судова из члана 96. Устава служи заштити правосуђа од утицаја других грана државне власти којом се та независност нарушава, али не може бити у функцији заштите несавесног вршења судијске дужности.

Одредба члана 1. оспореног Закона према којој изузетно ако суд буде укинут или ако надлежност суда, у целини или знатним делом буде пренета на други суд, судија наставља дужност у суду који је надлежност преузео, по оцени Уставног суда, није у несагласности са одредбом члана 101. став 5. Устава. Ово ради тога што се у конкретном случају не ради о премештају судије у други суд без његове сагласности, већ, напротив, о случају када се због организационих промена и другачијег устројства судова постојећи суд укида или се његова надлежност у целини или знатним делом преноси на други суд, па стога не постоји објективна могућност да судија настави рад у суду у којем је обављао функцију. Уставни суд оцењује да том одредбом није повређено ни начело сталности судијске функције будући да не постоји стварна могућност да судија суда који буде укинут или чија надлежност буде "у целини или знатним делом" пренета на други суд оствари принцип сталности судијске функције у том суду.

Оспорене одредбе члана 15. ст. 1. и 2. Закона у погледу овлашћења министра надлежног за правосуђе да оглашава слободно место председника суда у "Службеном гласнику РС" и другим средствима јавног информисања и прописивања рока за подношење пријава, нису по оцени Уставног суда, у супротности с Уставом. Наиме, ово овлашћење министра надлежног за правосуђе је искључиво иницијативне природе, које ничим не доводи у питање овлашћење Високог савета за правосуђе да самостално утврђује предлог кандидата за избор судија, односно председника суда.

Из наведених разлога, Уставни суд је одбио предлог за утврђивање неуставности члана 1. и члана 15. ст. 1. и 2, а обуставио поступак за утврђивање неуставности члана 19. Закона, осим делова наведених у тачки 1. изреке ове Одлуке.

Уставни суд је, у складу са чланом 42. став 2. Закона о поступку пред Уставним судом и правном дејству његових одлука, укинуо Решење о обустави извршења појединачних аката и радњи на основу чл. 7, 10, 15, 16. и 18. Закона о изменама и допунама Закона о судијама ("Службени гласник РС", број 60/02).

Документи

На основу изложеног, члана 46. тач. 1) и 9), члана 47. тачка 2), члана 42. став 2. и члана 25. тачка 2) Закона о поступку пред Уставним судом и правном дејству његових одлука, Уставни суд је одлучио као у изреци.

На основу члана 130. Устава Републике Србије одредбе Закона о изменама и допунама Закона о судијама ("Службени гласник РС", број 42/02) наведене у тачки 1) изреке престају да важе даном објављивања Одлуке Уставног суда у "Службеном гласнику Републике Србије".

ПРЕДСЕДНИК
УСТАВНОГ СУДА
Слободан Вучетић, с.р.

СУДСКА ПРАКСА

КРИВИЧНО ОДЕЉЕЊЕ

ПРАВНА СХВАТАЊА

Гајење биљке канабис ради израде приправка са психоактивним деловањем представља производњу опојне дроге (марихуане) у смислу члана 245. став 1. КЗ СРЈ.

(Правно схватање Кривичног одељења Врховног суда Србије утврђено на седници од 11. фебруара 2003. године.)

СЕНТЕНЦЕ

Злоупотреба овлашћења у привреди

Није могућ стицај између кривичног дела злоупотребе овлашћења у привреди из члана 139. став 1. тачка 3. КЗ РС и кривичног дела несавестан рад у привредном пословању из члана 136. став 1. КЗ РС.

Из образложења:

"Правилно је поступио првостепени суд када је радњу оптуженог, који је као одговорно лице у намери прибављања противправне имовинске користи за предузеће у коме је запослен у вези са извршењем пореских обавеза ускратио средства која представљају јавни приход, на тај начин што није обрачунао и уплатио порез на промет производа за мазут који је продао крајњем потрошачу, квалификовао као радњу кривичног дела злоупотреба овлашћења у привреди из члана 139. став 1. тачка 3. КЗ РС и истовремено га ослободио од оптужбе због кривичног дела несавестан рад у привредном пословању из члана 136. став 1. КЗ РС за причињену штету предузећу због плаћања камате на неуплаћен порез на промет тих ускраћених средстава која представљају јавни приход.

Наиме, не може учинилац инкриминисаних радњи, за које је оптужен, истовремено бити кривично одговоран и за ускраћивање средстава која престављају јавни приход, будући да то чини у намери прибављања противправне имовинске користи за предузеће у којем је запослен као одговорно лице и за причињену штету том предузећу због накнадно обрачунате и плаћене камате на ускраћена средства јавних прихода (која су такође накнадно обрачуната и наплаћена)."

(Пресуда Окружног суда у Зајечару Кж. 97/02 од 19.12.2002. године)

Угрожавање саобраћаја опасном радњом или средством

Давање моторног возила на управљање малолетном лицу необученом за вожњу и под дејством алкохола садржи обележја кривичног дела из члана 197. став 1. Кривичног закона Републике Србије.

Из образложења:

"Код несумњиво утврђених чињеница да је оптужени З.М. дозволио малолетном лицу, необученом за вожњу, да узме његово моторно возило и истим се сам укључи у јавни саобраћај, ноћу, на прометном путу (а да је малолетник раније возио само под

контролом старијих и то на сеоским путевима), знајући да је малолетник конзумирао алкохол управо у његовом друштву и у количини свакако већој од три флаше пива (како то правилно закључује првостепени суд на страни 15 став 3 образложења пресуде) то, и по налажењу Врховног суда, представља "други начин" извршења алтернативно одређене радње кривичног дела из члана 197. КЗ РС. Управо зато у радњама оптуженог З.М. стоје сва законска обележја, како основног кривичног дела угрожавање саобраћаја опасном радњом или средством из члана 197. став 1. КЗ РС, односно, због наступеле теже последице тешког дела против безбедности јавног саобраћаја из члана 201. став 2. у вези члана 197. став 1. КЗ РС, како то правилно оцењује првостепени суд на страни 15 став 4 образложења пресуде. Врховни суд налази да саобраћај могу да угрозе и лица која, иако непосредно не учествују у њему, предузимају одређене радње, као у конкретном случају оптужени З.М, којима се ствара опасност за нормално обављање јавног саобраћаја, а и за живот или тело људи или имовину већег обима, те да због тога буду и кривично одговорна како за основно кривично дело (члан 197. став 1. КЗ РС), тако, уколико им се наступање теже последице може приписати нехату, и за кривично дело из члана 201. став 2. КЗ РС. Стога су наводи жалбе браниоца овог оптуженог којима се оспорава и правна оцена дела, односно указује да у радњама оптуженог З.М, у његовом "голом пристанку" да његов сестрић вози овај аутомобил, нема кривичног дела, оцењени као неосновани."

(Пресуда Врховног суда Србије Кж. I 1682/02 од 11. марта 2003. године)

Продужење притвора

После предаје оптужнице суду за одређивање, продужење или укидање притвора искључиво је надлежно веће из члана 24. став 6. ЗКП све док оптужница не ступи на правну снагу.

Из образложења:

"По налажењу Врховног суда, неосновано се жалбама бранилаца оптужених указује да је побијано решење о продужењу притвора до даље одлуке суда донело кривично веће Окружног суда у С. које, према становишту израженом у жалбама, није било надлежно за одлучивање. Ово је неосновано с тога што је према одредби члана 146. ЗКП после предаје оптужнице суду за одређивање, продужење или укидање притвора надлежно веће из члана 24. став 6. ЗКП, пошто у овом случају подигнута оптужница није стала на правну снагу, јер је враћена да се запажени недостаци у њој отклоне. Дакле, кривично веће Окружног суда у С. било је надлежно да донесе побијано решење, у смислу наведеног члана Законика о кривичном поступку."

(Решење Врховног суда Србије Кж. II 67/03 од 22. јануара 2003. године)

Експлозивне материје

У смислу члана 33. Закона о оружју и муницији Републике Србије експлозивне материје су и црни барут и флеш-шок смеша и шибична смеша којом су напуњене петарде као пиротехнички производи.

Из образложења:

"Врховни суд Србије је размотрио све списе предмета, решење о оглашавању стварно ненадлежним, предлог општинског суда о покретању поступка за решавање сукоба надлежности, писмено мишљење Републичког јавног тужиоца са предлогом да се одреди као стварно и месно надлежан окружни суд, па је одлучио као у изреци решења из следећих разлога:

Из списка предмета произилази да је према мишљењу Института безбедности МУП-а РС од 10.05.2002. године и вештачењу одузетих петарди изричито наведено да у количини од 5.000 комада петарди марке "Пират" и 47 комада петарди марке "Биг банг магнум 2" – укупна маса уграђених пиротехничких смеша, које припадају класи експлозивних материја, износи 2.561,1 грам (514,1 грам шибичне смеше, 1.000 грама упресованог црног барута и 1.047 грама флеш-шок смеше). Закон о експлозивним материјама ("Службени лист СФРЈ", број 25/70) у члану 2 одређује експлозивне материје у које, поред осталих, спадају и пиротехнички прозиви, а као пиротехнички прозиви сматрају се средства која се употребљавају за ватромете, противградне ракете и друге ракете, као и предмети који садрже праскаве састојке са дејством експлозива који служе за постизање ефекта ватре, светлости, пуцања или дима, у коју групу спадају и петарде. Сагласно наведеном законском пропису очигледно је да у конкретном случају укупна количина одузетих петарди спада у експлозивне материје чије набављање грађанима уопште није дозвољено и то у групу означену као пиротехнички прозиви, па је несумњиво, по налазу вештака, да експлозивне материје чини и црни барут и флеш-шок смеша и шибична смеша, чија је укупна количина 2.561,1 грам, дакле већа од једног килограма, чиме се стичу сва законска обележја кривичног дела неовлашћеног набављања и држања експлозивних материја из члана 33. став 3. у вези става 2. Закона о оружју и муницији Републике Србије.

Стога, Врховни суд налази да је за поступање у предмету припремног поступка према малолетном М.П, због кривичног дела неовлашћеног набављања и држања експлозивних материја из члана 33. став 3. у вези става 2. Закона о оружју и муницији Републике Србије, стварно и месно надлежан окружни суд."

(Решење Врховног суда Србије, Крм. 757/02 од 14. јануара 2003. године)

ГРАЂАНСКО ОДЕЉЕЊЕ

ПРАВНА СХВАТАЊА

1. ЗАСТАРЕЛОСТ ПОТРАЖИВАЊА ЗАРАДЕ, РАЗЛИКЕ ЗАРАДЕ И НАКНАДЕ ЗАРАДЕ И САМОГ ПРАВА НА ИСПЛАТУ

Право на исплату зараде, разлике зараде, као и накнаде зараде не застарева у року из члана 373. Закона о облигационим односима, јер то нису повремена потраживања из члана 372. став 1. Закона о облигационим односима.

Доспела појединачна давања зараде, разлике зараде, као и накнаде зараде застаревају у року од три године од доспелости сваког појединачног давања и за период до доношења Закона о раду, од када се у погледу застарелости ових давања примењује члан 123. тог Закона.

(Правно схватање утврђено на седници Грађанског одељења Врховног суда Србије од 10. марта 2003. године)

2. СТВАРНА НАДЛЕЖНОСТ СУДА У СПОРОВИМА ПО ОСНОВУ СТИЦАЊА ПРАВА НА АКЦИЈАМА ИЛИ ДЕОНИЦАМА И У СПОРОВИМА О АКЦИОНАРСКО-ДЕОНИЧАРСКОМ СТАТУСУ

Трговински судови су стварно надлежни да поступају у споровима у којима је предмет спора стицање права на деоницама или акцијама и у споровима о акционарско-деоничарском статусу, без обзира на својство странака.

(Правно схватање утврђено на седници Грађанског одељења Врховног суда Србије од 10. марта 2003. године)

3. ДОЗВОЉЕНОСТ РЕВИЗИЈЕ У СПОРОВИМА ИЗМЕЂУ СИНДИКАТА И ПОСЛОДАВЦА ПОВОДОМ КОЛЕКТИВНИХ УГОВОРА И У СПОРОВИМА ПОВОДОМ ИЗБОРА И РАЗРЕШЕЊА ОРГАНА ПРАВНИХ ЛИЦА

У споровима између синдиката и послодавца поводом колективних уговора и у споровима поводом избора и разрешења органа правних лица, дозвољеност ревизије оцењује се по члану 382. став 1. ЗПП, а не по члану 437-а. Закона о изменама и допунама ЗПП, па је у тим споровима ревизија увек дозвољена.

Ревизија је увек дозвољена у споровима о избору и о разрешењу директора.

(Правно схватање утврђено на седници Грађанског одељења Врховног суда Србије од 10. марта 2003. године)

СЕНТЕНЦЕ

ОБЛИГАЦИОНО ПРАВО

Уговарање враџбина

Уговарање враџбина је ништаво због одсуства правног основа па се примљени износ мора вратити.

Из образложења:

"Странке су уговориле да тужиља враџбинама (гатање картама) поправи здравствено стање тужиљине оболеле ћерке, а да јој тужиља, за узврат, исплати 1.300 ДМ. Тужиља је исплатила поменути износ, али је здравствено стање њене ћерке остало непромењено, упркос гатању које је тужена обавила у три наврата. Како је опоравак ћерке изостао, тужиља је тражила враћање исплаћеног износа. Пошто јој је вратила само 400 ДМ, правноснажном пресудом је обвезана да исплати још 900 ДМ, у динарској противвредности, са домицилном каматом.

Ова пресуда је донета на основу члана 210. став 1. Закона о облигационим односима. Према тој одредби, кад неки део имовине једног лица пређе на било који начин у имовину другог лица а тај прелаз нема свој основ у неком правном послу или закону, стицалац је дужан да га врати.

У конкретном случају, из имовине тужиље прешло је у имовину тужене 1.300 ДМ. Тај износ је представљао уговорену накнаду за гатање картама ради санирања здравственог стања тужиљине ћерке. Враџбине су остатак примитивних паганских друштава и не припадају цивилизацији. Зато је њихово уговарање противно јавном поретку и добрим обичајима. Самим тим, усмени уговор о гатању картама нема допуштен правни основ, у смислу члана 51. ст. 1. и 2. Закона о облигационим односима. Пошто је, по члану 52. Закона о облигационим односима, уговор са недопуштеним основом ништав, нижестепени судови су правилно обвезали тужену да врати остатак примљеног износа."

(Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 5113/02 од 19. децембра 2002. године)

Пристанак оштећеног

Ако наручилац, упркос упозорењу посленика, инсистира да се смеша концентрата припреми другачије од уобичајене сразмере компонената, прихвата ризик евентуалне штете, па од произвођача не може остварити накнаду.

Из образложења:

"Тужени је од тужиоца наручио одређену количину концентрата за пилиће. Концентрат му је испоручен а он је цену делимично исплатио. Остао је дужан још 12.020,00 динара, колико је обвезан да плати правноснажном пресудом у овој парници. Тужени оспорава обавезу, наводећи да концентрат није имао одговарајући квалитет, услед чега је претпрео штету од 29.580,00 динара због угинућа пилића. Они су угинули због

већег учешћа кукуруза у концентрату, што је утврђено вештачењем. Али, упркос томе, тужилац није одговоран за насталу штету, јер је такав концентрат припремио на изричит захтев туженог, при чему је, напоменом на рачуну, још и упозорио, на могуће последице.

На основу изнетог, може се закључити да је тужени прихватио ризик штете, у смислу члана 163. став 1. Закона о облигационим односима. По тој одредби, ко на своју штету дозволи другоме предузимање неке радње, не може од њега захтевати накнаду штете проузроковане том радњом. Отуда ни тужени који је захтевао припремање концентрата са већим учешћем кукуруза, не може од тужиоца захтевати накнаду штете због угинућа пилића који су таквим концентратом храњени. Пошто је тужилац, упркос упозорењу туженог, инсистирао да се смеша концентрата припреми другачије од уобичајене сразмере компонената, прихватио је ризик штете, па не може остварити накнаду.

Према члану 385. став 3. Закона о парничном поступку, ревизија се не може изјавити због погрешно и непотпуно утврђеног чињеничног стања. Стога су без значаја наводи ревидента којима се оспорава аутентичност упозорења у вези са учешћем кукуруза у припремању концентрата."

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. 5310/02 од 16. јануара 2003. године)

Неистинита информација и накнада штете

Лице погођено неистинитом информацијом има право на накнаду нематеријалне штете према оснивачу и главном уреднику листа.

Из образложења:

"Лист чији је оснивач првотужени а одговорни уредник друготужени, објавио је информацију новинара В. К, да је тужилац 11.12.1998. године пуцао на свог комшију М. С, због нерешених имовинских односа, и да је против њега одређен притвор. Информација је објављена 21.12.1998. године, без претходне провере, а потом се испоставило да не одговара стварности.

Имајући у виду карактер информације, као и крајње немаран однос тужених према професионалној обавези проверавања веродостојности и истинитости информације, овај суд сматра да нису постојали разлози да се, преиначењем првостепене одлуке, смањи висина накнаде штете за душевне болове изазване објављивањем неистините информације.

Како је првостепени суд имао у виду релевантне околности, односно аспекте повреде новинарске пажње, овај суд је, у смислу члана 395. став 1. ЗПП, преиначио другостепену пресуду утолико што је одбио жалбу тужених и потврдио пресуду првостепеног суда. Пошто је објављеном информацијом грубо повређено достојанство тужиоца, заштићено чланом 18. Устава Републике Србије, досуђен износ, по разумној оцени, одговара захтевима из члана 200. Закона о облигационим односима, како у погледу значаја повређеног добра, тако и у погледу интензитета, односно трајања душевних болова. Суд сматра да ће он допринети успостављању психичке и емоционалне равнотеже која је нарушена објављивањем неистините информације."

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. 113/2003 од 06. марта 2003. године)

Деликтна способност

Деликтна способност душевно болесног лица се разликује од пословне способности, јер се она састоји у способности за расуђивање или у постојању нормалне психичке диспозиције у време извршења недопуштеног дела.

Из образложења:

"У поступку је утврђено да је тужени дана 11. јуна 1995. године, ради задовољења своје полне похоте, у шуми пресрео тужиљу, и над њом извршио блудне радње, не обзирајући се на њен стални и интензивни отпор и дозивање у помоћ, да би када је приметио наилазак трећег лица, пустио тужиљу и побегао с лица места. За извршено кривично дело блудне радње тужени је оглашен кривим и осуђен правноснажном кривичном пресудом.

Одлуком ванпарничног суда из 1997. године тужени је потпуно лишен пословне способности за стараоца је постављена његова мајка, у овом спору законски заступник.

На основу таквог чињеничног утврђења нижестепени судови су правилно закључили да је тужени одговоран за накнаду нематеријалне штете која тужиљи припада за претрпљене душевне болове због повреде части и угледа према члану 200. у вези члана 155. Закона о облигационим односима.

Не могу се прихватити наводи у ревизији да је тужени лице услед душевне болести не одговара за штету, а да о његовој неспособности за расуђивање сведочи одлука ванпарничног суда о потпуном лишењу пословне способности. У смислу члана 12. став 3. ЗПП, у парничном поступку суд је у погледу постојања кривичног дела и кривичне одговорности учиниоца везан за правноснажну пресуду кривичног суда у ком се оптужени оглашава кривим. Даке, у конкретном случају само постојање кривичне одговорности, условљава и постојање деликтне одговорности туженог. При разматрању питања да ли је неки субјект – штетник способан да грађанско-правно одговара за проузроковану штету, потребно је разликовати деликтну од пословне способности, јер се прва састоји у способности за расуђивање или у постојању нормалне психичке диспозиције у време извршења недопуштеног дела, које омогућује схватање значаја конкретног учињеног дела и његових последица.

Из кривичних списа произилази а што је несумњиво вештачењем утврђено да је тужени заосталог душевног развоја на степену дебилитета, међутим, у погледу извршења конкретног кривичног дела његова способност да схвати значај дела и управљање поступцима била је умањена али не битно.

У погледу реченог, произилази закључак да је тужени иако заосталог душевног развоја у конкретном случају проузроковао штету у такозваним "светлим" тренуцима, тј. у стању у коме је ова болесна особа била свесна својих поступака, па је и он као такав деликтно способан и одговара за штету, при чему се ова његова одговорност такође оцењује по правилима субјективне одговорности по основу властите кривице (члан 154. став 1. Закона о облигационим односима), па с тим у вези тужиља као оштећена има право избора да накнаду како проузроковане штете захтева директно од самог фактичког штетника, овде туженог, по правилима субјективне одговорности, или пад од његовог стараоца односно надзорника по правилима одговорности за другог (члан 165. Закона о облигационим односима)."

Одговорност града за штету од паса луталица

За штету коју причини пас луталица на територији градске заједнице одговара град по основу одговорности у вези са вршењем послова од општег интереса.

Из образложења:

"Утврђено је да је дана 06.03.2000. године тужиљу напао чопор паса луталица, од којих ју је један, који је личио на немачког овчара, ујео за десну потколеницу, она се обратила лекару, који је рану превио и дао јој антитетанусну заштиту. Обратила се и Пастеровом заводу.

Тужиља је стара 45 година, њено лечење је трајало месец дана, претрпела је лаке телесне повреде, а постоји и наруженост лаког степена у виду ожиљака који су уочљиви са 3 до 4 м.

Тужиља је трпела бол средњег степена у току 15 дана и бол слабог степена у наредних 15 дана. Бол пролазног карактера осећа се и сада на промену времена при дужем стајању, ходању и слично.

Тужиља је трпела страх високог степена, који траје до доласка кући, потом се он смањује, али још увек је јаког интензитета, опада на страх средњег степена када јој је указана стручна помоћ у Дому здравља. Тек наредног дана, када су урађене пробе на беснило, страх се смањује и до краја лечења је слабог интензитета. И сада се јавља страх, чак и паника када види псе у близини.

На правилно и потпуно утврђено чињенично стање у смислу чл. 7. и 8. ЗПП-а, првостепени суд је правилно применио материјално право из чл. 184. ЗОО, 200. ЗОО и 223. истог закона, те обавезао туженог да тужиљи исплати изреком утврђене износе.

Неоснованост жалбе туженог проистиче из чињенице да је Град Н.С. обавезан чл. 2. Закона о комуналним делатностима, да уређује и обезбеђује услове обављања комуналних делатности и њихов развој. Град Н.С. је својом одлуком поверио посао уклањања паса луталица ЈКП "Чистоћа". С обзиром да пси нису били уклоњени и да су напали и повредили тужиљу, првостепени суд је правилно поступио када је обавезао туженог да сноси одговорност, јер је пропуст туженог што није преко свог ЈКП "Чистоћа" уклонио псе луталице са улице."

(Пресуда Окружног суда у Новом Саду Гж. 1687/01 од 31. октобра 2001. године)

Накнада штете за претрпљени страх и телесна повреда

Равична новчана накнада нематеријалне штете за претрпљени страх може се досудити иако оштећени у саобраћајном удесу није претрпео телесне повреде.

Из образложења:

"Prema utvrđenom činjeničnom stanju dana 04.01.1997. godine oko 11 часова došlo je do saobraćajne nezgode na otvorenom putu kada su se na autobusu tужenog otvorila vrata od tovarnog sanduka i udarila u putničko возило kojim je upravљао тужиочев отас. Usled ударца tovarnog sanduka putničko возило je izgubilo kontrolu кретања i skrenuvши u desno ударило u stablo дрвета kraj пута.

Тужиоцев отац преминуо је на лицу места због тешких телесних повреда задобijenih у овом удесу, док је тужилац као сувонач остао неповређен. У налазу и мишљењу вештака неуропсихијатра тужилац је због непосредне акутне опасности по живот доживео примарни страх максималног интензитета у току самог удеса и краће време после удеса. Када је прошла непосредна опасност по живот и када је констатовао да је неповређен, тужилац је тада почео да страхује за оца који је био без свести очигледно тешко повређен. Нагони страх за очев живот био је максималног интензитета. Visok интензитет страха трајао је све до транспорта оца у болницу. Nada да ће му у болници помоћи и спасити живот, као и смиривање људи који су пришли да помогну, деловали су умирујуће, па се страх постепено редукује. Neizvesnost и страховање за очев живот ипак се продужава још пар сати све до одласка тужиоца у болницу. Правоснажним решењем О. 1226/99 тужилац је оглашен за наследника иза смрти сада покојног оца.

Тужилац има у конкретном случају право на накнаду нематеријалне штете у смислу члана 200. ZOO-а. Naime, критичном приликом тужилац је доживео примарни интензиван страх због свих околности случаја чији је проузроковач аутобус туженог. Он није претрпео телесну повреду, али она и није услов за досуђивање накнаде штете по овом основу. Uslov за досуду правичне повчане накнаде независно од накнаде материјалне штете као у њеном одсуству у смислу члана 200. ZOO-а, су околности случаја, а нарочито јачина страха и његово трајање. Videvши оца без свести у потпуно уништену возилу, тужилац је доживео веома интензиван страх који оправдава досуђивање накнаде, без обзира на чињеницу што тај страх није праћен телесном повредом (лакком или тешком)."

(Presuda Vrhovnog suda Srbije Rev. 4283/01 od 24. јануара 2002. године)

Почетак застарног рока потраживања из неоснованог обогаћења

Рок за застарелост захтева за повраћај стеченог без основа тече од времена када је имовина неосновано обогаћеног увећана.

Из образложења:

"Неосновано обогаћење представља бесправно увећање имовине једног лица на рачун имовине другог лица. То је изричито прописано одредбом чл.210. ст.1. Закона о облигационим односима. Према томе, датум када је увећана имовина неосновано обогаћеног представља и датум доспећа захтева за повраћај стеченог без основа. Зато од тог датума тече и рок у коме оштећено лице може судским путем захтевати повраћај онога што је из његове имовине без правног основа прешло у имовину другог лица. Да је то датум од када се рачуна застарни рок потраживања по основу стеченог без основа, прописано је и одредбом чл.2. Закона о застарелости потраживања («Службени лист ФНРЈ» бр. 40 од 30.9.1953. године), који је био на снази у време настанка спорног односа. Одредбом чл.12. цитираног Закона, прописано је да се правила о застарелости не примењују само у случајевима када су у закону одређени рокови у којима је треба да се подигне тужба, или да се изврши одређена радња под претњом губитка права. Законом није прописан преклузивни рок за подизање тужбе из неоснованог обогаћења. Доследно томе и застарни рок потраживања из неоснованог обогаћења почиње тећи од датума када је до истог дошло. Због тога се и у конкретном случају застарелост мора рачунати од

Сентенце

датума када је правни претходник тужилаца извршио улагања у спорну кућу, а не од датума када му је уручена другостепена пресуда којом је правноснажно одлучено о својинском уделу тужених.

Правно је неутемељено становиште нижестепених судова да је у конкретном случају због претходно покренутог својинског спора искључена могућност вођења парнице за неосновано обогаћење. То нису парнице из истог чињеничног и правног основа. Стога се и у случају претходно покренуте својинске парнице између истих странака може паралелно водити и спор из неоснованог обогаћења. Јер, приговор *litis pendentie* може се са успехом истаћи само у случају када о истом тужбеном захтеву већ тече парница. Између захтева за утврђење својинског удела и захтева за повраћај неосновано стеченог нема ни правног ни чињеничног идентитета. Из тих разлога, правни претходник тужилаца је без обзира на својинску парницу тужених имао правну могућност да подношењем противтужбеног захтева оствари своје потраживање за повраћај стеченог без основа. Предузимањем такве процесне радње извршио би се и прекид застарног рока. Исти правни учинак тужилац је могао постићи и подношењем самосталне тужбе за неосновано обогаћење.

Следом реченог, а код неспорне чињенице да је градња спорне куће завршена 1968. године, и тужба за исплату неосновано стеченог извршеног улагања у исту поднета суду 29.4.1983. године, очито је и да је застарни рок прописан одредбом чл. 14. Закона о застарелости потраживања протекао пре покретања овог спора. Из тих разлога, тужиоци су изгубили право да судским путем захтевају да им тужени врате стечено без основа."

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. 1571/02 од 18. септембра 2002. године)

Застарелост накнаде штете према осигуравачу

Непосредни захтев трећег оштећеног лица према осигуравачу застарева за исто време за које застарева његов захтев према осигуранику одговорном за штету.

Из образложења:

"Полазећи од утврђеног чињеничног стања, правилно су нижестепени судови применили материјално право када су усвојили тужбени захтев у односу на туженог осигуравача ДДОР. Одредбом члана 372. став 3. ЗОО, прописано је: кад је прекид застаревања настао подизањем тужбе или позивањем у заштиту, или истицањем пребијања потраживања у спору, односно пријављивања потраживања у неком другом поступку, застаревање почиње тећи изнова од дана којим је спор окончан или свршен на неки други начин. У конкретном случају тужиоци, као оштећени, у кривичном поступку вођеном против осигураника тужених истакли су имовинско-правни захтев, па је дошло до прекида застаревања које је почело тећи износа окончањем кривичног поступка. Према члану 380. став 5. ЗОО, непосредни захтев трећег оштећеног лица према осигуравачу застарева за исто време за које застарева његов захтев према осигуранику одговорном за штету. Како није наступила застарелост потраживања према осигураницима тужених, то нема ни застарелости према туженом. Без утицаја су наводи ревизије, што је осигураник тужене у кривичном поступку ослобођен одговорности. Имајући у виду чињеницу да покојни није крив за удес у коме је погинуо, тужени одговара за штету по основу осигурања одговорности, сходно члану 940. и 941. ЗОО. Однос туженог према свом

осигуранику, туженој Компанији за осигурање и њеном осигуранику је без значаја за длуку у овој парници."

(Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 4932/02 од 16. јануара 2003. године)

СТВАРНО ПРАВО

Отуђење непокретности из друштвене својине

Ништав је уговор о отуђењу непокретности из друштвене својине ако јавна продаја непокретности није правилно спроведена.

Из образложења:

"Према члану 15. Закона о промету непокретности, који је важио у време доношења оспорених одлука и закључења побијаног уговора о купопродаји спорне непокретности, отуђење непокретности из друштвене својине врши се јавним надметањем, односно прибављањем писмених понуда. Непосредном погодбом врши се само када се отуђење није могло постићи путем јавног надметања, односно само када је путем стављања писмених понуда остало безуспешно. Уговор о отуђењу непокретности из друштвене својине закључен противно овим одредбама је ништав.

Отуђење непокретности продајом на основу усменог јавног надметања учесника, који испуњавају услове одређене за учешће у јавном надметању, обавља се стављањем усмених понуда које не могу бити мање од одређене почетне цене непокретности која се продаје, а најповољнијим понуђачем сматра лице које је у јавном надметању понудило највећи износ. Отуђење непокретности из друштвене својине стављањем писмених понуда врши се јавним отварањем достављених ковертираних понуда физичких и правних лица која испуњавају остале одређене услове (уплате депозита, достављање писмене понуде у за то одређеном року), и јавно утврђује која је од стављених писмених понуда најповољнија. Само уколико се отуђење непокретности није могло постићи путем јавног надметања, односно када је путем стављања писмених понуда остало безуспешно отуђење се може извршити непосредном погодбом.

Из огласа о јавној продаји спорне непокретности у друштвеној својини путем лицитације произлази да је првотужени објавио да спорну непокретност отуђује из друштвене својине и јавним надметањем и стављањем писмених понуда, иако се ови поступци по својој природи и начину спровођења битно разликују. Првотужени није спровео ниједан од ових поступака на уобичајени начин, а спорна непокретност отуђена из друштвене својине прихватањем понуде друготуженог на укупан износ 360.101,00 динара и закључењем уговора о продаји спорне непокретности пре коначности одлуке о прихватању понуде друготуженог.

Како поступак јавне продаје непокретности ради отуђења из друштвене својине није спроведен ни јавним надметањем ни јавним отварањем стављених писмених понуда на уобичајени начин, већ је спорна непокретност отуђена прихватањем понуде друготуженог за цену од укупно 360.101,00 динара, које радње по својој природи представљају непосредну погодбу тужених, противно одредбама члана 15. наведеног Закона о промету непокретности, правилно су нижестепени судови поништили оспорене одлуке туженог и уговор о отуђењу спорне непокретности из друштвене својине од

Сентенце

24.06.1998. године. Стога наводи ревизије којима се оспорава овакав закључак нижестепених судова нису основани.

Међутим, ревизијом туженог се основано указује да су нижестепени судови погрешно применили материјално право када су утврдили да је тужилац као учесник у јавној продаји спорне непокретности дао најповољнију писмену понуду и обавезали првотуженог да са тужиоцем закључи уговор о продаји спорне непокретности у друштвеној својини, обзиром да је поступак јавне продаје спорне непокретности 10.06.1998. године спроведен противно одредбама члана 15. наведеног Закона о промету непокретности.

Првотужени није ни огласио ни спровео усмено јавно надметање, односно прикупљање и јавно отварање писмених понуда на уобичајени начин. Како јавна продаја спорне непокретности ради отуђења из друштвене својине није законито спроведена, тужилац се не може сматрати учесником јавног надметања, односно лицем које је дало најповољнију понуду."

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. II 674/02 од 5. децембра 2002. године)

СТИЦАЊЕ СВОЈИНЕ ОДРЖАЈЕМ И ПРИМЕНА ЗАКОНА

Закон о основама својинско правних односа у прелазним одредбама не садржи правило о ретроактивној примени закона па се рокови за стицање права својине по основу одржаја на непокретности које су биле у друштвеној својини рачунају од момента ступања на снагу новелираног закона.

Из образложења:

"Према утврђеном чињеничном стању тужени је у временском трајању дужем од 20 година био савестан држалац своје суседне парцеле у периоду од 1969. године до 1990. године када је тужила поднела тужбу ради заузећа против другог брата чија се парцела такође граничи са њеним земљиштем. По становишту нижестепених судова тужени је као савестан држалац у трајању од преко 20 година постао власник спорне земљишне површине по основу ванредног одржаја у смислу члана 28. став 4. Закона о основама својинско правних односа па је зато тужбени захтев ради утврђења права својине и предају државину одбијен као неоснован.

Основано се у захтеву за заштиту законитости истиче да је у поступку учињена битна повреда одредаба парничног поступка из члана 354. став 2. ЗПП-а, и да због погрешне примене материјалног права чињенично стање није потпуно утврђено тако да се изложено становиште за сада не може прихватити као правилно.

Спорно земљиште се у јавним књигама (земљишним књигама), води као приватна својина. Међутим, имајући у виду да се оно налази у граду првостепени суд није утврдио да ли је то земљиште постало друштвена својина по основу Закона о национализацији најамних зграда и грађевинског земљишта ("Службени лист ФНРЈ", бр. 52/58 са доцнијим изменама и допунама), Закона о одређивању грађевинског земљишта у градовима и насељима градског карактера ("Службени гласник СРС", бр. 32/68 са доцнијим изменама и допунама), или Закона о грађевинском земљишту ("Службени гласник СРС", бр. 20/79). Ако је на основу Закона или одлуком Скупштине општине (којој се може уподобити и доношење Детаљног урбанистичког плана), спорна парцела постала друштвена својина са правом коришћења ранијих власника било је нужно испитати да ли је до момента

престанка права својине испуњен услов из члана 28. Закона о основама својинско правних односа за стицање права својине по основу одржаја. Међутим, ако је у току трајања рока за одржај дошло до промене својинског облика и претварања приватне својине у друштвену својину од момента промене нема могућности са стицање права својине по основу одржаја без обзира на државинско стање зато што је члан 29. раније важећег закона о основним својинско правним односима забрањивао стицање путем одржаја на средствима у друштвеној својини. Брисањем члана 29. које је извршено Законом о основама својинско правних односа ("Службени лист СРЈ" бр. 29/96), није извршена конвалидација и оснажење ранијег државинског стања и успостављање права својине по основу одржаја на средствима и стварима које су биле у друштвеној својини јер Закон у прелазним и завршним одредбама не садржи правило о ретроактивној примени закона па се зато рокови за одржај могу рачунати само за убудуће, од момента ступања на снагу Закона о основама својинско правних односа (03. август 1996. године).

Напомиње се да земљишно-књижно стање које је постојало у току поступка и у време пресуђења не представља доказ да није дошло до промена својинских односа. Упис у јавне књиге је у смислу члана 33. Закона о основама својинско-правних односа обавезан само у случају постојања правних послова као основа за стицање а не и у случају других начина стицања права својине и промена права својине."

(Решење Врховног суда Србије, Гзз. 83/02 од 23. јануара 2003. године)

Враћање земљишта због ништавости поклона и одрицање од наслеђа

Одрицање од наслеђа не може се уподобити уговору о поклону из члана 17. Закона о начину и условима признавања права и враћању земљишта...

Из образложења:

"Према утврђеном чињеничном стању породица Ј.М. и Ј.А. поседовала је око 80 катастарских јутара земље па им је после прве аграрне реформе одузето око 40 јутара, а у погледу остатка вођен је оставински поступак 1948. године. После окончаног оставинског поступка склопљена је нагодба између супруге покојног Ј.М. сада покојне З.Ј. и представника државе па су одређене непокретности означене у изреци побијаног решења поклоњене држави, а остале непокретности су припале мајци, која је вршила располагање уносећи део земљишта у задругу, а део непокретности је продала. Због неслагања фактичког стања са правним стањем у току 1952. године поново је вођен оставински поступак у предмету О-1/52 па су стављена ван снаге оставинска решења из 1948. године и у том поступку су тужила и отац тужиоца дали наследничке изјаве одричући се наслеђа делом у корист државе, а делом у корист своје мајке. Нижестепени судови утврђују да је на мајку првотужиле (бабу друготуженог) вршен притисак због неизвршених обавеза и уласка у задругу, да је она била у немогућности да изврши обавезе из откупа пољопривредних производа и да су за то поклони приликом расправљања заоставштине у току 1948. године изнуђени. Код таког чињеничног стања нижестепени судови сматрају да су се стекли услови за поништај поклона због постојања притиска и принуде да се поклон учини на основу члана 17. Закона о враћању земљишта

На утврђено чињенично стање неправилно је примењено материјално право када је тужбени захтев усвојен.

Наиме, ако је усмени уговор о поклону закључен у току 1948. године између мајке

Сентенце

и бабе тужилаца са представником државе њена деца су могла у новом оставинском поступку окончаном у 1953. години оспорити пуноважност раније учињеног располагања у погледу непокретности на којима су они по сили закона у моменту смрти оставиоца постали санаследници. Они то нису учинили већ су се у току 1953. године (после 02. августа 1952. године), одрекли наслеђа. Одррицање од наслеђа не може се уподобити уговору о поклону из члана 17. Закона о начину и условима признања права и враћању земљишта које је прешло у друштвену својину по основу пољопривредног земљишног фонда и конфискацијом због неизвршених обавеза из обавезног откупа пољопривредних производа ("Службени гласник РС " бр. 18/91).

Закон проглашава ништавим уговоре о поклону земљишта које је учињено у корист друштвено правног лица у периоду спровођења мера обавезног откупа од 10. августа 1945. године до 02. августа 1952. године у условима постојања притисака и принуде да се поклон учини. Као што из цитиране одредбе произилази закон није прогласио ништавим поклоне у најширем смислу већ само уговоре о поклону под којим се подразумева двострани правни посао (једнострана обавеза). Очигледно је да закон у члану 17. под поклоном не сматра свако одрицање од права нити одрицање од наслеђа у корист одређеног наследника, испраштање дуга, оно што је оставилац за живота дао наследнику на име наследног дела или због оснивања или проширења домаћинства или обављања занимања или свако друго бесплатно располагање као што је то учињено у наследном праву у ранијем члану 36. Закона о наслеђивању или садашњем члану 50. Закона о наслеђивању. Зато се одрицање од наслеђа које су тужиоци учинили после 02. августа 1952. године не сматра уговором о поклону у смислу члана 17. Закона о враћању земљишта. Осим тога тужила је у време учињених располагања била ученик а отац тужиоца официр ЈНА и они нису истицали да су пре давања наследничке изјаве до 02. августа 1952. године трпели притисак и принуду да се било какав поклон учини, па зато не би били испуњени услови за ништавост уговора чак и под условом да се одрицање од наслеђа схвати у најширем смислу као уговор о поклону."

(Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 2114/01 од 26. септембра 2002. године)

Деоба заједничке ствари и стварни терети

Постојање стварних терета на заједничкој ствари није сметња за раскид сувласничке заједнице физичком или цивилном деобом.

Из образложења:

"Према утврђеном чињеничном стању, странке су сувласници спорне непокретности и то предлагачи са по 1/9 делова, а противник предлагача са 6/9 делова, на којој противник предлагача има конституисано право доживотног плодуживања. Заједничари нису постигли споразум о деоби спорне непокретности, а физичка деоба није могућа.

Полазећи од овако утврђеног чињеничног стања, правилно су нижестепени судови применили материјално право када су одлучили да се сувласничка заједница странака раскине јавном продајом спорне непокретности, оптерећене правом доживотног плодуживања у корист противника предлагача, у смислу члана 16. став 5. Закона о основама својинско-правних односа и члана 153. став 3. ЗВП, обзиром да физичка деоба

заједничке непокретности странака није могућа. Стога наводи ревизије о погрешној примени материјалног права нису основани.

Постојање стварних терета на непокретности која је у сувласничкој заједници странака није сметња за раскид сувласничке заједнице физичком или цивилном деобом и о њима суд води рачуна приликом утврђивања вредности непокретности у поступку извршења продајом непокретности у смислу члана 144. став 3. ЗИП-а. У судском извршном поступку приликом утврђења вредности непокретности ради продаје суд ће водити рачуна и о томе колико спорна непокретност мање вреди, због тога што на њој остају одређена права и после продаје".

(Решење Врховног суда Србије Рев. 4187/02 од 19. децембра 2002. године)

Заштита судржавине

Суд пружа заштиту у случају узнемиравања државине вербалним путем само ако је такво узнемиравање државине озбиљно и ако је довело до престанка државине ствари или вршења права. Сметање државине постоји и када се вербалним путем држаоцу права или ствари ставља у изглед напад на његово тело.

Из образложења:

"Првостепеним решењем Општинског суда у П. П.264/02 од 29. 05. 2002. године, одбијен је тужбени захтев тужиље В.В. из П, којим је тражила да се утврди да ју је тужени Љ.Р. сметао у државини стана, у улици К бр.23 дана 4. 02. 2002. године на тај начин што је употребом силе према тужилји и њеном малолетном сину исте избацио из стана, врата закључао, а потом променио цилиндар на брави, те да се тужени обавезе да у року од три дана успостави пређашње стање поседа и уздржи од будућег сметања под претњом законских последица. Према утврђеном чињеничном стању тужиља је са малолетним сином и туженим (ванбрачни супруг сада пок. мајке тужиље) живела у предметном стану. После смрти мајке тужиље, тужени је тужилји више пута предлагао да ступе у интимне односе због чега је код њих долазило до свађе, а тужени је и физички покушавао да тужену принуди на сексуални однос. Дана 4. 02. 2002. године тужени је почео да грли и љуби тужилју, због чега је између њих поново дошло до свађе после чега јој је тужени рекао да више не могу да живе заједно и да она треба да напусти стан. Тужиља заплашена понашањем туженог одлучила је да са сином напусти стан. Тужени је после неколико дана заменио цилиндар на брави, а тужилји није дао кључ од нове браве. Првостепени суд одбијајући тужбени захтев налази да радње туженог, а имајући при том у виду његово физичко стање, године старости, те да је овакво његово понашање према тужилји било и раније па тужиља није напуштала стан, не представљају вербално стање које је могло изазвати престанак судржавине тужиље, већ да је она напустила стан својевољно. Поводом жалбе тужиље другостепени суд преиначио је првостепено решење и усвојио тужбени захтев, налазећи да је тужени сметао тужилју у нормалном вршењу фактичке власти на предметном стану, те да је сметање прво чинио вербално, а потом је променом цилиндра на брави улазних врата стана, тужилји и фактички одузео државину. Тужени је извршио притисак на вољу тужиље тако што је изазвао страх од будуће опасности која ће се десити како тужилји, тако и њеном малолетном сину. Ова будућа опасност се односила на част и углед тужиље. Стога је понашање туженог одлучујуће и озбиљно утицало на

вољу тужиле да напусти предметни стан. Због тога је првостепено решење преиначено усвајањем тужбеног захтева."

(Пресуда Окружног суда у Пожаревцу, Гж.1207/02 од 27. децембра 2002. године)

НАСЛЕДНО ПРАВО

Пуноважност завештања пред сведоцима

Пуноважност завештања пред сведоцима је условљена истовременим присуством оба завештајна сведока у тренутку када завешталац изјављује да је сачињено писмено прочитао и да је то његова последња воља, као и у тренутку када се завешталац потписује.

Из образложења:

"Према одредби члана 83. Закона о наслеђивању ("Сл. гласник РС", бр. 46/95) завештање мора бити сачињено у облику и под условима одређеним законом. Члан 85. истог закона каже: Завешталац, који зна да чита и пише може завештање сачинити тако што ће пред два сведока изјавити да је већ сачињено писмено прочитао, да је то његова последња воља и потом се писмено својеручно потписати. Сведоци се истовремено потписују на самом завештању.

Према изнетом пропису за ваљаност овог завештања траже се формалности: да завешталац зна да чита и пише, да је текст завештања написан по некој другој особи, да је тај текст својеручно потписан од завештаоца, да је својеручни потпис завештаоца састављен у присуству најмање два сведока, да уз стављање својеручног потписа завешталац пред сведоцима да изјаву да је већ сачињено писмено завештање прочитао и да је оно што је потписао његова последња воља. Овде се ради о изјави завештаоца пред сведоцима завештања да конкретно писмено које је потписао прочитао је и да садржи његову последњу вољу. Присутност два сведока потребно је из два разлога: прво, да сведоче аутентичност завештаоачевог потписа и друго – да сведоче аутентичност завештаоачеве генералне изјаве да је конкретно написан и по њему потписан текст прочитао и да је то његова последња воља. Следи да су потписивање и наведене изјаве завештаоца јединствена правна радња.

У овом случају није на несумњив начин суд расправи и утврдио да ли је завешталац М.Л. у присуству два сведока, након што јој је дат у руке писмени текст завештања, који је сачинио адвокат изјавила да је то конкретно писмено прочитала и да је то њена последња воља. Првостепени суд утврђује понашање и речи које је тужилац изрекао када му је адвокат предала одштампани текст његовог писменог завештања као и да је исти поступак спроведен иза М.Л., која је након што је прочитала писмени текст њеног завештања исти потписала. Из таквог утврђења суда не може се са сигурношћу закључити да ли је испуњен битан услов за пуноважност таквог завештања у смислу члана 85. Закона о наслеђивању управо чињеница да ли је завешталац такво завештање својеручно потписала пред два сведока уз изјаву да је завештање прочитала и да је то њена последња воља.

Ревизијски суд по службеној дужности пази на правилну примену материјалног права (члан 386. ЗПП). Како је ревизијски суд нашао да је због погрешне примене

материјалног права чињенично стање непотпуно утврђено то су пресуде нижестепених судова у складу са одредбом члана 395. став 2. ЗПП-а укинута и предмет враћен првостепеном суду на поновно суђење како би у поновљеном поступку прикупио поуздану чињеничну основу за законито пресуђење."

(Решење Врховног суда Србије, Рев. 4910/02, од 11. децембра 2002. године).

Пуноважност писменог тестаментa пред сведоцима

Писмени тестамент пред сведоцима пуноважан је ако га је завешталац својеручно потписао пред два сведока изјављујући пред њима да је то његов тестамент, при чему није од значаја да је та његова изјава уписана у текст тестаментa.

Из образложења:

"У поступку је утврђено да је завешталац ТГ, дана 23.јула 1996. године, сачинило писмени тестамент пред сведоцима. Овим тестаментом завешталац је оставио туженима прво своју непокретну имовину и то породичну стамбену зграду, а такође и све покретне ствари и новац, а са разлога што се о њој већ дуже време брину и старају. Тестамент је написао адвокат на писаћој машини у присуству тестаменталних сведока, па је завешталац прочитала у себи тестамент и након прочитања изјавила "баш тако сам хтео", а након тога својеручно потписао све примерке тестаментa, затим се на тестаменту потписали и оба тестаментална сведока. Овај тестамент је проглашен у оставинској расправи.

Тужиоци оспоравају правну ваљаност писменог тестаментa пред сведоцима, наводећи да у тексту тестаментa није наведено да је завешталац прочитао тестамент, супротно одредби члана 85. Закона о наслеђивању, што чини недостатак законом прописане форме, и повлачи његову ништавост.

Нижестепени судови су правилно закључили да је тужбени захтев тужилаца за утврђивање ништавости тестаментa неоснован.

Код утврђења судова да спорни тестамент испуњава услове предвиђене наведеним прописом, не може се довести у питање пуноважност таквог тестаментa само због тога што у тексту није наведено да је завешталац већ писмено прочитао. Ово због тога што је писмени тестамент пред сведоцима пуноважан ако га је завешталац својеручно потписао пред два сведока изјављујући пред њима да је то његов тестамент, што је у поступку и утврђено, при чему није од значаја да је та његова изјава уписана у текст тестаментa.

У погледу реченог неосновани су наводи у ревизији да је због тога повређена форма писменог тестаментa пред сведоцима и да се с тим у вези доводи у питање пуноважност тог тестаментa у смислу члана 85. Закона о наслеђивању."

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. 2332/01 од 11. априла 2002. године)

СТАМБЕНО ПРАВО

Отказ уговора о коришћењу војног стана

Кориснику стана коме је служба у ЈНА правноснажно престала после ступања на снагу Закона о средствима и финансирању ЈНА ("Службени лист СФРЈ", број

Сентенце

57/89) са мање од 20 година проведених у служби, може се отказати уговор о коришћењу стана и независно од тога што је до ступања на снагу наведеног закона у служби провео више од 10 година.

Из образложења:

"У поступку је утврђено да је тужилац давалац спорног стана на коришћење који је додељен туженом по основу службе у ЈНА. О коришћењу стана закључен је уговор бр. 2452 дана 8. новембра 1985. године, између Команде одбране града Београда – органа за стамбене послове и туженог као носиоца станарског права. Тужени је био у служби код тужиоца у периоду од 1976. године па закључно са 1. јуном 1992. године, када му је престала служба по основу решења ВП 9170 од 13. августа 1992. године, због самовољног напуштања службе у ЈНА.

На основу таквог чињеничног утврђења нижестепени судови су правилно закључили испуњени услови за отказ уговора о коришћењу стана из чл. 35. тач. 5. Закона о становању, који је важио у време подношења тужбе суду, јер је туженом престала служба код тужиоца са разлога прописаних овом одредбом, а пре истека времена у служби од 20 година прописаног Законом о изменама Закона о средствима и финансирању ЈНА ("Сл. лист СФРЈ", бр. 57/89).

Наиме, кориснику стана коме је служба у ЈНА правноснажно престала после ступања на снагу Закона о средствима и финансирању ЈНА ("Сл. лист СФРЈ", бр. 57/89) са мање од 20 година проведених у служби може се отказати уговор о коришћењу стана и независно од тога што је до ступања на снагу наведеног закона у служби провео више од 10 година.

Супротно наводима ревизије, овде није реч о свршеним правним ситуацијама за време старог закона. Наиме, није свршен за време старог закона станарско-правни однос између даваоца стана и носиоца станарског права, нити је свршен радни однос између њих, дакле није свршен правно релевантан факт престанка тог радног односа. Био је свршен само један, а то је 10 година службе у Војсци, али тај факт не чини целу правну ситуацију. Стога се тај факт – време службе од преко 10, а мање од 20 година, као свршен признаје и по члану 2. Закона о изменама и он се урачунава, а на остале факте – време до 20 година службе и правноснажни престанак радног односа непосредно се примењује нови закон. Према томе, реч је о ситуацији у току, што значи да се неки релевантни факт завршио у време старог, неки тек у време новог закона. Самим протеком рока од 10 година не стиче се никакво посебно субјективно грађанско право по самом закону. Протек рока од 10 година по старом закону не значи преклузију. Према томе, у време важења старог прописа (члан 49) никако посебно субјективно грађанско право није реализовано."

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. 4849/01 од 13. јуна 2002. године)

Трошкови одржавања стамбене зграде

Извођење радова којим се спречава или отклања опасност по живот и здравље људи, односно којима се обезбеђује сигурност корисника зграде и околине врши се у смислу члана 29. ЗУП-а а на терет стамбене зграде.

Из образложења:

Грађанско одељење

"Према утврђеном чињеничном стању од стране нижестепених судова, тужиоци су власници четворособног стана на спрату, власник друго стана је такође физичко лице, а трећи стан и пословни простор користи тужена издавањем у закуп. Кров стамбене зграде је оштећен тако да долази до прокишњавања, четири димњака су склони паду, а у подруму се налази вода тако да је исти неупотребљив. У стамбеној згради није образована скупштина односно савет, нити је донет програм одржавања зграде. Оштећења на згради су таква да представљају опасност по живот и здравље људи.

Полазећи од наведеног чињеничног стања, нижестепени судови су закључили да је тужбени захтев основан и да је тужена у смислу члана 156. ЗОО, дужна да изведен наведене радове о свом трошку.

Врховни суд налази да се нижестепене одлуке заснивају на погрешној примени материјалног права, због чега чињенично стање није правилно и потпуно утврђено. Пре свега, овај суд налази да у конкретном случају нема места примени одредбе члана 156. ЗОО, што се основано истиче у захтеву за заштиту законитости. Одржавање стамбених зграда је регулисано одредбама Закона о одржавању стамбених зграда ("Службени гласник РС", бр. 44/95). Трошкове одржавања стамбене зграде сnose власници станова, односно других посебних делова зграде, сразмерно учешћу површине својих станова, односно других посебних делова зграде у површини свих станова и других посебних делова у згради, према стварно учињеним трошковима (члан 24. наведеног закона). Како зграда у којој су тужиоци власници једног стана има мање од 10 власника станова, то су исти били дужни у смислу члана 13. Закона да образују савет зграде, изаберу председника и у смислу члана 14. донесу програм одржавања зграде и одлуче о начину организовања радова на одржавању зграде. Пропуст тужилаца и других власника у стамбеној згради, да се организује на напред наведени начин и организују обављање послова на одржавању зграде у смислу члана 27. Закона не може имати за последицу обавезу тужене да у целини сноси трошкове одржавања стамбене зграде. Наиме, обавеза тужене, као власника односно корисника једног стана и пословног простора, се не разликује од обавезе тужилаца и другог власника у стамбеној згради.

Због наведених пропуста, тужиоци су овлашћени да у парничном поступку траже отклањање наведених недостатака, преко предузећа, предузетника или сами, али на трошак свих власника станова под условима из члана 24. Закона.

Када су у питању радови на одржавању стамбене зграде, чијим извођењем се спречава или отклања опасност по живот или здравље људи, односно којима се обезбеђује сигурност корисника зграде и околине (члан 6) и када стамбена зграда не обезбеди извођење радова на одржавању стамбене зграде, онда се извођење ових радова врши у смислу члана 29. Закона о управном поступку, а на терет стамбене зграде. Из списка предмета произилази да је надлежни орган општине, донео решење којим је наложио јавном предузећу за стамбене услуге, тужиоцу и Л Н да изврше одређене радове, али да исти нису изведени. Извршење наведеног решења врши се према одредбама Закона о управном поступку. Осим тога, одредбом члана 31, 32. и 33. прописан је надзор и новчане казне у случају када се у остављеном року не изврше радови на одржавању којима се спречава угрожавање живота и здравља људи и безбедности околине. Пропуст Општинске управе да врши надзор и обезбеди извршење радова не даје право тужиоцима да извођење ових радова траже од стране Општине на њен трошак, јер извођење радова од стране Јавног предузећа за стамбене услуге, односно другог предузећа или саме стамбене зграде врши се на терет стамбене зграде (члан 31. став 3. наведеног закона).

Са изнетих разлога, а на основу члана 394. став 1. и члана 395. тав 2. у вези члана 402. ЗПП, Врховни суд је одлучио као у изреци.

У поновном поступку првостепени суд ће, пошто се о томе тужиоци претходно изјансне да ли извођење радова на терет тужене траже због пропуста Општиних органа управе или као власника, односно корисника једног дела стамбене зграде, одлучиће о тужбеном захтеву, имајући у виду примедбе и ставове изнете у овом решењу."

(Решење Врховног суда Србије Гзз. 39/02 од 04. априла 2002. године)

ИНДУСТРИЈСКА СВОЈИНА

Заштита проналаска

Презентација заштићеног проналаска потенцијалним купцима лиценце, на основу података из објављеног патентног списка и по захтеву аутора, не представља повреду патентних права носиоца патента.

Из образложења:

"Према члану 44. Закона о заштити проналазака техничких унапређења и знакова разликовања, који је важио у време признавања права тужиоцу на заштиту проналаска патентом, носилац патента има право да користи и да другим лицима не дозволи коришћење у производњи свог заштићеног проналаска и право на накнаду кад друго лице користи у производњи његов заштићени проналазак. Битан услов патенте заштите је опис проналаска у патентном спису, који се објављује по службеној дужности, на јасан и потпун начин тако да га просечан стручњак према опису може да примени у производњи у смислу члана 78. став 2. истог закона.

Техничко-технолошким пројектом који је на основу уговора о пословној сарадњи израдио првотужени ради презентације заштићеног проналаска тужиоца потенцијалним купцима лиценце за искоришћавање патента, не садржи податке о техничкој конструкцији машинске опреме за производњу грађевинских блокова по технологији заштићеног проналаска тужиоца. Овај пројекат сачињен је на основу овлашћења првотуженог из наведеног уговора и у сарадњи са тужиоцем, на основу објављених података из патентног списка. Зато оваква презентација потенцијалним купцима лиценце за искоришћавање патента, који је тужилац као аутор одобрио, ни по оцени Врховног суда, не представља повреду патентних права тужиоца у смислу члана 118. наведеног закона.

Како првотужени није наведеним радњама прекорачио овлашћење из наведеног уговора о пословно-техничкој сарадњи, а остали тужени не производе грађевинске блокове по поступку који представља заштићени проналазак тужиоца и Врховни суд налази да тужени нису повредили патент тужиоца и да тужилац неосновано захтева од тужених накнаду штете по овом основу у смислу члана 117. ст. 1. и 3. раније важећег Закона о заштити проналазака техничких унапређења и знакова разликовања."

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. I 411/02 од 26. децембра 2002. године)

РАДНО ПРАВО

*Уговор о раду закључен по Закону о радним односима
("Службени гласник РС, број 55/96 и 28/01) са трајањем и у време примене
Закона о раду ("Службени гласник РС, број 70/01)*

Испуњеност услова за заснивање радног односа на неодређено време (прерастање радног односа на одређено време у радни однос на неодређено време) заснованог по уговору о раду закљученом у време важења Закона о радним односима цени се по одредбама тог Закона, а не Закона о раду.

Из образложења:

"Тужила је засновала радни однос на одређено време због повећаног обима посла до шест месеци у периоду од 28.09.2001. до 27.03.2002. године у складу са одредбом члана 13. став 1. и 4. Закона о радним односима Републике Србије ("Службени гласник РС" бр. 55/96 и 28/01). Одлучујући о њеном захтеву за утврђење да је на основу тог уговора засновала радни однос на неодређено време (прерастање радног односа на одређено време у радни однос на неодређено време), судови су применили одредбу члана 23. Закона о раду Републике Србије ("Службени гласник РС" бр. 70/01), који је ступио на снагу 21.12.2001. године.

Врховни суд сматра да је у конкретном случају за оцену испуњености услова за прерастање радног односа на одређено време у радни однос на неодређено време, меродавно време закључења уговора о раду на одређено време, те да у конкретном случају нема места примени одредаба новог Закона о раду, који је касније ступио на снагу."

(Решење Врховног суда Србије, Рев. II 265/03 од 20. марта 2003. године)

Отказ уговора о раду због непоштовања радне дисциплине

Послодавац може отказати уговор о раду запосленом, уколико за то постоји оправдан разлог који се односи на непоштовање радне дисциплине и ако је његово понашање такво да не може да настави рад код послодавца.

Из образложења:

"Тужилац се налазио у радном односу код туженог на пословима лакирера на неодређено време. Самовољно је напуштао радно место, без одобрења и знања претпостављеног, одлазио у друге просторије предузећа, ометао запослене, излазио без прописане пропуснице издате од овлашћеног лица, спавао на радном месту, неоправдано изостајао са посла. Директор туженог је 1.02.2002. године донео решење о отказу Уговора о раду применом члана 101. став 1. тачка 4. Закона о раду.

Нижестепени судови су правилном применом материјалног права одбили захтев тужиоца за поништај отказа Уговора о раду.

Одредбом члана 101. Закона о раду предвиђено је да послодавац може запосленом да откаже Уговор о раду ако за то постоји оправдан разлог који се односи на радну способност запосленог, његово понашање и потребе послодавца, а у тачки 4. истог члана

Сентенце

је прецизирано да то може учинити послодавац када запослени не поштује радну дисциплину, односно ако је његово понашање такво да не може да настави рад код послодавца."

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. II 341/03 од 20. марта 2003. године)

Стечај и престанак рада

Даном отварања стечајног поступка по сили закона престаје радни однос свим запосленима, па стечајни управник може у свако доба донети одлуку којом се утврђује да радно ангажованом престаје рад.

Из образложења:

"Према утврђеном чињеничном стању над туженим је 18.06.1996. године отворен стечајни поступак. Тужиоци су задржани на раду код туженог ради завршетка започетих послова. Дана 25.07.1997. године стечајни управник је донео решење о престанку радног односа за тужиоца Н. Р. због нередовног доласка на посао и неодговорног понашања на послу а за остале тужиоце због демонстративног напуштања посла у току радног времена са изјавама да више не желе да се врате на посао). Код таког чињеничног стања нижестепени судови сматрају да су оспорена решења о престанку радног односа незаконита зато што су тужиоци задржани на раду код туженог ради завршавања започетих послова па им је радни однос могао да престане тек по завршетку послова.

На правилно утврђено чињенично стање нижестепени судови нису правилно применили материјално право.

Даном отварања стечајног поступка престају радни односи запослених код дужника (члан 93. став 1. Закона о принудном поравнању и стечају и ликвидацији). Дакле по самом закону престао је радни однос независно од воље запосленог или воље послодавца (члан 109. став 1. тачка 5. Закона о радним односима). Овлашћења стечајног већа да може задржати на раду потребан број радника дужника ради завршавања започетих послова или ради вођења стечајног поступка (члан 93. став 2. Закона о привредном поравнању стечају ликвидацији) не мењају радноправни статус запосленог коме је радни однос престао. Наиме, поменути Закон је не само употребио формулацију да се одређен број радника задржава на раду (не у радном односу) већ је чланом 94. одредио да запослени док траје стечајни поступак, а остао је на раду има право на зараду чију висину на предлог стечајног управника одређује стечајно веће. Те две одредбе указују да се у овој ситуацији не ради о специфичној врсти радног односа на одређено време који би се могао уподобити члану 13. Закона о радним односима јер законодавац није по основу рада запосленом у овом статусу признао сва права, обавезе и одговорности како је то иначе учинио у члану 13. став 5. Закона о радним односима када је дефинисао радноправни статус запослених који су засновали радни однос на одређено време. С обзиром да задржавање на раду одређеног броја запослених не мења њихов радноправни статус (који је престао даном отварања стечајног поступка) то је стечајни управник у смислу члана 60. поменутог закона као лице које врши права и дужности органа управљања дужника сходно потребама стечајног поступка могао да донесе решења о престанку радног односа тужилаца и пре завршетка започетих послова (у свако доба).

Пошто су решења стечајног управника законита то тужиоци немају право на зараду у периоду у коме нису остваривали рад, па и тај тужбени захтев неоснован."

(Пресуда Врховног суда Србије, Рев. II 426/02 од 5. јула 2002. године)

Самовољно напуштање јединице

Самовољно напуштање јединице за време задатка је нарочито тешка повреда радне обавезе, за коју се обавезно изриче дисциплинска мера престанак радног односа.

Из образложења:

"Према члану 385. став 3. ЗПП ревизија се не може изјавити због погрешно и непотпуно утврђеног чињеничног стања. С обзиром на то, без утицаја су наводи ревизије да је тужилац напустио јединицу уз сагласност старешине. Пошто ово тврђење не одговара чињеничном стању, неосновано се у ревизији наводи да нису постојали разлози за позивање тужиоца на дисциплинску одговорност. Самовољно напуштање јединице која је била на задатку, претставља тежу повреду радне обавезе из члана 50. став 1. тачка 3. Закона о унутрашњим пословима, па се у ревизији неумесно наводи да дисциплинска мера престанка радног односа није могла бити изречена. Напротив, она је могла, и морала, бити изречена, поготову због тога што је повреда учињена за време извршења посебних безбедносних задатака на подручју Косова и Метохије."

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. II 51/2003 од 30. јануара 2003. године)

Продужена тежа повреда радне обавезе и застарелост вођења дисциплинског поступка

Када запослени изврши тежу повреду радне обавезе, а након тога ради прикривања наведене повреде радне обавезе лажном изјавом пренесе одговорност на другог запосленог, ради се о реалном стицају свих радњи (конекситет), које чине правну конструкцију продужене теже повреде радне обавезе па се застарелост вођења дисциплинског поступка (протеком шест месеци) рачуна од дана када је задња радња прикривања учињена.

Из образложења:

"Према чињеничном утврђењу нижестепених судова тужилац је радњама извршеним 1. новембра 2000. године, заиста учинио теже повреде радних обавеза које му се стављају на терет за које је законом прописана мера престанак радног односа, али је за те повреде радне обавезе застарело вођење дисциплинског поступка у смислу члана 98. став 3. Закона о радним односима, јер је протекло више од шест месеци од дана учињене повреде до окончања дисциплинског поступка. У односу на догађај од 14. марта 2001. године који се односе на лажно оптуживање и преношење своје одговорности за претходно учињене повреде радне обавезе на другог запосленог, судови утврђују да је тужилац несумњиво учинио наведене радње у вези тог догађаја, али да оне нису у вези са радом већ се искључиво односе на право одбране тужиоца у поступку.

Изражено правно становиште судова је погрешно. У ситуацији када је утврђено да је тужилац учинио тежу повреду радне обавезе неовлашћено коришћење путничког возила туженог за своје личне потребе, при том чинећи и прекршај у саобраћају због вожње у алкохолисаном стању, а након тога ради прикривања наведене повреде радне обавезе и

Сентенце

постојања прекршаја, лажном изјавом пренесе одговорност на другог запосленог, ради се о реалном стицају свих радњи (конекситет), које чине правну конструкцију продужене теже повреде радне обавезе која је тужиоцу стављена на терет.

На тај начин судови су занемарујући континуирано испуњење услова за постојање правне конструкције продужене теже повреде радне обавезе, који уопште нису престали да постоје, погрешно од једне чине две правне конструкције одвојених повреда од којих према закључку судова за прву је застарело вођење дисциплинског поступка, а друга нема квалификацију повреде из радног односа.

У погледу реченог, нема застарелости вођења дисциплинског поступка јер прва радња коју је тужилац предузео 1. новембра 2000. године је довршена радњом прикривања која је учињена 14. марта 2001. године, па Врховни суд налази, да су у конкретном случају, испуњени сви услови за постојање једне теже повреде радне обавезе, и то прекорачење овлашћења из члана 59. став 1. тачка 5. Закона о радним односима у државним органима, за који се облигантно изриче мера престанка радног односа у смислу става 2. наведеног члана.

Неприхватљиво је схватање судова да радње које је тужилац извршио 14. марта 2001. године, нису у вези радног односа. Ово због тога што повреда радне обавезе постоји и кад је учињена изван простора и времена рада, ако је њена радња или последица у вези са радом, што у конкретном случају стоји, јер радња прикривања је у континуитету са основном радњом повреде радне обавезе и представља правну конструкцију продужене повреде радне обавезе.

Имајући у виду да за тужиоца не постоје олакшавајуће околности, јер су радње умишљајно извршене обзиром на понашање тужиоца у погледу лажног оптуживања и клеветања другог запосленог. Штетне последице за оклеветано лице су пре свега губитак части или угледа, а за туженог нарушавање угледа укупним понашањем тужиоца као запосленог код туженог.

Како је радњом тужиоца од 14. марта 2001. године довршена започетом радња од 1. новембра 2000. године, то се у односу на задњу радњу има узети почетак рока застарелости вођења дисциплинског поступка, па имајући у виду да је другостепено решење донесено 16. јула 2001. године, очигледно је да није протекао рок од шест месеци у смислу члана 98. став 3. Закона о радним односима."

(Пресуда Врховног суда Србије, Рев. II 1812/02 од 22. јануара 2003. године)

Одрицање од зараде

Зарада, накнада зараде и друга примања из радног односа представљају новчана потраживања према послодавцу, којих се запослени може одрећи под условима утврђеним законом.

Из образложења:

"Према утврђеном чињеничном стању, тужилац се као радник туженог налазио на плаћеном одсуству од 1.1.1997. године до 31.12.1999. године, за који период му није исплаћена накнада зараде и регрес за годишњи одмор. На основу мишљења синдикалне организације, Управни одбор туженог је 24.9.1999. године, донео одлуку о исплати новчане накнаде сваком раднику који је сагласан да му се исплати 24 просечне зараде у Републици Србији у моменту исплате, чиме ће се сматрати да су измирене све обавезе

Сентенце

предузећа према раднику, као и сва потраживања радника према предузећу, изузев обавеза за социјално осигурање, које ће предузеће измирити. Оваква одлука донета је с обзиром да је бомбардовањем за време НАТО агресије тужено предузеће претрпело тешка оштећења својих просторија, уништена је производња, машине и алати, чиме је престала потреба и могућност даљег радног ангажовања већине радника у предузећу. Тужиоцу је у складу са овом одлуком исплаћен наведени новчани износ, а на основу његове писмене изјаве да жели да му престане радни однос код туженог, те да се исплатом ове накнаде одриче права да захтева исплату било каквог материјалног потраживања, гарантоване зараде, регреса и слично према туженом, за све време трајања радног односа.

Код тако утврђеног чињеничног стања, првостепени суд је закључио да одлука Управног одбора и писмена изјава тужиоца нису од значаја јер је тужиочево право на исплату зараде засновано на закону и никаквом одлуком или изјавом то право му се не може одузети, из којих разлога је усвојен тужбени захтев и тужени обавезан да исплати тужиоцу накнаду зараде у висини од 60% зараде коју би остварио да је радио.

Другостепени суд је преиначио првостепену пресуду, одбијајући тужбени захтев, налазећи да се тужилац закључењем споразума са туженим, као послодавцем, о престанку радног односа, сагласио и са исплатом накнаде у утврђеној висини, одричући се права на наплату других материјалних потраживања према туженом.

Врховни суд налази да се наведени став другостепеног суда заснива на правилној примени материјалног права. У конкретном случају, послодавац је признао право тужиоцу на исплату накнаде зараде за време плаћеног одсуства. Ова накнада, иако доспела није исплаћена до закључења споразума са послодавцем о престанку радног односа. Изјавом од 2.9.1999. године, тужилац се одрекао овог и осталих новчаних потраживања из радног односа, што је тужени прихватио доношењем одлуке Управног одбора и исплатом утврђене накнаде. Дакле, овом изјавом тужилац се није одрекао права на зараду која му по закону припада, како то погрешно закључује првостепени суд, већ права да захтева њену исплату. С обзиром да се ради о новчаном потраживању, тужилац је могао извршити опрост или отпуштање дуга, који има према туженом предузећу, што је и учинио давањем наведене писмене изјаве. Како о томе постоји сагласност туженог као дужника, његова обавеза на исплату дуга је тиме престала (члан 344. Закона о облигационим односима)."

(Пресуда Врховног суда Србије, Рев. II 1226/01 од 27. децембра 2001. године).

Накнада нематеријалне штете због незаконитог престанка радног односа

Запослени има право на накнаду нематеријалне штете у смислу чл. 200. ЗОО, ако је дисциплински поступак покренут и вођен злонамерно и шиканозно у циљу повреде части, угледа и права запосленог и ако је такав поступак изазвао душевни бол јаког интензитета.

Из образложења:

"Према утврђеном чињеничном стању тужилац је био у радном односу код туженог на радном месту секретара. У току новембра 2000. године против њега је вођен дисциплински поступак и изречена му је мера престанка радног односа. У радном спору тужилац је успео па су поништене одлуке туженог о престанку радног односа са обавезом да се тужилац реинтегрише у радни однос. Он је расоређен на радно место референта за правне послове. По кривичној пријави туженог надлежно Окружно тужилаштво је

Сентенце

покренуло кривични поступак због сумње да је тужилац извршио кривично дело злоупотребе службеног положаја који је правоснажно обустављен, јер је надлежни јавни тужилац одустао од кривичног гоњења.

На тако утврђено чињенично стање правилно је примењено материјално право када је тужбени захтев ради накнаде материјалне и нематеријалне штете одбијен као неоснован.

Закон о радним односима (“Службени гласник РС“ бр. 55/96), нема правило по коме би запослени који претрпи повреду части и угледа због вођења дисциплинског поступка (завршен правоснажно поништајем одлука), био у обавези да запосленом накнади штету. Члан 106. став 5. закона говори о “повреди или штети на раду или у вези са радом“, чему се не може уподобити вођење дисциплинског поступка који је правоснажно окончан у корист запосленог. У ранијем Закону о радним односима прописана је одговорност запослених у члану 87. (одговарају за повреду радне обавезе у складу са Законом и Колективним уговором ако својом кривицом не испуњавају радне обавезе или се не придржавају одлука донесених код послодавца). Закон је прописивао дисциплинске мере (члан 88. и 89.), дисциплинске органе (члан 90. и 91.), и дисциплински поступак (члан 92-97). Према томе покретање и вођење дисциплинског поступка који је окончан повољном одлуком по запосленог или који је у судском поступку проглашен незаконитим не даје право запосленом на накнаду нематеријалне штете јер је послодавац овлашћен на покретање и вођење дисциплинског поступка. Али, ако би дисциплински поступак био вођен злонамерно и шиканозно праћен потпуним незаконитим или неправилним радом у циљу повреде угледа части и права личности запосленог, запослени би имао право на накнаду нематеријалне штете не по прописима радног права већ по основу члана 200. ЗОО-а, ако су повреде угледа части слободе или права личности биле тако јаког интензитета да у складу са околностима случаја проузрокују душевни бол који би оправдавао досуђивање правичне новчане накнаде.

У конкретном случају незаконитог поступања органа туженог није било. Дисциплински поступак је правоснажно окончан поништењем одлука туженог због застарелости покретања односно вођења дисциплинског поступка и та чињеница не пружа основ за досуђивање правичне накнаде, јер одлуке о престанку радног односа нису поништене због суштине ствари већ због протеча преклузивних рокова. Са друге стране околност да је кривични поступак инициран по пријави туженог такође не пружа основ за накнаду штете, јер Закон о кривичном поступку познаје само две врсте штетних радњи због којих се може досудити накнада неимовинске штете и то неоправдану осуду (члан 541. ЗКП) и за неосновано лишење слободе (545. ЗКП). Из тих одредби произилази да нема право на накнаду штете лице против кога је кривични поступак обустављен или које је правоснажном пресудом ослобођено од оптужбе. Против тужиоца је кривична пријава надлежном окружном тужиоцу поднета од стране органа унутрашњих послова зато што је дана 12.02.1998. године као секретар туженог наводно искористио свој службени положај референта за правне послове и прибавио другом имовинску корист на тај начин што је сачинио и оверио печатом предузећа потврду којом се потврђује да је треће лице исплатило у целости продајну цену на име куповине непокретности у Х. Н., чиме је омогућио да се тај трећи укњижи као власник непокретности иако купопродајна цена у стварности није исплаћена.

С обзиром да је у моменту покретања кривичног поступка постојала основана сумња да је тужилац извршио кривично дело које му се ставља на терет и да тужени није обавестио надлежни СУП лажно нити је дисциплински поступак покренут и вођен из шиканозних и злонамерних разлога у циљу повреде угледа тужиоца то се нису стекли

услови за накнаду нематеријалне штете за претрпљене болове због повреда части и угледа и права личности у смислу члана 200. ЗОО-а."

(Пресуда Врховног суда Србије, Рев. II 532/02 од 26. септембра 2002. године)

ТРГОВИНСКО ПРАВО

Привид правне личности

Оснивачи и њихова предузећа су посебне правне личности па свако од њих одговара властитом имовином.

Али, ако мешањем имовине или на други начин оснивач од предузећа ствара привид правног субјективитета, онда одговара и за његове обавезе.

Мешање имовине, односно радње којима се ствара привид правног субјективитета, суд мора несумњиво утврдити.

Из образложења:

"Потраживања о којима је, по тужби и компензационом приговору, одлучивано у овој парници потичу из пословних односа Предузећа "Лазовић", чији је оснивач био тужилац, и Предузећа "Елита", чији је оснивач био тужени. Оба предузећа су престала да постоје, јер је над њима спроведен стечај. Њиховим престанком, престала су и међусобна потраживања тих привредних субјеката. Међутим, нижестепени судови су, упркос томе, нашли да парничне странке, као оснивачи, одговарају за обавезе угашених предузећа, по члану 140а Закона о предузећима који је важио у време стечаја ("Службени лист СФРЈ", бр. 77/88, 40/89, 46/90, 61/90 и "Службени лист СРЈ", бр. 24/94).

По овој одредби ако власник приватног предузећа својим радњама или мешањем имовине са имовином предузећа ствара код других привид привредног идентитета, одговара за обавезе предузећа неограничено солидарно. Да би се ова одредба применила било је нужно да се идентификују поступци којима је стваран привид привредног субјективитета. Пошто то није учињено, у ревизији се основано указује на мане побијаних пресуда у погледу примене материјалног права. То је и био разлог што овај суд, у смислу члана 395. став 2. ЗПП, укинуо обе нижестепене пресуде и предмет вратио на поновно суђење.

Правилна примена материјалног права изискује да се испита постојање услова за примену члана 140а Закона о предузећима у погледу стварања привид привредног идентитета оснивача и њихових предузећа, да би се тек онда присупило одлучивању о основаности тужбеног захтева, односно компензационог приговора. Предузеће и његов оснивач су два посебна правна субјекта. Стога они, у принципу, одговарају само за своје обавезе. Постоје, међутим, и изузеци, као што је и онај из поменутог прописа, али да би они могли бити примењени мора се постојати одговарајућа чињенична ситуација."

(Решење Врховног суда Србије Рев. 5159/02 од 19. децембра 2002. године)

Право акционара банке

у стечају на учешће у подели деобне – стечајне масе

Ризик пословања акционарског друштва подразумева, да у стечајном поступку повериоци намирају своја потраживања из акцијског капитала акционара,

Сентенце

па утолико акционари нису повериоци стечајне масе по основу вредности акцијског капитала који поседују код стечајног дужника.

Из образложења:

"Тужилац тужбом тражи да се утврди да је основано његово потраживање које има према туженој, а на основу акцијског капитала чија вредност износи 119.750,09 динара. Дакле, тужилац је био акционар С. ... банке из Сремске Митровице. Над овом банком отворен је поступак стечаја решењем Привредног суда у Сремској Митровици Ст.број 2353/2000 од 28.11.2000. године, након што је претходно обустављен поступак ликвидације решењем истог суда Л.број-4/99 од 30.10.2000. године. Тужилац је пријавио своје потраживање стечајном већу, а стечајно веће је, након изјашњења стечајног управника оспорило потраживање тужиоца.

Основно питање које се поставило у овој парници је да ли тужилац као акционар фирме, односно банке у стечају има статус стечајног повериоца у односу на стечајну масу и да ли може да потражује вредност акцијског капитала који поседује у том друштву. Законодавац је ту био јасан када је у питању стечај над фирмом односно банком. Наиме, акционар фирме односно банке у стечају нема облигационо правно потраживање према правном лицу чији је он акционар, а по основу вредности акцијског капитала који поседује у том правном лицу.

Права акционара, по основу власништва на акцијама, одређена су како Законом о предузећима тако и Законом о хартијама од вредности. Закон о предузећима одређује права акционара чланом 221. (право гласа), чланом 229. (расподела добити – деоба дивиденди) и чланом 323. (подела ликвидационе масе).

Та иста права дефинисана су и чланом 23. Закона о хартијама од вредности.

Полазећи од овако законом дефинисаних права акционара по основу акцијског капитала, а имајући у виду да је над туженим отворен поступак стечаја, онда се мора имати у виду и дефиниција појма Акционарског друштва која је одређена чланом 187. Закона о предузећима. Према тој дефиницији Акционарско друштво је друштво које оснивају правна, односно физичка лица ради обављања делатности, чији је основни капитал утврђен и подељен на акције одређене номиналне вредности. Збир номиналних вредности свих акција чини основни капитал акционарског друштва. С друге стране чланом 55. став 2. истог закона је прописано да оснивачи, чланови и акционари сразмерно својим уделитема, односно акцијама учествују у управљању предузећем, деоби добити и сношењу ризика пословања, ако, у складу са овим законом није друкчије одређено оснивачким актом односно статутом предузећа. Тај ризик пословања подразумева да у стечајном поступку повериоци намирају своја потраживања из акцијског капитала акционара, па утолико акционари нису повериоци стечајне масе по основу вредности акцијског капитала који поседују код стечајног дужника.

Стога, како тужилац од тужене тражи да се утврди целокупна вредност акцијског капитала по основу вредности акција које тужилац поседује код туженог, а то право законом му није признато у случају отварања поступка стечаја, а не тражи исплату дивиденди, то је са свих горе изложених наведених разлога правилном применом материјалног права другостепени суд одбио жалбу туженог и потврдио првостепену одлуку".

(Пресуда Врховног суда Србије Прев. 258/02 од 25. децембра 2002. године.

Доспелост потраживања разлике између гарантоване и пуне зараде

Даном отварања стечаја над послодавцем стичу се услови за доспелост и намирење из стечајне масе потраживања разлике између гарантоване и пуне зараде, независно од услова и рокова из појединачног колективног уговора.

Из образложења:

"Из утврђеног чињеничног стања у првостепеном поступку произлази да је предмет тужбеног захтев неисплаћена разлика између гарантоване и пуне зараде за период од 1.03.1997. до 30.04.1999. године и неисплаћена отпремнина од 12 нето зарада. Утврђено је да по том основу тужиоцу припада 16.946,61 динар на име неизмирене разлике између гарантоване и пуне зараде и 11.726,16 динара на име неисплаћене отпремнине. Осим тога, вештачењем је обрачуната и доспела затезна камата на те износе до датума отварања поступка стечаја и сагласно томе утврђено да укупан дуг туженог према тужиоцу износи 64.085,91 динар. Тужилац је у поступку стечаја признао то потраживање у износу од 5.184,27 динара.

Код таквог стања ствари првостепени суд је нашао да је захтев тужиоца за утврђење потраживања из стечајне масе туженог и у преосталом износу од 59.415,73 динара основан. Насупрот томе, другостепени суд налази да се у конкретном случају нису стекли услови за примену одредбе члана 63. Закона о радним односима Републике Србије. Ово стога, што разлози због којих није вршена исплата пуне зараде радницима туженог нису престали. Напротив, тужени је због неефикасног пословања и отишао у стечај. Стога је другостепени суд жалбу туженог уважио и захтев тужиоца у целости одбио као неоснован.

Врховни суд налази да је овако становиште другостепеног суда засновано на погрешној примени материјалног права. У конкретном случају није спорно да тужиоцу због поремећаја у пословању туженог није исплаћена пуна зарада прописана посебним колективним уговором за графичку делатност. Неспорно је и да су поремећени услови пословања довели до отварања поступка стечаја над туженим. Међутим, та околност не може водити искључењу права тужиоца на исплату разлике између гарантоване и пуне зараде утврђене посебним колективним уговором. Напротив, право на зараду утврђену колективним уговором представља неутуђиво право запосленог. То је изричито прописано одредбом члана 63. и 65. став 1. Закона о радним односима. Стога се и остварење тога права може само изузетно одложити под условима и у роковима прописаним законом, односно колективним уговором. Тачно је да је реализација тог субјективног права запосленог условљена трајањем поремећаја у пословању послодавца. Стога се даном престанка поремећаја у пословању стичу и услови за реализацију тог потраживања. Међутим, у случају отварања стечаја над послодавцем потраживање разлике између гарантоване и одговарајуће зараде доспева независно од услова и рокова из појединачног колективног уговора, јер се сагласно одредби члана 100. став 1. Закона о принудном поравнању, стечају и ликвидацији, сва новчана потраживања сматрају доспелим. Послодавац сагласно одредби члана 53. став 1. Закона о предузећима одговара за доспеле обавезе целокупном имовином предузећа. Обавеза исплате потраживања разлике у заради правно је изједначена са свим другим обавезама послодавца. Стога се у крајњем случају даном отварања поступка стечаја над послодавцем стичу услови за доспелост и намирење утуженог потраживања из његове стечајне масе."

(Пресуда Врховног суда Србије Прев. 353/02 од 23. октобра 2002. године)

Сентенце

*Пуноважност уговора о преузимању дуга
по Уредби о привременој забрани располагања*

Пуноважан је уговор по коме су настале обавезе у промету роба и услуга између домаћих и страних правних лица са седиштем на територији бивших Република СФРЈ стварно извршене.

Из образложења:

"Забрана располагања одређеним правима утемељена одредбом члана 1. Уредбе о привременој забрани располагања одређеним непокретностима, покретним стварима и правима ("Службени гласник РС", 49/91, 50/91, 55/91, 29/92, 46/92 и 50/95) односи се на правне послове закључене између правних субјеката са седиштем на територији република чланица бивше СФРЈ и правних субјеката са седиштем на територији СРЈ. У конкретном случају уговорна обавеза туженог је измирена преузимањем дуга правног претходника тужиоца који је имао седиште на територији СРЈ, као и сам тужени – преузималац дуга. Зато се на њихов уговорни однос не могу применити одредбе цитиране уредбе, без обзира што је правни претходник тужиоца био дужник правног субјекта чије је седиште на територији бивше Републике Македоније. Осим тога, уговором о заједничном улагању парничних странака је констатовано да су обавезе туженог по уговору о преузимању дуга бр. 30/92 од 14.9.1992. године у целости измирене, чиме је и дугована накнада туженог по том уговору за испоручену опрему у потпуности исплаћена. То јасно указује да је реализација туженикове обавезе из уговора о преузимању дуга извршена у функцији плаћања накнаде за робу која је истом испоручена од стране правног претходника тужиоца. Зато би спорни уговор о преузимању дуга представљао правно ваљан посао чак и у случају да је дужник обавезе које је тужени преузео било правно лице са седиштем на територији једне од бивших Република СФРЈ. Јер, уговор који је правни основ измирења обавеза насталих у стварно реализованом промету роба и услуга између домаћих и страних правних лица са седиштем на територији бивших Република СФРЈ не може представљати забрањен правни посао ни по одредбама Закона о облигационим односима, а ни по одредбама цитиране уредбе."

(Пресуда Врховног суда Србије Прев. 213/02 од 3. јула 2002. године)

Доказ о извршеном плаћању између привредних субјеката

Изјава сведока да је исплата између привредних субјеката реализована на други начин није и доказ да је новац приспео на жиро-рачун повериоца.

Из образложења:

"Неспорна је чињеница да је тужени преузео купљену стоку од тужиоца и да му исту није непосредно платио. Тужени није пружио валидне доказе ни за изнету тврдњу да је његово дуговање према тужиоцу измирио власник СТР "Н. ". Јер, доказ да је извршено плаћање између привредних субјеката може бити само писмена уплатница о извршеном плаћању на жиро-рачун повериоца, а не изјава сведока да је таква исплата реализована на други начин. Ово из разлога што је сагласно одредби члана 3. Закона о платном промету

Сентенце

изричито прописано да се сва плаћања између правних лица и физичких лица која обављају делатност морају вршити преко њихових жиро-рачуна. С тим у вези је и одредба члана 318. став 1. Закона о облигационим односима којима је прописано да се дуг плаћен преко жиро-рачуна сматра измиреним када банци или организацији код које се води жиро-рачун стигне новчана дознака у корист повериоца. Према томе, да ли је преузималац дуга туженог стварно измирио потраживање тужиоца може се доказати само изводом са жиро-рачуна или другом писменом исправом којом се потврђује да је новац приспео на његов жиро-рачун. Осим тога, да би уговор о преузимању дуга произвео правно дејство и према повериоцу потребан је његов пристанак. Сматра се да је пристанак дат и у случају када је поверилац без оградe примио неко испуњење од преузимаоца које је истом учињено у своје име. То је изричито прописано одредбом члана 446. став 1. и 3. Закона о облигационим односима. Међутим, терет доказивања тих чињеница лежи на туженом, сходно одредби члана 219. ЗПП. Тужени такав доказ није презентирао суду. Стога, а сагласно одредби члана 221-а ЗПП, основано је суд нашао да тврдња туженог о измирењу тужиоцевог потраживања од стране преузимаоца дуга није основана."

(Пресуда Врховног суда Србије Прев. 2724/02 од 16. октобра 2002. године)

Колска дангубнина

Право на накнаду колске дангубнине припада превозиоцу – железници, у међународном превозу ствари железницама, само у ситуацији уколико је прималац ствари крив за проузроковану колску дангубнину.

Из образложења:

"Из списка предмета произилази да је у првостепеном поступку утврђено да је тужени закључио уговор о продаји вина са купцем SHEЊTON LTD из Ирске, да је према уговору место испоруке био вински подрум туженог у Земуну. Купац је ангажовао контејнере за превоз вина, тако што је закључио уговор са немачком фирмом "Кукла", а која фирма је опет закључила уговор о превозу цистерни са фирмом "Интерконтејнер". Ова потоња фирма – "Интерконтејнер" је закључила уговор о ангажовању превозних средстава тужиоца. Наиме, превозним средствима тужиоца превожене су цистерне до места предаје робе - (подрум у Земуну), а потом до места испоруке вина. Из утврђеног чињеничног стања даље произилази да је превоз цистерни вршен по међународним товарним листовима, да је као прималац цистерни означен тужени. Није било спорно међу странкама да је тужени товарне листове искупио, да контејнери нису благовремено напуњени вином, па је дошло до колске дангубнине. Тужени је потписао списак колске дагубнине – К-112, као и Кол-4, односно формулар на коме је означена зарачуната колска дагубнина.

Даље је у првостепеном поступку утврђено да планирани утовар контејнера није извршен у прописаним роковима јер су контејнери на тужеников колосек пристигли у таквом стању да у њих није могло да се наточи вино. Из контејнера је примећен интензиван непријатан мирис. Стога се приступило прању контејнера, и управо тај период у коме је вршено оспособљавање контејнера за пуњење вином, представља период за који је зарачуната дагубнина.

У таквој ситуацији нижестепени судови су закључили да захтев тужиоца да му тужени плати дагубнину није основан, јер је до прекорачења рока за утовар вина дошло

Сентенце

због нечистоће контејнера цистерни, за коју нечистоћу тужени није крив па је захтев одбијен као неоснован.

Правилно су нижестепени судови поступили када су захтев тужиоца одбили. Међутим, обзиром да се нижестепени судови нису позвали на материјално правне прописе то у прилог правилно донете одлуке од стране нижестепених судова треба рећи и следеће.

Правни однос између тужиоца и туженог заснован је оног момента када је тужени искупио међународни товарни лист. Неспорно је да је тужени преузео ствари – контејнере, које су биле предмет товарног листа.

Није спорно да трошкове превоза контејнера тужени није платио. Међутим, чланом 15. тачка 5. Једнообразних правила о уговору о међународном превозу ствари (ЦИМ) је прописано да накнаде за споредне услуге, као што су колска дангубнина, лежарина, вагарина, чија је наплата проузрокована неком чињеницом која се приписује примаоцу, или неким његовим захтевом, мора увек да плати прималац.

Поред тога чланом 28. поменутих једнообразних правила је прописано да је железница дужна да у упутној станици изда примаоцу товарни лист и ствари, пошто прималац потврди пријем и плати потраживање железнице која су стављена на његов терет. Примање товарног листа обавезује примаоца да плати железници износ потраживања које га терете. Тачком 5. истог члана је прописано да ималац права може одбити пријем ствари и после подизања товарног листа и плаћања трошкова све док се не поступи по његовим захтевима за утврђивање штете за коју тврди да постоји.

Полазећи од ових прописа, који се извесно примењују на настали однос између тужиоца и туженог, могло би се закључити да је постојала обавеза туженог да тужиоцу плати дангубнину. Међутим, обавеза плаћања колске дангубнине морала је да буде проузрокована неком чињеницом која се приписује примаоцу, како то изричито порописује члан 15. тачка 5. једнообразних правила. А управо ту чињеницу утврђивали су првостепени судови и закључили да нечисти контејнери нису везани за домаћинско пословање туженог, нити је тужени ту нечистоћу контејнера проузроковао. Стога, како дангубнина није проузрокована чињеницом која се може приписати примаоцу, основано су нижестепени судови закључили да нема услова за конституисање одговорности туженог да плати колску дангубнину.

Са ових разлога не могу се прихватити наводи ревизије да је битна чињеница то што је тужени потписао товарне листове и записнике о насталој колској дангубнини. Ово због тога што право на накнаду колске дангубнине припада превозиоцу – железници, у међународном превозу ствари железницама, само у ситуацији уколико је прималац ствари крив за проузроковану колску дангубнину. Како кривице туженог није било, а што произилази из утврђеног чињеничног стања, то је Виши привредни суд у Београду правилном применом материјалног права одбио жалбу тужиоца и потврдио првостепену одлуку."

(Пресуда Врховног суда Србије Прев.217/02 од 19. децембра 2002. године)

Застарелост потраживања аванса након раскида уговора

Када је уговор међу странкама раскинут потраживање повериоца за повраћај датог аванса представља захтев из правно неоснованог обогаћења и застарева у опште застарном року.

Из образложења:

Сентенце

"Из списка предмета произилази да је у поступку пред првостепеним судом утврђено да су тужилац и тужени закључили уговор 9.12.1992. године. Тужени се обавезао да за рачун тужиоца изради намештај, да исти испоручи тужиоцу сукцесивно у току 1993. године, а по налогу тужиоца, док се тужилац обавезао да туженом исплати 98.950,33 УСД и то авансно 50% вредности уговореног посла. Тужени је 14.12.1992. године дао тужиоцу налог да вредност аванса, предвиђеног уговором, у износу од 49.474,11 УСД плати по профактури број 376-1/92 на рачун фирме Биро С ... К ... Ф... . Тужилац је поступио по налогу туженог и уплатио тражену суму. Странке су даље, записником од 10.2.1993. године уговориле детаље у вези израде столица и столова по закљученом уговору са оријентационим роком испоруке почетком 1994. године, уз обавезу тужиоца да о свим изменама извести туженог на време, обзиром да је тужени био у обавези да производњу започне знатно раније. Тужени је дана 29.3.1993. године затражио хитно достаљање узорака, техничке документације за израду столица "С. ...", ради испуњења услова предвиђених уговором у погледу рокова, димензија, квалитета, док је дописом од 26.4.1993. године тужени затражио и достављање званичних списка типова столица и столова. Надаље тужени је 6.5.1993. године, а сходно налогу за фактурисање број 809441 примио разног мебл штофа у количини од 529,30 метара у вредности од 168.420.000,00 тадашњих динара. Након тога тужилац је од туженог примио експонате – по један комад веће фотеље, а отпремницом број 23 од 29.3.1994. године тужиоцу је испоручено 10 комада столица "С ..." – са назнаком узорци за Русију.

Из овако утврђеног чињеничног стања судови су закључили да су странке уговором од 9.12.1992. године одредиле крајњи рок за испоруку 31.12.1993. године, да су записником од 10.2.1993. године тај рок продужиле на почетак 1994. године, а да у смислу члана 77. став 2. Закона о облигационим односима има се узети да тај рок пада најкасније до 31.3.1994. године. Нижестепени судови даље закључују да је рок представљао битан састојак уговора, да тужилац није захтевао испуњење обавезе туженог по протеклу тога рока, па је уговор раскинут по самом закону дана 31.3.1994. године (члан 125. став 1. ЗОО). Од тога дана (31.3.1994. године) сходно одредби члана 361. став 1. Закона о облигационим односима почиње рачунање рока застарелости потраживања.

Основно спорно питање које се поставило у овој парници, а на основу овако утврђеног чињеничног стања, је да ли у ситуацији када је уговор раскинут, треба применити одредбе члана 374.ЗОО, или одредбе члана 371. истог закона код оцене приговора застарелости.

Нижестепени судови закључују да се у овом случају имају применити одредбе члана 374.ЗОО, обзиром да су странке имале закључен уговор из области промета робе и услуга, па се на њихове односе има применити одредба члана 374.ЗОО, по којој међусобно потраживање правних лица из уговора о промету робе и услуга затаревају за три године.

Пазећи по службеној дужности на примену материјалног права Врховни суд налази да се изражено правно схватање у нижестепеним одлукама не може прихватити, да су нижестепени судови погрешно применили материјално право, због чега је чињенично стање остало непотпуно утврђено, па су се стекли законски услови за укидање побијане одлуке. Ово са разлога што у ситуацији, када је уговор међу странкама раскинут, настала је ситуација у којој је правни основ, који је међу странкама постојао, сада отпао. То даље значи да тужени средства која је примио од тужиоца држи без основа, па се и тужиочево право на повраћај датог не може ценити сагласно одредбама члана 374.ЗОО, већ према одредбама члана 371.ЗОО, односно на односе међу странкама има се применити одредба члана 371. по којој потраживања застаревају за 10 година ако законом није одређен неки други рок застарелости".

Дакле, спорно потраживање тужиоца према туженом не произилази више из закљученог уговора о извођењу радова, па се на рок застарелости не може применити одредба члана 374.ЗОО. Закључени уговор о извођењу радова је био само основ по којем је тужилац уплатио туженом аванс, па како је отпао тај основ по којем је тужилац извршио уплату аванса, то је основ потраживања тужиоца према туженом неосновано обогаћење туженог, које потраживање застарева у општем року застарелости.

Како је од стране нижестепених судова погрешно примењено материјално право, те како чињенично стање, а пре свега висина тужбеног захтева није потпуно утврђена, то је ревизија тужиоца усвојена у смислу члана 395. став 2.ЗПП-а, па су из ових разлога укинуте и првостепена и другостепена одлука."

(Решење Врховног суда Србије Прв.340/02 од 25. децембра 2002. године)

ПРОЦЕСНО ПРАВО

Судска надлежност и наплата јавних прихода

Суд није надлежан да расправља и одлучује у споровима ради наплате накнаде за коришћење простора на јавним површинама.

Из образложења:

"Захтев тужиоца односи се на наплату износа од 17.745,00 динара, као накнаде за коришћење простора на јавним површинама у висини прописане локалне комуналне таксе, која по својој правној природи представља локални јавни приход, у смислу члана 51. став 1. тачка 2. и члана 55. став 1. тачка 1. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник РС" 49/99, 27/01).

Локалну комуналну таксу уводи општина за коришћење права, промета и услуга, а актом о увођењу локалне комуналне таксе општина утврђује висину, олакшице, рокове и начин плаћања ових локалних јавних прихода, у смислу члана 52. у вези члана 55. и 59. истог закона. Обвезник локалне комуналне таксе је, према члану 53. наведеног закона, корисник права, предмета и услуге за чије је коришћење прописано плаћање локалне комуналне таксе. Настанак ове обавезе зато није условљен уговором или одобрењем органа локалне самоуправе већ фактичким коришћењем јавне површине, чија се висина одређује сразмерно времену коришћења.

Како се у смислу члана 59. и 65. наведеног Закона о локалној самоуправи и члану 8. Одлуке о локалним комуналним таксама СО Куршумлија ("Службени лист Општине Куршумлија" 2/9) у погледу поступка утврђења и наплате локалне комуналне таксе сходно примењују одредбе закона којим се уређује порез на доходак грађана, наплата локалне комуналне таксе не спада у судску надлежност у смислу члана 16. у вези члана 1. ЗПП. Наплата ових локалних јавних прихода стављена је наведеним прописима у надлежност пореског органа који принудну наплату локалне комуналне таксе врши по одредбама члана 157-183. Закона о порезима на доходак грађана ("Службени гласник РС" 43/94 са свим изменама и допунама овог Закона)."

(Решење Врховног суда Србије Рев. 1861/02 од 21. новембра 2002. године)

Сентенце

Заступање и престанак статуса адвоката

Престанак статуса адвоката није разлог за престанак пуномоћја, па лице означено као пуномоћник мора бити позвано на рочиште и кад је престално да се бави адвокатуром, уколико пуномоћје не буде опозвано, односно отказано.

Ако је пуномоћник пре престанка статуса адвоката пренео овлашћење на преузиматеља адвокатске канцеларије, позив за рочиште мора бити упућен преузиматељу.

Из образложења:

"Тужени су овластили М.Ђ. да их заступа у овој парници. Првостепени суд га, међутим, није позвао на рочиште 23.07.1999. године. Тако је поступио, јер је сазнао да се више не бави адвокатуром. Позвао је тужене а пошто се нису одазвали позиву, одржао је рочиште у њиховом одсуству, закључио расправу и донео пресуду којом је усвојио тужбени захтев.

Тужени су поднели предлог за повраћај у пређашње стање, због непозивања њиховог пуномоћника на рочиште, али је њихов предлог одбијен, јер је првостепени суд нашао да је са престанком адвокатуре, престало и овлашћење М.Ђ. да тужене заступа у овом спору.

Овакав став првостепеног суда је погрешан. Према члану 90. став 1. Закона о парничном поступку, пуномоћник може бити свако физичко лице које је потпуно пословно способно, осим лица које се бави надриписарством. С обзиром на то, М.Ђ. је задржао својство пуномоћника и по престанку статуса адвоката. Пуномоћје, по члану 99. Закона о парничном поступку, може престати једино опозивањем (од стране властодавца) или отказом (од стране пуномоћника). Пошто престанак бављења адвокатуром није предвиђен као основ за престанак парничног пуномоћја, првостепени суд је био дужан да М.Ђ. позове на рочиште 23.07.1999. године. Како то није учинио, погрешно је закључио да не постоје оправдани разлози за пропуштање рочишта од стране тужених, па самим тим, ни за повраћај у пређашње стање. Тужени су одредили пуномоћника и с разлогом веровали да ће бити заступани и на последњем рочишту за главну расправу. То се није десило пропустом суда, и зато тужени оправдано траже да им се омогући учешће на рочишту пре закључења главне расправе.

Престанак статуса адвоката није разлог за престанак пуномоћја, па лице означено као пуномоћник морло бити позвано на рочиште и кад је престално да се бави адвокатуром, уколико пуномоћје не буде опозвано, односно отказано. Ако је пуномоћник пренео овлашћење на преузиматеља адвокатске канцеларије, позив за рочиште мора бити упућен преузиматељу.

Имајући ово у виду овај суд је, на основу члана 380. тачка 3. ЗПП, преиначио првостепено решење и дозволио повраћај у пређашње стање, у смислу члана 117. став 1. Закона о парничном поступку. Због тога је на основу члана 117. став 2. Закона о парничном поступку, укинуо пресуду донету на рочишту 27.09.1999. године, како би парницу вратио у оно стање у коме се налазила пре пропуштеног рочишта."

(Решење Врховног суда Србије Гж. 1/03 од 16. јануара 2003. године)

Промена тужиоца у парници

Промена тужиоца у парници није субјективно преиначење тужбе, па изјава о томе остаје без дејства.

Из образложења:

"Тужбу у овој парници поднело је физичко лице. У тужби је означено да је тужени – правно лице.

На рочишту 14.12.1999. године, адвокат С. Д. је као тужиоца, уместо физичког лица означио правно лице. Пуномоћник туженог се, сматрајући је реч о субјективном преиначењу, противио овој персоналној супституцији. Општински суд у Новом Саду је уважио супституцију и у решењу којим се огласио стварно ненадлежним навео да је ДОО "Аутоматик" у Инђији тужилац у овој парници.

Међутим, овде није реч о субјективном преиначењу тужбе. Оно, по члану 192. став 1. ЗПП, постоји кад тужилац, уместо првобитног туженог, тужи друго лице. У овом случају, пуномоћник подносиоца тужбе је уместо првобитног означио другог тужиоца. Тако је предузео радњу која није предвиђена Законом о парничном поступку. Због тога она остаје без дејства. Самим тим, без дејства је и замена тужиоца у парници. А све док је тако, трговачки (раније привредни) суд не може да води поступак и одлучује о предмету тужбеног захтева, јер је реч о односу физичког и правног лица, а не о односу два правна, односно привредна субјекта (у смислу члана 15. став 1а Закона о судовима у вези члана 84. Закона о уређењу судова."

(Решење Врховног суда Србије, Р. I 34/03 од 20. фебруара 2003. године)

Тужба и повраћај у пређашње стање

Због прекорачења рока за подношење тужбе не може се дозволити повраћај у пређашње стање.

Из образложења:

"У поступку је утврђено да је коначну одлуку о додели станова солидарности у закуп на неодређено време тужиља примила 30.јануара 2001. године, а тужбу за заштиту својих права поднела је суду 15.фебруара 2001. године, дакле по истеку рока од 15 дана у смислу члана 114. Закона о радним односима.

Како се ради о преклузивном законском року, нижестепени судови су одбацили тужбу као неблаговремену.

Правилан је закључак судова. У образложењу побијаног решења наведени су јасни и правилни разлози, које прихвата и Врховни суд.

Указивање у ревизији да је у конкретном случају ваљало тужбу сматрати и као предлог за повраћај у пређашње стање, због пропуштања законског рока за подношење тужбе из оправданих разлога, није основано. По схватању Врховног суда, повраћај у пређашње стање може се дозволити само због пропуштања процесних а не материјално-правних рокова. Обзиром да се у конкретном случају ради о преклузивном материјално-правном року, није било могуће тужбу узети у поступак и као предлог за повраћај у пређашње стање".

(Решење Врховног суда Србије Рев. II 171/02 25. јуна 2002. године)

Накнада парничних трошкова код повлачења тужбе

Туженом који је оспорио тужбени захтев, код повлачења тужбе не припадају парнични трошкови, јер није довољно да није дао повода за тужбу.

Из образложења:

"Из списка предмета се види да је тужени у одговору на тужбу у целости оспорио тужбени захтев. То је учинио и на првом рочишту за главну расправу одржаном 23.05.2001. године, као и у поднеску достављеном суду 13.06.2001. године. Због тога, у конкретном случају, нису испуњени услови за примену одредбе члана 157. ЗПП. Туженом се, сходно одредби члана 157. ЗПП, могу досудити трошкови парничног поступка само у случају када исти није дао повода за тужбу, а тужбени захтев је признао у одговору на тужбу, односно припремном рочишту или првом рочишту за главну расправу, када припремно рочиште није одржано, пре упуштања у расправљање о главној ствари. Из реченог произилази да је примена цитиране одредбе закона условљена кумулативним постојањем два услова. Првог, да тужени није дао повода за тужбу и другог, да је тужбени захтев признао у одговору на тужбу, односно на припремном рочишту или на првом рочишту за главну расправу пре упуштања у расправљање о главној ствари, ако припремно рочиште није одржано. Према томе, у конкретном случају није испуњен други услов који се исцрпљује у признању тужбеног захтева. Код таквог стања ствари, а обзиром да је тужилац повукао тужбу одмах након испуњења тужбеног захтева нижестепени судови су правилном применом одредбе члана 158. став 1. ЗПП, основано обавезали туженог на плаћање трошкова парничног поступка."

(Решење Врховног суда Србије Пзз. 33/02 од 16. октобра 2002. године)

Накнада трошкова кривичног поступка у парници

Ако тужилац у кривичном поступку није тражио накнаду трошкова поступка који су због монетарних промена и хиперинфлације касније обезвређени, такав захтев не може остваривати у парници ради накнаде тзв. инфлаторне штете.

Из образложења:

"Према утврђеном чињеничном стању тужилац је био оптужен у предмету К. 568/81-89-91 и поступак је правоснажно окончан ослобађајућом пресудом од 24.09.1991. године.

По члану 96. раније важећег закона о кривичном поступку у свакој пресуди и решењу којим се обуставља кривични поступак одлучиће се ко ће сносити трошкове поступка и колико они износе. Тај захтев о висини трошкова могао се поднети најдоцније у року од 3 месеца од дана достављања правоснажне пресуде. С обзиром да у кривичном поступку није истакнут захтев за накнаду трошкова кривичног поступка то се у парници не може остваривати право на накнаду материјалне штете због учињених трошкова у кривичном поступку који је окончан ослобађајућом пресудом."

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. 3827/01 од 11. јула 2001. године)

Делимична пресуда због изостанка

Суд може донети и делимичну пресуду због изостанка ако утврди да постоје услови за доношење ове пресуде у погледу главнице дуга, а одбиће захтев за камату, ако су странке у погледу камате располагале супротно императивном законском пропису.

Из образложења:

"Пресудом због изостанка од 24.06.1998. године првостепени суд је обавезао тужену да тужиоцу К.М. исплати износ од 15.950 ДЕМ са уговореном каматом од 11% месечно почев од 07.12.1997. године до исплате, тужиоцима К.З. и Н.Р. као солидарним повериоцима да исплати укупан износ од 12.700 ДЕМ са уговореном месечном каматом од 9% почев од 03.10.1997. године до исплате тужиоцу Ј.Р. износ од 33.320 ДЕМ са уговореном месечном каматом од 9% почев од 17.02.1998. године до исплате све у динарској противвредности по најповољнијем курсу на дан исплате.

Одлучујући о изјављеној жалби против пресуде због изостанка овај другостепени суд је утврдио да у току првостепеног поступка нису почињене битне повреде одредаба парничног поступка из члана 354. став 2. тачка 7. ЗПП-а будући да су се стекли предвиђени услови из члана 332. ЗПП-а за доношење пресуде због изостанка. Из списка произилази да су тужиоци навели чињеничне наводе тужбе и прикључили писмене доказе уговора о зајму, хипотекарне изјаве и предлоге за укњижбу права залогe (хипотеке) кјим су поткрепили своје тврдње о девизном дуговању тужене према њима, да је тужба са позивом за главну расправу достављена туженој дана 16.04.1998. године (из прикључене доставнице произилази лични пријем од стране тужене), да она није оспорила постављени тужбени захтев достављањем договора на тужбу, да није оправдала изостанак са рочишта од 24.06.1998. године коме није приступила, а на коме су тужиоци предложили доношење пресуде због изостанка. Ни сама тужена није никада оспоравала да су јој тужба и позив за поменуто рочиште уредно достављени. Према томе, постојали су сви услови да првостепени суд донесе пресуду због изостанка у погледу главног дуга. Међутим, погрешно је првостепени суд када је пресудом због изостанка обавезао тужену да исплати уговоране камате као што је то наведено у изреци побијане пресуде због изостанка обавезао тужену на исплату уговоране камате као што је то наведено у изреци побијане пресуде због изостанка. Оваква камата произилази из прикључених уговора. Али, првостепени суд је био дужан да оцени да ли су одредбе о камати на месечном нивоу у складу са позитивним законским прописима или се ради о апсолутно ништавим одредбама које као такве не би производиле правно дејство. Првостепени суд је био дужан да по службеној дужности пази на дозвољеност располагања странака и не сме да пружи заштиту уговору које је у супротности са императивним законским прописима (члан 3. став 3. ЗПП-а). У таквој ситуацији првостепени суд је био дужан да одбије доношење пресуде због изостанка у делу захтева за исплату камате какав су тужиоци поставили, па се у том делу жалба тужене оцењује као неоснована."

(Пресуда Окружног суда у Новом Саду Гж. 2864/01 од 14. новембра 2001. године)

Мешање у парници након правноснажности пресуде

Носилац права из недељивог правног односа може се као умешач са положајем јединственог супарничара укључити у поступак и након правноснажности пресуде подношењем ванредног правног лека како би спор био решен на једнак начин према свим носиоцима права из таквог правног односа.

Из образложења:

"У поступку је утврђено да је дана 26.03.2001. године у овом предмету донета пресуда на основу признања која је постала правноснажна истог дана.

Дана 05.04.2001. године З.И. из Ш. је као умешач поднео путем свог пуномоћника предлог за повраћај у пређашње стање. Дана 17.07.2001. године првостепени суд је донео побијано решење којим је предлог за повраћај у пређашње стање одбадио.

Полазећи од овако утврђених чињеница и одредаба ЗПП-а З.И. који се јавио као умешач на страни туженог не може да тражи повраћај у пређашње стање, јер је пресуда на основу признања постала правноснажна, а З.И. до правноснажности није ступио у парницу као умешач. Према члану 117. став 1. ЗПП: "Ако странка пропусти рочиште или рок за предузимање неке радње у поступку и услед тога изгуби право на предузимање те радње, суд ће тој странци на њен предлог дозволити да накнадно изврши ту радњу (повраћај у пређашње стање) ако оцени да постоје оправдани разлози за пропуштање."

Стога умешач З.И. који очигледно има правни интерес за мешање у овој парници има на располагању само ванредни правни лек – понављање поступка у смислу члана 208. ЗПП. Наиме, носилац права из недељивог правног односа може се као умешач са положајем јединственог супарничара укључити у поступак подношењем ванредног правног лека како би спор био решен на једнак начин према свим носиоцима права из таквог односа. То је једини могући правни пут заштите интереса З.И. као умешача у овом поступку јер је пресуда на основу признања постала правноснажна пре његовог укључивања у парницу те нема законског основа да се његов предлог за повраћај у пређашње стање прихвати пошто није ни учествовао у поступку до његовог правноснажног окончања."

(Решење Окружног суда у Новом Саду Гж. 3586/01 од 30. јануара 2002. године)

Активна легитимација наследника за подношење ванредних правних лекова

Смрћу парничне странке не гаси се право њених наследника да самостално захтевају понављање поступка који је правноснажно окончан за живота њиховог правног претходника.

Из образложења:

"Околност да судови признају предлагачима својство тестаменталних наследника покојног Д, а одбацују њихов предлог за понављање поступка у ком је он учествовао као тужилачка страна чини побијано решење неразумљивим. Ово са разлога што околност да су предлагачи тестаментални наследници покојног Д, представља и правни основ за легитимацију истих као овлашћених лица за подношење предлога за понављање поступка

Сентенце

који је правноснажно окончан за живота њиховог правног претходника. Правноснажно окончани поступак одлуком суда може се поновити по предлогу странке. То је изричито прописано одредбом чл.421. ст. 1. ЗПП. Страначка способност се стиче рођењем, а губи смрћу (чл. 77. ЗПП). Међутим, смрћу парничне странке не гаси се право њених наследника да самостално захтевају понављање поступка који је правноснажно окончан за живота њиховог правног претходника. То је последица чињенице да заоставштину умрле стране чине сва наслеђивању подобна права која су оставиоцу припадала у тренутку смрти. То је прописано одредбом чл. 1. ст. 2. Закона о наслеђивању. Законом о парничном поступку није забрањено наслеђивање процесних права странака у спору. У конкретном случају не постоје ни други разлози који би сходно одредбама Закона о наслеђивању чинили предлагаче недостојним за наслеђивање. Доследно томе, предлагачи су тренутком смрти покојног Д. постали универзални сукцесори не само његових имовинских већ и процесних права. Стога су исти активно легитимисани и за подношење ванредних правних лекова против правноснажне одлуке суда донете у спору у коме је као странка учествовао њихов правни претходник.

Следом реченог, одлуке нижестепених судова су донете уз битну повреду поступка из чл. 354. ст.1. тачка 14. ЗПП. То су разлози због којих је на темељу одредбе чл. 394. ст. 1. ЗПП одлучено као у изреци. У наставку поступка првостепени суд ће сагласно изнетом ставу о овом решењу оценити благовременост предлога за понављање поступка и по спроведеном поступку донети мериторну одлуку о истом."

(Решење Врховног суда Србије Рев. 3722/02 од 18. децембра 2002. године)

Инфлаторна штета поводом досуђеног издржавања

Захтев за накнаду инфлаторне штете, настале обезвређивањем досуђених износа издржавања, не спада у спорове о издржавању, па се дозвољеност ревизије оцењује као у имовинско правним споровима.

Из образложења:

"Предмет тужбеног захтева је накнада инфлаторне штете, која је настала обезвређивањем износа на име издржавања и трошкова поступка у претходној пресуди о издржавању. Иако се овај захтев односи на претходну обавезу издржавања, он не припада споровима о издржавању, у којима је, по члану 382. став 4. тачка 1. ЗПП, ревизија увек дозвољена. Он припада споровима о накнади штете, а пошто они имају третман имовинско правних спорова, дозвољеност ревизије се оцењује зависно од ревизијског лимита.

Како лимит, по новелираном члану 382. став 2. ЗПП ("Службени лист СРЈ", број 12/98) износи 15.000,00 динара, ревизија тужиље је недозвољена. Стога је овај суд, на основу члана 392. ЗПП, донео решење о њеном одбацивању."

(Решење Врховног суда Србије Рев.322/2003 од 6. фебруара 2003. године)

*Ревизија на решење о одбацивању предлога за понављање поступка
у погледу трошкова парнице*

Решење о одбацивању предлога за понављање поступка у делу о трошковима парнице, не може се побијати ревизијом.

Сентенце

Из образложења:

"Трошкови поступка представљају акцесорно потраживање, па се, према члану 35. Закона о парничном поступку, не узимају у обзир при остваривању права на ревизију. Баш као ни камата, уговорна казна и свако друго споредно тражење. Нижестепени судови су стога, правилно поступили што су ревизију тужиоца одбацили, као недозвољену.

Ревизија се неумесно позива на члан 400. став 3. ЗПП. По овој одредби, ревизија је увек дозвољена против решења другостепеног суда којим се жалба одбацује, односно којим се потврђује решење првостепеног суда о одбацивању ревизије, али, ова одредба има у виду главно потраживање, а пошто је овде реч о побијању решења којим је одбачен предлог за понављање поступка у погледу трошкова парнице, нижестепени судови су правилно нашли да је ревизија недопуштена."

(Решење Врховног суда Србије Рев. 5342/02 од 16. јануара 2003. године)

Измењени правни став Врховног суда и понављање поступка

Измењени правни став Врховног суда, не представља нови доказ у смислу члана 421. став 1. тачка 9. ЗПП.

Из образложења:

"Тужиоци траже понављање поступка правоснажно окончаног пресудом Окружног суда из разлога предвиђеног чланом 421. став 1. тачка 9. ЗПП, због могућности употребе новог доказа у присуству ког би за њих могла бити донета повољнија одлука. Тај нови доказ, на коме заснивају предлог за понављање поступка, је усвојени правни став на седници Грађанског одељења Врховног суда Србије од 27.12.1999. године, по коме је рок застарелости за штету проузроковану припадницима бивше ЈНА у оруженим сукобима са паравојним формацијама бивших република СФРЈ, до дана њиховог међународног признања од стране Генералне скупштине ОУН – 22.05.1992. године, 15 година, тј. рок који је прописан за застарелост кривичног гоњења за кривично дело оружене побуне из члана 124. КЗ Југославије.

Правилно су нижестепени судови закључили да измењени правни став Врховног суда, не представља нови доказ у смислу члана 421. став 1. тачка 9. ЗПП, нити се ради о новим чињеницама које тужиоци нису раније знали, а у присуству којих би за њих могла бити донета повољнија одлука."

(Решење Врховног суда Србије, Рев. 458/03 од 19. фебруара 2003. године)

Извршење на основу стране приватне исправе

Рачуни - фактуре страног правног лица нису веродостојне исправе из члана 22. ЗИП на основу којих се може непосредно тражити извршење

Из образложења:

"Из списка произлази да је тужилац као страном правно лице поднео тужбу против туженог ради дуга и уз тужбу доставио рачун бр. 980, 510 од 17.06.1998. године и рачун бр. 980, 832 од 16.09.1998. године.

Првостепени суд је одбацио тужбу тужиоца због недостатка правног интереса за њено подношење и при том заузео становиште да приложене исправе садрже све неопходне елементе у смислу члана 22. Закона о извршном поступку да би се на основу њих могло непосредно одредити извршење. Другостепени суд је потврдио овакво решење сматрајући да тужилац није учинио вероватним постојање правног интереса за подношење редовне тужбе.

На основу тих чињеница, Врховни суд Србије налази да је погрешно становиште нижих судова о непостојању правног интереса тужиоца за подношење редовне тужбе и да приложене исправе уз тужбу садрже све неопходне елементе у смислу члана 22. ЗИП-а да би се на основу њих могао непосредно одредити извршење. Извршење ради остваривања новчаног потраживања правног лица и предузетника одређује се и на основу веродостојне исправе каква је по члану 22. ЗИП-а и фактура, али овде се ради о страниј приватној исправи на основу које се не може тражити извршење с обзиром да је Законом о извршном поступку регулисана само могућност извршења на основу одлуке страног суда која испуњава законом прописане услове за признање (члан 12. ЗИП-а). Код изнетог, не може се прихватити становиште нижих судова да су приложени рачуни – фактуре страног лица веродостојне исправе у смислу члана 22. ЗИП-а на основу којих се може одредити извршење, јер страна исправа нема потребно дејство за одређивање извршења да би се на основу њих могло непосредно одредити извршење. Сагласно томе, тужилац је учинио вероватним постојање правног интереса да тужбом покрене парницу, на основу које би евентуално могао остварити своје потраживање."

(Пресуда Врховног суда Србије, Прев. 251/02 од 3. јула 2002. године)

УПРАВНО ОДЕЉЕЊЕ

ПРАВНА СХВАТАЊА

Жалбу, у складу са одредбама члана 18. став 1. и члана 8. Закона о избору посланика скупштине Србије и Црне Горе може да изјави само посланичка група или кандидат за посланика са листе посланичке групе.

У поступку по жалби поднетој на основу члана 18. Закона о избору посланика скупштине Србије и Црне Горе не могу се оспоравати одлуке административног одбора донете на основу одредбе члана 5. и члана 12. истог Закона.

(Правно схватање Управног одељења Врховног суда Србије утврђено на седници од 24. фебруара 2003. године).

1. Акт из члана 32. став 5. Закона о приватизацији има карактер управног акта чија се законитост цени у управном спору пред Врховним судом Србије.

2. Активну легитимацију за подношење тужбе против акта из члана 32. став 5. Закона о приватизацији имају само учесници јавног тендера, а не и субјекти приватизације.

3. У управном спору поводом акта из члана 32. став 5. Закона о приватизацији може се оспоравати само законитост спроведеног поступка јавног тендера.

(Правна схватања Управног одељења Врховног суда Србије утврђена на седници од 19. фебруара 2003. године.)

СЕНТЕНЦЕ

Карактер решења о једнократном располагању станом

Решење извршног одбора скупштине општине о давању сагласности за једнократно располагање станом на коме је носилац права располагања општина није донето у вршењу јавних овлашћења у управној ствари, па нема карактер управног акта у смислу члана 6. Закона о управним споровима, већ представља акт располагања, донет у ствари имовинске природе.

Из образложења:

"По оцени Врховног суда, погрешни су разлози побијане пресуде којима се указује на повреду Закона о општем управном поступку, учињене у доношењу оспореног решења, јер према ставу овог суда, решење о давању сагласности за једнократно располагање станом на коме је носилац права располагања општина извршни одбор није донео у вршењу јавних овлашћења у управној ствари, па то решење нема карактер управног акта у смислу члана 6. Закона о управним споровима, већ представља акт располагања, донет у ствари имовинске природе у складу са Законом о становању ("Сл. гл. РС" бр. 50/92... 49/95) и на основу Одлуке о давању сагласности за једнократно располагање становима на којима је носилац права располагања општина Земун и Одлуке о организацији и раду органа општине Земун. Стога није постојала обавеза туженог органа да се у уводу решења позове на одредбе Закона о општем управном поступку о овлашћењу за доношење решења, јер се тим решењем не решава о праву или обавези физичког или правног лица у каквој управној ствари, по правилима управног поступка."

(Пресуда Врховног суда Србије, Увп. I 237/02 од 29. јануара 2003. године)

Карактер решења о разрешењу вршиоца дужности директора јавне установе

Решење о разрешењу вршиоца дужности директора установе "Студентског Центра" представља управни акт у смислу члана 6. Закона о управним споровима.

Из образложења:

"Из оспореног решења се види да је Влада Републике Србије на основу члана 18. став 2. Закона о јавним службама ("Сл. гласник РС" бр. 42/91 и 71/94) и члана 28. Закона о ученичком и студентском стандарду ("Сл. гласник РС" бр. 81/92.....48/94) донела оспорено решење којим се Д. Ч. разрешава дужности вршиоца дужности директора установе С. Ц.

По ставу овог суда, оспорено решење представља у смислу члана 6. Закона о управним споровима управни акт против кога је дозвољено вођење управног спора, јер је донет од стране туженог органа, као државног органа у вршењу јавног овлашћења из члана 18. став 2. Закона о јавним службама".

(Пресуда Врховног суда Србије У. 333/02 од 03. јула 2002. године)

Карактер решења о образовању комисије за преговоре са учесником тендера

Решење министра за привреду и приватизацију Републике Србије о образовању комисије за преговоре са јединим учесником тендера, па и решење о измени решења о образовању ове комисије нема карактер управног акта и његова законитост се не може испитивати у управном спору.

Из образложења:

"Одредбом члана 21. став 1. Уредбе о продаји капитала имовине јавним тендером је прописано да министар надлежан за послове приватизације образује комисију за преговоре са учесником тендера из члана 20. ове Уредбе, односно у случају да се на тендер јави само један учесник. Према члану 21. став 3. Уредбе Комисија је овлашћена да води преговоре са учесником на тендеру и води и потписује записник о преговорима. По ставу Врховног суда решење о образовању комисије за преговоре са јединим учесником тендера, донето на основу члана 21. став 1. Уредбе о продаји капитала и имовине јавним тендером, па и решење о измени решења о образовању ове Комисије представља акт правне технике донете у поступку спровођења тендера, односно ради праћења спровођења тендера, а не управни акт у смислу члана 6. Закона о управним споровима, јер се њиме не решава о праву или обавези физичког или правног лица у каквој управној ствари."

(Решење Врховног суда Србије У. бр. 4100/02 од 11. децембра 2002. године)

Карактер решења о ускраћивању сагласности за избор директора школе

Решење министра просвете, којим није дата сагласност на одлуку школског одбора о избору директора основне школе, нема карактер управног акта и његова законитост се не може испитивати у управном спору.

Из образложења:

"Оспореним решењем, које је донео Министар просвете на основу члана 115. став 7. Закона о основној школи ("Службени гласник РС" бр. 50/92...22/02) није дата сагласност на одлуку школског одбора о избору директора, а овај одбор је обавезан да распише нови конкурс и постави вршиоца дужности директора школе.

Одредбом члана 6. Закона о управним споровима прописано је да се управни спор може водити само против управног акта, а управни акт, у смислу овог закона, јесте акт којим државни орган и предузеће или друга организација у вршењу јавних овлашћења решава о одређеном праву или обавези физичког лица или правног лица или друге странке у управној ствари.

Налазећи да оспорено решење нема карактер управног акта у смислу наведене одредбе Закона о управним споровима и да се његова законитост не може испитивати у управном спору, Врховни суд је тужбу одбацио применом одредбе члана 28. став 1. тачка 2. Закона о управним споровима."

(Решење Врховног суда Србије, У. број 3801/02 од 11. децембра 2002. године)

Карактер решења о давању на коришћење градског грађевинског земљишта

Одлука о давању на коришћење градског грађевинског земљишта по расписаном конкурс у нема карактер управног акта па се њена законитост не може испитивати у управном спору.

Из образложења:

"Из списка вођеног управног спора код окружног суда и саме управне ствари се види да је окружни суд у управном спору по тужби противне странке у овом поступку, поништио решење туженог органа којим је одбијен као неоснован приговор изјављен против одлуке првостепеног органа о додели градског грађевинског земљишта у државној својини по основу конкурса најповољнијем понуђачу.

Основано се поднетим захтевом указује да решење чија је законитост испитивана у вођеном управном спору којим је одбијен приговор против одлуке о додели градског грађевинског неизграђеног земљишта у државној својини по расписаном конкурс најповољнијем понуђачу, нема карактер управног акта из члана 6. Закона о управним споровима. Из оспорених одлука у вођеном управном спору се види да су оне донете на основу члана 21. и 22. Закона о грађевинском земљишту ("Службени гласник РС" бр. 44/95), па је став Врховног суда да се законитост донете одлуке о давању на коришћење градског грађевинског земљишта у државној својини не може испитивати у управном спору, већ та одлука служи као основ за закључење уговора о давању на коришћење грађевинског земљишта из члана 24. став 1. истог закона. Евентуална заштита повређеног права учесника на конкурс остварује се у поступку код редовног суда подношењем тужбе за поништај уговора, у смислу члана 24. став 4. цитираног закона.

Са изнетих разлога, окружни суд је био у обавези да поднету тужбу одбаци у смислу члана 28. тачка 2. Закона о управним споровима. Обзиром да се суд упустио у мериторно расправљање оценом законитости донетог акта, Врховни суд Србије је поднети захтев уважио, преиначио оспорену пресуду и тужбу тужиоца одбацио одлучујући као у диспозитиву пресуде у смислу члана 49. став 2. Закона о управним споровима".

(Пресуда Врховног суда Србије Увп. I 117/02 од 27. новембра 2002. године)

Мера забране вршења делатности

Поступак инспекцијске контроле се не завршава сачињавањем записника о извршеном прегледу, већ траје до доношења коначног решења, па је инспектор овлашћен да у току тог поступка решењем изриче меру забране вршења делатности.

Из образложења:

"Из списка предмета се види да је првостепени орган применом одредбе члана 22. став 5. тачка 2. Закона о контроли, утврђивању и наплати јавних прихода ("Службени гласник РС", бр. 76/91....34/01) донео решење којим је забрањено тужиљи вршење делатности у трајању од пет дана, с обзиром да је у поступку контроле утврђено да је

тужиља у временском периоду од 24.01. до 18.12.2001. године избегавала уплаћивање дневног пазара чиме је избегавала утврђивање и плаћање пореза и јавних прихода.

Код оваквог стања ствари, Врхови суд налази да оспореним решењем није повређен закон на штету тужиље, јер је првостепено решење донето на основу потпуно и правилно утврђеног чињеничног стања и правилне примене одредбе члана 22. став 5. тачка 2. Закона о контроли, утврђивању и наплати јавних прихода ("Службени гласник РС", бр. 76/91...34/01) којом је прописано да у току поступка контроле инспектор може решењем изрећи меру забране вршења делатности у трајању до 30 дана у случају када се утврди да се избегава утврђивање и плаћање пореза, доприноса и других јавних прихода тиме што се не уплаћује дневни пазар у складу са прописима. Ово стога што је у поступку контроле неусмњиво утврђено да тужиља није уплаћивала дневни пазар за робу широке потрошње која је плаћана готовински, чиме је избегавала утврђивање и плаћање пореза и јавних прихода па јој је правилно изречена мера забране вршења делатности у трајању од пет дана.

Неосновано се наводима тужбе указује на неправилну примену одредбе члана 22. став 5. тачка 2. Закона о контроли, утврђивању и наплати јавних прихода, јер, према налажењу овога суда, поступак инспекцијске контроле се не завршава сачињавањем записника о извршеном прегледу већ траје до доношења коначног решења, па је инспектор доносећи првостепено решење поступао у оквиру овлашћења из наведеног прописа."

(Пресуда Врховног суда Србије У. бр. 2187/02 од 29. јануара 2003. године)

Порез на екстра профит

Нема места примени члана 3. став 1. тачка 12. Закона о једнократном порезу ... ("Службени гласник РС", бр. 36/01, 37/01) ради опорезивања откупљене површине стана преко 90 м2 уколико је извршен откуп стана који је одговарајући по структури у односу на број чланова породичног домаћинства, према општем акту даваоца стана.

Из образложења:

"Из списка ове пореске ствари се види да је у односу на тужиоца утврђена обавеза плаћања једнократног пореза на екстра доходак и екстра имовину стечену искоришћавањем посебних погодности, а трансакција из које настаје предмет опорезивања у овом предмету је утврђена у смислу одредбе члана 3. став 1. тачка 12. Закона о једнократном порезу на екстра доходак и екстра имовину стечене искоришћавањем посебних погодности ("Службени гласник РС", бр. 36/01, 37/01), која се односи на откуп стана укупне површине веће од 90 м2. Првостепени орган је утврдио да је тужилац као изабрано лице откупио стан површине 109 м2, тако да површина преко 90 м2, у смислу цитираног прописа, представља површину у односу на коју се утврђује пореска обавеза за плаћање наведене врсте пореза, без обзира на чињеницу што је добијени стан по својој структури одговарајући у односу на број чланова породичног домаћинства тужиоца.

Према ставу Врховног суда Србије, код правилно утврђене чињенице да је тужилац у складу са опште важећим прописима, Одлуци о условима и начину додељивања станова

за потребе функционера у Скупштини СФРЈ ... ("Службени лист СФРЈ", број 68/81), и Уредби о условима и начину решавања стамбених потреба функционера и руководећих радника ... ("Службени лист СФРЈ", број 44/91), добио на коришћење по структури одговарајући стан за себе и чланове породичног домаћинства, који је 1993. године и откупио, укупне површине 109 м², погрешно су порески органи применили материјално право налазећи да у односу на тужиоца стоји обавеза плаћања једнократног пореза на екстра доходак и екстра имовину за површину откупљеног стана преко 90 м², у смислу цитираног прописа. У ситуацији када је општим актом даваоца стана на коришћење регулисана додела стана по критеријумима структуре и када је по овом критеријуму додела стана била одговарајућа, а касније откуп стана законито извршен, као што је неспорно утврђено и у односу на тужиоца, не може се у примени цитираног прописа мерилима површине стана погрешно закључивати да ранија додела стана није била адекватна. Код правилно извршене доделе стана као одговарајућег према критеријумима структуре стана из општег акта даваоца стана, површина стана у оквиру критеријума структуре стана има значај техничког норматива који не мења закључак о законито донетој одлуци стана као одговарајућег. Стога, у оваквој чињеничној ситуацији, нема места примени цитиране одредбе Закона којом се опорезује површина стана преко 90 м²".

(Пресуда Врховног суда Србије У.4016/02 од 16. јануара 2003. године.)

Пореско ослобађање и концесија

Концесионару коме је уступљена изградња објекта, постројења или погона путем финансирања пројекта по Б.О.Т. систему (изгради-користи-предај), припада право на пореска ослобођења предвиђена чланом 46-а Закона о порезу на добит предузећа, иако уговором о концесији није предвиђена концесиона накнада, нити предвиђена дужина рока за пореско ослобођење.

Рок за пореско ослобођење из члана 46-а став 1. у овом случају износи 5 година и почиње да тече од дана уговореног завршетка концесионог улагања у целини, односно дана уговореног завршетка радова на изградњи и финансирању објекта, постројења или погона.

За добит остварену пре завршетка оваквог концесионог улагања, концесионар се ослобађа пореза на добит на основу члана 46-а став 2. овог Закона.

Из образложења:

"По схватању Врховног суда Србије погрешан је закључак туженог органа да не постоји право на концесију без концесионе накнаде која се утврђује уговором о концесији, као и да се концесионару не може признати право на пореска ослобођења предвиђена чланом 46-а Закона о порезу на добит предузећа уколико уговором о концесији није предвиђена дужина рока за пореско ослобођење.

Тужени орган у образложењу оспореног решења није спорио да је тужилац концесионар кога представља Београдска банка А.Д, а која је као овлашћено лице са Владом Републике Србије закључила уговор о концесији за изградњу, коришћење и одржавање дела ауто-пута Е-75. Приликом доношења своје одлуке тужени орган није имао у виду одредбе члана 3. Закона о концесијама ("Службени гласник РС", бр. 20/97, 22/97 и 25/97) којима је предвиђен посебан облик концесије, а то је уступање изградње

објеката, постројења или погона путем финансирања пројеката по Б.О.Т систему (изгради-користи-предај), који се заснива на уговору о изградњи и финансирању комплетног објекта, постројења или погона, његовом коришћењу и предаји у својину Републике Србије у уговореном року, који не може бити дужи од 30 година. Овим посебним обликом концесије није прописана обавеза уговарања одговарајуће накнаде, јер концесионар уместо ње улаже финансијска средства у изградњу објеката које након уговореног рока предаје у својину Републике Србије.

Из списка произлази као неспорно да је Влада Републике Србије концесионим уговором тужиоцу признала права на пореске олакшице и ослобођења у складу са савезним и републичким прописима, а одредбом члана 46-а став 1. Закона о порезу на добит предузећа, регистровано концесионо предузеће се ослобађа плаћања пореза на добит за обављање концесионе делатности на рок до 5 година. Уколико Влада Републике Србије уговором о концесији није одредила други рок, тада тај рок, по правном схватању овог суда, износи 5 година и почиње да тече од дана уговореног завршетка концесионог улагања у целини, односно дана уговореног завршетка радова на изградњи и финансирању објекта по Б.О.Т. систему. За добит остварену пре завршетка концесионог улагања, концесионар се ослобађа пореза на добит на основу члана 46-а став 2. Закона о порезу на добит предузећа."

(Пресуда Врховног суда Србије У. бр. 2497/01 од 13. јуна 2002. године)

ОГЛЕДИ

Предраг Трифуновић
судија Врховног суда Србије

КАНАДСКО СУДСТВО

У периоду од 01.06.2002.године, боравио сам у Монтреалу (Канада - провиција Квебек) као члан групе судија из Србије и Црне Горе (изабране од канадске секције Међународне комисије правника) и учествовао у "Програму подршке независном и непристрасном судству Србије и Црне Горе". Циљ посете је упознавање са Канадским судством и размена искустава. Кроз предавања од стране истакнутих садашњих и бивших судија и професора Универзитета у Монтреалу (организованих у десет радних дана), писане материјале и непосредно виђење, упознали смо организацију Канадског правосуђа, избор судија и њихов положај, дисциплинску и грађанску одговорност, однос са законодавном и извршном влашћу, а посебна тема је била медијација и посредовање у судовању.

У наредним излагањима покушаћу да истакнем најбитније и најинтересантније од онога што сам видео, чуо и прочитао (без критичке оцене).

ОРГАНИЗАЦИЈА ПРАВОСУЂА

Судови су организовани на провинцијском и федералном нивоу. У провинцијама постоје:

- а) Провинцијски судови (искључиво првостепени);*
- б) Виши судови*
- ц) Апелациони суд*

На Савезном нивоу највиши суд је Врховни суд Канаде, а постоје и два специјализована суда и то : Федерални суд Канаде и Порески суд Канаде.

Провинцијски судови су база система и решавају око 95% случајева који уопште улазе у судски процес. Они су за већину грађана једини судови са којима ће икада имати контакт. Њихова надлежност покрива највећим делом готово комплетну кривичну материју (осим најтежих кривичних дела) и привредну и грађанску материју са

вредношћу спора до 30.000,00 долара (у току је измена надлежности па ће лимит бити 70.000,00 долара).

У провинцији (Квебек-270 судија) суд има три одељења и то: Грађанско, Кривично и Прекршајно и Одељење за малолетнике. Судије Провинцијског суда именује Влада провинције из редова активних адвоката (после три, пет или више година стажа у адвокатури). Провинцијске владе имају јурисдикцију над администрацијом правосуђа у провинцијама и сnose трошкове материјалног пословања свих судова и плата провинцијских судија. Нема измене структуре вишег судства нити закон провинција важи док федерални парламент не учини измене и одреди плате нових судија.

У Квебеку у оквиру провинцијског првостепеног суда постоји Одељење за "мале спорове" за вредношћу спора до 3.000,00 долара. Поступак води судија по истражном начелу. Одлука судије је правоснажна и странке немају право жалбе. (У 1997. години решено је 29.000 предмета).

Виши суд (у Квебеку 143 судије) именован је од стране Савезне Владе. У грађанској материји суди све спорове без обзира на својство странака у спору где вредност спора прелази износ од 30.000,00 канадских долара (сада 70.000,00 долара), и искључиво је надлежан у породичној материји (развод брака, алиментације и старатељство). Суди спорове по такозваним "групним тужбама" у вези деоница, обуставе и забране градње и имисија. У кривичним стварима надлежан је за најтежа кривична дела. Виши суд има и жалбену секцију и решава о жалбама у грађанској материји где вредност предмета спора не прелази 20.000,00 канадских долара и за одређена кривична дела из надлежности првостепеног провинцијског суда. Има кривично грађанско, управно, комерцијално и породично одељење.

Апелациони суд (у Квебеку састављен од 20 судија распоређених у две секције Монреалску и Квебеку) има жалбену надлежност на свим стварима које нису законом дате другом суду. Врши функцију и провинцијског уставног суда. Заседа у већу три судије, а у изузетним случајевима председник суда (обично се назива главни судија) може да одлучи да суд заседа у већу од пет судија. У грађанским стварима апелациони суд одлучује по жалбама на пресуде вишег суда и провинцијског где је вредност предмета спора већа од 20.000,00 долара. Судије апелационих судова именује Савезна Влада.

О ЖАЛБЕНОМ ПОСТУПКУ

Апелациони суд по жалби расправља само о битним повредама одредаба поступка и примени материјалног права и о висини казне у кривичним стварима. Жалба уопште није дозвољена због непотпуно или погрешно утврђеног чињеничног стања.

Ревизија је непознат правни лек.

Сматра се да је жалбени суд Квебека један од најоптерећених судова у Канади. У 1997. години донео је 1231 пресуду грађанским и кривичним стварима, а у 2001. години је решио 1379 предмета.

И поред тежње да се у првостепеним поступцима концентришу сви докази и суђење оконча на малом броју расправа жалбени процес се одвија на око две до три године после окончања првостепеног поступка. Жалбене расправе су усмене и јавне. Жалба треба да садржи: резиме чињеничног стања који је утврдио првостепени суд; Избор доказа који су повољни за странку; Копију пресуде; Законске аргументе у корист странке која се жали. Одговор на жалбу је обавезан. Све жалбене судије добијају предмет од судије известиоца (будућег председника већа) кога је одредио главни судија. Припремне послове у вези са заказивањем жалбене расправље обавља судски службеник заједно са секретаром већа уз консултације са председником већа. Време одржавања суђења и салу где ће оно бити одржано одређује главни судија.

По правилу се у жалбеном поступку не изводе докази саслушањем сведока, осим у изузетним случајевима. За време жалбене расправе која је јавна пуномоћници (адвокати) не смеју да покрећу питања која нису изложена у жалби или одговору на жалбу. Судије могу да се мешају у било које време и постављају питања пуномоћницима. Трајање жалбене расправе је ограничено и сваки адвокат има конкретно време да одговори на аргументе противника. Пресуда може да се саопшти одмах или касније у писменом облику. Рок за израду пресуде по жалби је шест месеци. Сваки члан већа кога је одредио главни судија (или његов помоћник) анализира предмет посебно ; судско већа пре жалбене расправе састаје се и дискутује укратко о свакој жалби која је на дневном реду за тај дан – главни циљ је да се обезбеди да адвокати обе стране покрену питања које судије желе да разјасне; после тога следи расправа и по окончању расправе веће се састаје да би дискутовало о вероватном исходу жалбе. После тога припрема се прво мишљење и мишљења судија која подржавају или одударају од мишљења већине и врши дистрибуција

тих мишљења свим члановима жалбеног суда. Затим следе консултације између чланова групе укључујући разматрање коментара добијених од других чланова суда: На крају се доноси пресуда.

СПЕЦИЈАЛИЗОВАНИ ТРИБУНАЛИ

Поред описаних у Квебеку постоји такозвани трибунал рада који одлучује о жалби на одлуке донесене од комесара за рад у стварима као што су признавање група за преговарање у име радника, отпуштање радника или дисциплинских мера против радника. Такође постоји трибунал за људска права који се састоји од судија из Квебетског суда, и трибунал професија који је установљен на основу професионалног кодекса.

ВРХОВНИ СУД КАНАДЕ

Врховни суд Канаде је општи суд за жалбе. Има 9 судија . Расправља о жалбама на одлуке нижих жалбених судова у свим провинцијама као и оним које се односе на федерални жалбени суд и порески жалбени суд. Врши и функцију Савезног уставног суда. Његове одлуке су коначне и обавезујуће за све ниже судове. Врховни суд Канаде може поништити одлуке законодавних тела и извршне власти не само на основу тога што они крше закон и савезну поделу овлашћења него и на основу тога што крше основна права и слободе грађана. Расправља о жалбама из три извора, а у највећем броју случајева странка треба да добије одобрење за жалбу. Тако одобрење или дозвола за жалбу даје се од суда ако случај укључује питање од јавног значаја или покреће неко важно правно питање. Одлуку о дозволи жалбе доноси веће судија на бази писмених захтјева које достављају странке. Јавна расправа (о дозволи), може да буде одржана када то захтева суд. Од 400 до 600 захтева годишње дозволу жалбе добије сваке године 60 до 80 случајева. (Углавном у уставним и кривичним стварима). Изузетно одобрење за жалбу није потребно када жалбени суд провинције преиначи ослобађајућу кривичну пресуду или када судије тога суда издвоје мишљење у доношењу одлука. Таквих жалби је 35 до 60 сваке године. Трећи извор су иницијативе којима се од суда тражи давање мишљења поводом уствних или других питања. Када се добије одобрење за жалбу ии када се она изузетно може директно поднети, заказује се расправа по жалби и суд по правилу дозвољава два сата за усмену аргументацију.

ФЕДЕРАЛНИ СУД КАНАДЕ

Поред Врховног суда Канаде али одвојено од провинцијске судске структуре налази се Федерални суд Канаде који има првостепену и жалбену секцију. Одлучује у парницама у којима се као странка појављује федерална влада, у материји поморског права, ауторског права, патената, индустријске својине и пореских статута и решава спорове (дозволе) о избеглицама и имитигрантима. Тај суд преиспитује одлуке федерално именованих административних судова као што су национални савет за пуштање на условну слободу. Одлуке жалбене секције федералног суда подлежу жалби код Врховног суда Канаде када су у питању такозвани међупровинцијски предмети и предмети (спорови) федерално провинцијског карактера.

ПОРЕСКИ СУД КАНАДЕ

Тај суд је специјализован за питање пореза и прихода. Његове одлуке подлежу жалби код жалбене секције федералног суда.

АДМИНИСТРАТИВНИ САВЕТИ И ТРИБУНАЛИ

То су врсте специјализованих тела која решавају спорове из области радиодифузије, пензијског, инвалидског и здравственог осигурања.

Одлуке које треба да се донесу захтвају специјалну експертизу и она је при руци. Процедура пред овим административним телима је једноставнија и мање формална него редовним пред судовима. Одлуке савета и трибунала могу да се преиспитују од стране редовних судова.

УЛОГА СУДИЈА

Канадски судски систем базиран је на британском судском систему и представља такозвани "противнички систем ". Начелно сви поступци су исти. Странке уз асистенцију својих пуномоћника (адвоката) покушавају да докажу служећи се релевантним доказима оне догађаје и радње који чине основу њихових навода. У кривичној парници бранилац

покушава да докаже да његов клијент треба да буде ослобођен, а државни тужилац покушава да докаже кривицу оптуженог ван разумне сумње. Улога судије у овом систему је да остане објективан, уздржан и да испита сведоке само када треба да се разјасни нека нејасноћа. Судија не може да позива "своје" сведоке и не сме да игра улогу саветника странака. Записници су тонски или се стенографишу. Сукобљене странке и њихови професионални представници, а не судије имају примарну одговорност да расветле чињенице и изложе правне ставове на основу којих се доноси судска одлука. Пресуда је ограничена на питања које странке међусобно покрену. У првој истанци поступак води један судија. Када дође до жалбеног поступка расправа се води пред више судија. Овај такозвани "противнички систем коригован" је у Квебеку само у погледу спорова мале вредности и малолетничких спорова. Странке као што је напред изложено у тим споровима не морају да имају адвокате, и судија игра активну улогу и мора да пружи једнаку и непристрасну помоћ свакој од странака како би се заштитила законитост.

ИМЕНОВАЊЕ СУДИЈА

У Канадском систему судије су именовани од стране актуелне владе (провинцијске или савезне) из редова активних адвоката. Сматра се да овај систем производи судије које су због природе свога раније професионалног искуства највише склоне да буду независне у размишљању. Осим тога с обзиром да именовани нису на дну каријерне лествице њихове одлуке неће да буду под утицајем жеље да помогну своју каријеру. Доба у коме адвокати постају судије обезбеђује да они имају велико животно искуство. Тако су у 1994. години просечне године старости федерално наименованих судија на дан када су преузели функцију (за судије вишег и апелационог суда), биле 48,8 година. у Канади постоје критике на овакав избор јер има мишљења да неки адвокати који постану судије претходно имају значајне политичке везе са политичком партијом оне владе која их је именовала. Међутим, систем је све више отворен и неполитички па се нагласак ставља на професионалну компетенцију. Од будућег федералног судије се осим година стажа у адвокатури (10) између осталог тражи : *добра моћ расуђивања, знање закона, спремост да се разотре све стране неког аргумента са свим прихватљивим мерама одвојености, способност да се донесе чврсти закључак и да се јасно образложе и дају разлози таквог закључка.*

ИМЕНОВАЊЕ ФЕДЕРАЛИХ СУДИЈА

Селекција судија за више судове сваке провинције и територије, за Федерални суд Канаде и за Порески суд Канаде врши се према јасно изложеној политици и све припремне послове обавља *Комесар за федералне судске послове*. Он врши евиденцију оних који су заинтересовани за судска именованја и обезбеђује да њихове молбе буду испитане од стране других одговарајућих провинцијских или територијалних саветодавних комитета. Поред самих кандидата, чланови струке правника и сви други заинтересовани појединци и организације могу да назначе имена особа за које сматрају да су квалификоване за судске дужности ;они који овако буду стављени на листу за избор контактирани су од стране комесара да би се утврдило да ли желе да буду за наименовани као судије. По потврдном одговору комесар тражи да кандидат испуни формулар о личном историјату. Све информације које се добију третирају се као поверљиве. Предуслов за наименовање за федералног судију је десетогодишње чланство у адвокатској комори (или комбинација од 10 година као провинцијски судија). Пошто утврди да кандидат задовољава основане критеријуме за именованје комесар прослеђује досије кандидата одговарајућем комитету за процену. Лица која већ врше дужност судије на провинцијском нивоу морају обавестити комесара писмено о својој заинтересованости за федерално наименовање и испунити лични формулар. Ти кандидати нису предмет формалне процене од стране комитета. Они постају предмет консултација између министра правде Канаде са њиховим тадашњим и евентуално будућим надређеним судијом као и са државним тужиоцем или министром правде провинције која је у питању. Федерално наименован судија који конкуришу за избор у више судске истанце не подлежу процени од стране комитета. Ти комитети (саветодавни комитети) имају седам чланова и то представника законодавне асоцијације, Канадске адвокатске коморе, судије Вишег суда постављене од стране Апелационог суда, представника државног тужиоца и три представника федералног министарства правде. Све процедуре и разматрања у комитету одвијају се на поверљивој основи. Комитети процењују кандидате на бази три категорије : "препоручен", високо препоручен и "непрепоручив". Своја мишљења комитети достављају федералном министру правде. Коначни избор на предлог министра реши Влада.

НЕЗАВИСНОСТ СУДИЈА

Врховни суд је одредио битне услове судијске независности у то: Судија може само да буде смењен због неспособности за обављање судијске дужности ; други услов је финансијска сигурност ; право на плату и пензију мора да буде установљено законом и не сме да буде предмет произвољног мешања извршне власти на начин који би могао утицати на судску независност ; трећи услов је институционална независност. Председник суда има контролу над одукама у вези доделе предмета судијама, заседања суда, судских листа, доделе судских просторија и управљања административним особљем ангажованим у извршењу ових функција.

Федерално неименовани судија имају уставом загарантовану сигурност положаја и остају на функцији највише до 75 године осим ако сами дају оставку или буду смењени односно умру. Канадски судски савет је препоручио да судије буду пензионисане у 70-ој години. У провинцијама судије одлазе у пензију са 65 или 70 година. Постоји могућност у неким провинцијама да судија настави са радом с скрећеним радним временом и после година за пензију.

НАГРАЂИВАЊЕ СУДИЈА

Влада бира судије али зато парламент одређује судијске плате и пензије федерално именованих судија. Ниво судских плата је за све федерално неименоване судије одређен Законом о судству. Плате су прилагодљиве годишњој стопи инфлације. У свим извештајима подвлачи се да финансијска сигурност представља аспект судске независности, па плата треба да буде довољно висока да привуче најбоље кандидате и – "ублажи непогодности живота у судству". Пошто су Канадске судије неименоване из професије адвоката улазак међу судије може да представља значајно смањење прихода за врло успешног адвоката. Судије морају да напусте све начине учешћа у активном политичком животу, морају да избегну уско повезивање са колегама у правној професији, не смеју да се укључују у јавне расправе, забрањено им да се баве другим занимањем и генерално узевши морају да упражњавају врло *суздржан* начин живота. Савезна комисија је 1975. године препоручила да судијске плате буду отприлике еквалентне средњим платама највиших савезних функционера. По извештају из 1998. године председник

Врховног суда Канаде примио је 208.200 канадских долара, судије Врховног суда Канаде 192.900 долара, судије провинцијског жалбеног суда 162.300 долара (председник провинцијског жалбеног суда 177.700 долара). На нивоу земље просечна плата судије у 1990. години износила је 102.646 канадских долара за пуно радно време. Доктори опште праксе и хирурзи и зубари имали су просечну плату од 102.370 канадских долара а просечан доходак у десет најплаћених занимања износио је 73.313 долара. Просечна плата за породицу у 1993. години била је 53.459 долара, а просечна плата појединца у тој години износила је 23.274 долара.

ИНСТИТУТ " НЕПОШТОВАЊА СУДА "

Ауторитет суда и поверење јавности у правду зависи о великој мери од реда у судницама и ефикасне примене наредби суда. По обичајном праву (које у Канади има најширу примену по угледу на Британски систем) суд мора да има моћ да се штити заједно са странакама од аката који би му онемогућили рад и средства за држање реда која изазивају респект. Видови непоштовања суда су : неповиновање наредби суда, недолично понашање у суду, подмићивање, утицање на пороту и претња сведоцима. Понашање странака и других у судском поступку може да има последице на грађанском и кривичном плану. У кодексу грађанске процедуре Квебека предвиђено је да сви који су криви за непоштовање суда подлежу *глоби која не прелази 5.000,00 долара или затвору на период не дужи од једне године*. Затвор за одбијање наредбе може да се одреди више пута све док особа не послуша. Сви који су криви за непоштовање суда у присуству судије који врши своју дужност могу да буду осуђени одмах под условом да им је дата прилика да објасне своје понашање. У супротном (када је непоштовање извршено без присуства судије) прекршиоцу наредбе се омогућује право и време на одбрану. Пресуда о непоштовању суда доноси се после сумарног саслушања. Осим изложеног, и особа која држи неки доказ супротно наредби судије крива је за непоштовање суда. Сведок и вештак који одбију да сведоче (а вештак који одбије или неоправдано одуговлачи да да свој извештај крив је за непоштовање суда). Непоштовање суда ван суднице традиционално има три вида: скандализовање суда, опструирање правде и покушај да се утиче на јавност за време суђења.

ДИСЦИПЛИНСКА ОДГОВОРНОСТ СУДИЈА

Судија је дисциплински одговоран ако прекрши Закон и принципе судијског понашања изражене у судским кодексима (немају их све провинције). Неформални *руководећи принципи понашања се односе на држање, начин живота, јавне иступе, вансудске послове, дисквалификације, поклоне, предавања и понашања у суду*. Судија треба да се суздржи од чланства у групама или организацијама или учествовања у јавним дискусијама које по процени разумне фер и информисане особе могу да наруше поверење и непристрасност судија поводом питања која могу да се појаве пред судом. Све политичке активности морају престати са именовањем. Судија треба да се уздржи од чланства у политичким партијама и политичког сакупљања новца; учествовања у политичким скуповима, политичким кампањама и узимања учешћа у контраверзним политичким дискусијама, као и потписивања петиција у циљу утицаја на политичке одлуке. По правилу судији није дозвољена критика текућег законодавца или судских одлука. Он мора да избегне изношење личног мишљења о важним друштвеним питањима, јер би то могло да води утиску о његовој пристрасности када таква питања дођу пред суд. Сматра се да *суздржано понашање судија представља базични приступ*. Судије морају да посвете све своје време вршењу судијских дужности и забрањено им је да се баве ма којим другим занимањем или послом. Изузетно судија може да буде члан комисије за истрагу ако га за то овласти Влада. После именовања треба да престане са сваком врстом комерцијалних активности. Постоји сагласност да може да настави и управља са проблематичним инвестицијама. Судија не сме да прима поклоне од странака и свакога ко би могао у будућности да буде умешан у процес или материјално заинтересован за исход случаја. Нема сагласности око тога да ли је примерно да судија предаје у школи, факултету или пише правне текстове али постоји већинско мишљење да судија може да држи предавања на Правним факултетима и пише правне књиге све док то не утиче на његове судијске дужности. У судници судија мора да буде одлучан, да одржава чврсто контролу над процесом, да обезбеђује потребну динамику и третира свакога са одговарајућом љубазношћу.

О дисциплинској одговорности одлучује судијски Савет на нивоу провинције и Канадски судски савет на Савезном нивоу (36 судија). Савет има право да истражује сваку притужбу и сумњу. Судије смењује Парламент а Савет може дати препоруку за смењивање у случају: година или старости; непримерног понашања; неуспеха у обављању

дужности; улажења у ситуацију која онемогућује обављање дужности. Осим препоруке за смену они могу да изрекну по правилу (неједнако у провинцијама) следеће мере : упозорење судије, укор, наредити да се као услов за наставак рада судије извини оштећеном или некој другој особи; наредити да као услов за наставак рада судија предузме мере, као што су образовање или лечење са или без захтева да судија оде на боловање са или без плате; суспендовати судију са плате на неодређено време; суспендовати судију без плате за период од 30 дана и препоручити да министар Правде смени судију (у провинцијама где тако овлашћење министар има) и у том случају да га одмах суспендују без плате док траје смењивање.

Међутим, смењивање у парламентима је реткост. За последњих 30 година смењен је само један судија у федералном парламенту.

МЕДИЈАЦИЈА У ЖАЛБЕНОМ ПОСТУПКУ

О медијацији и посредовању у циљу мирног решења спорова постоји сличност са системом који влада у САД-у (јавност је о томе упозната). Међутим, у Канади и апелациони суд (као и жалбени део вишег суда) може да (ако процени) позове странке у циљу медијације односно посредовања ради мирног решења спора. Посредник је судија који неће суделовати у жалбеном поступку ако мирење буде безуспешно. Постоји посебна просторија у суду за покушај мирног решавања спорова која нема изглед суднице (округли столови, фотеље, могућност да се странке понуде соком и кафом). Разговор траје 3 сата.

Ако мирење остане безуспешно жалбени поступак се наставља и све забелешке у вези посредовања се уништавају. Аргументација из разговора се не може употребити у жалбеном поступку. Ако се странке споразумеју (споразум може обухватити и друге спорове који су у току), судија посредник сачињава записник о поравнању који оверавају чланови жалбеног већа. Записник о поравнању који странке потпишу има снагу правноснажне судске одлуке. *На овај начин у 2002. години од 1379 завршних предмета решено је око 100 предмета углавном из области суседског права и породичних односа.*

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Ауторитет судијски одлука (а самим тим и суда), у Канади је веома висок. Само 1% првостепених пресуда улази у жалбени процес. Томе доприносе не само економски и социјални чиниоци и опште стање правне сигурности у држави већ и начин избора судија (стручност и искуство), квалитет судских одлука (све одлуке Врховног суда и апелационих судова се објављују са образложењем и налазе се у посебним зборницима), награђивање судија (натпросечне плате), доступност стручне литературе, (сви значајни часописи на енглеском и француском језику налазе се у огромним библиотекама суда), као и други фактори (техничка опремљеност и друго).

Истинитост и тачност одлуке зависи не само од знања и рада судије већ и од знања и умећа пуномоћника због катаректистика противничког система.

Ауторитету суда доприносе и судске зграде. Палата правде у Монреалу има основу од око 7.000,00 м², 18 спратова изнад земље и четири спрата испод. Писарнице и судске архиве су огромне и компјутеризоване са великим бројем судских службеника. Постоји могућност коришћења приватно доставне службе. Кабинети судија и саветника закључавају се под шифром и улаз није слободан. Жалбени судија има свог секретара, сарадника истражитеља (обично приправник који касније одлази у адвокатуру), и сарадника за писање одлука. Судија располаже са радном собом (компјутер са коришћењем интернета и малом библиотеком), собом за пријем и купатилом. Зграда Врховног суда Канаде је посебно архитектонско знање и у "друштву" је са најважнијим институцијама Савезне власти. Њен унутрашњи изглед (мермер, намештј од пуног дрвета, библиотеке и општа опрема, улива страхопоштовање. Свакодневно је посећују туристи и ђачке екскурзије.

Љубица Милутиновић
судија Врховног суда Србије

АЛТЕРНАТИВНО РЕШАВАЊЕ СПОРОВА ПОЈАМ МЕДИЈАЦИЈЕ

Медијација је алтернативни начин решавања спорова, уз помоћ неутралне особе – медијатора, по избору страна у спору. Нема обавезујући карактер, што значи да странке од ње као поступка могу одустати кад год пожелe.

Медијатор помаже странкама да боље разумеју природу проблема, спознају своје међусобне интересе и бројне могућности које могу довести до решења њиховог проблема у целини или делимично. Медијатор олакшава поступак, не доносећи никакву одлуку, већ саме странке налазе решење проблема споразумно.

Медијација је строго поверљив поступак. То је неформалан поступак а правила имају ограничену функцију и то: да успоставе ненаметљиви карактер поступка, да дефинишу начин на који ће бити постављени медијатори, да дефинишу начин плаћања медијатора, да служе као водич странама у спору како се води поступак медијације, да обезбеде странама у спору поверљивост процеса и да дефинишу како ће међу странама бити подељени трошкови поступка.

Медијација може бити примењена у било којој фази поступка и то како пре настанка спора, тако и после настанка спора. Битну улогу у поступку медијације има Центар за медијацију. Када се странке сложе да желе да покушају решење спора медијацијом, подносе захтев за медијацију Центру за медијацију уз доставу података: назива страна у спору, адреса, овлашћених лица за заступање, копију споразума странака о медијацији и кратак опис спора. Центар контактира обе стране, помаже им да одаберу медијатора уколико га саме нису одабрале. Он утврђује са странама и детаље везане за простор где ће се одржати медијација а утврђује и висину хонорара медијатора а након консултације са странама у спору и са њим. Уколико се медијација одвија у Центру, обезбеђује бесплатну салу за састанке и за одмор страна, а ако се одвија ван Центра

помаже им да обезбеде одговарајући простор. Центар организује радионице за медијаторе, семинаре, едукацију судија и медијатора, статут, водич о медијацији, публикације о медијацији, конференције о медијацији и сл.

КРАТАК ОСВРТ НА СВЕТСКА ИСКУСТВА *МЕДИЈАЦИЈА У АМЕРИЦИ*

Медијација је у Америци постала популарна још у XIX веку када је коришћена за решавање спорова радника и синдиката, произашлих из штрајкова. Она је тада коришћена као средство за спречавање социјалних немира и није била алтернатива судском решавању спорова.

Првих деценија XX века судије и адвокати су уочили да се медијација може користити као алтернатива судском поступку, па је она била заступљена у великом броју током четрдесетих и педесетих година XX века у споровима из области брачног и породичног права. Почетком шездесетих година Америчка адвокатска комора промовише приватне центре за медијацију. Током 1972. године Америчко министарство правде користи механизам медијације за решавање спорова који се тичу извесних грађанских права. После седамдесетих година због нараслог броја судских предмета, увиђају се предности медијације ради бржег и ефикаснијег решавања спорова грађана. На Паунд конференцији одржаној 1976. године професор са Харвард универзитета Френк Е. А. Сендер је предложио нов приступ решавању спорова, назвавши га "вишеструком судницом". Он је замислио једну велику судницу са више врата или програма за решавање спорова. Случајеви би се у њој разматрали а онда бивали препоручени за одговарајући програм који би довео до решења спора. На основу тог концепта стална комисија за решавање спорова Америчке адвокатске коморе је одредила пилот пројекат у Оклахоми, Тексасу, Вишем суду у Вашингтону, Округу Колумбија и сл. Циљеви овог програма су били лакше решавање спорова на више различитих начина.

Експериментални програм у Колумбији је започео 1985. године, да би 1989. године експеримент био успешно завршен и основано посебно одељење суда који је преузело програм. У 1998. години 43% случајева мањих захтева решено је путем медијације.

Програм породичне медијације започео је крајем 1985. године. Она је могућа пре подношења захтева суду, после подношења захтева чак и на сам дан суђења. Њом се решавају проблеми издржавања деце, старатељство, виђање деце са родитељима,

алиментација, подела имовине, али не и случајеви везани за употребу оружја, наношење озбиљних повреда, дуго и понављано насиље, злостављање деце и слично.

У периоду од 1987. до 1989. године у току једне недеље све парнице су биле суспендоване и тада би волонтери радили на медијацији 700 до 900 случајева. Та недеља је названа недеља за споразумевање. У току те недеље 53% спорова решено је медијацијом.

У периоду од октобра 1989. до јануара 1991. године започет је програм за смањивање одлагања цивилних случајева коме је претходио експеримент са решавањем 3.100 и то најстаријих предмета путем медијације од чега је једна половина тих предмета успешно решена путем медијације.

Тексас, Минесота и Флорида, три су од педесет Америчких држава које већ 13 година захтевају одржавање поступка медијације пре него што се странке обрате суду. У САД се мање од 10% започетих спорова оконча у суду. Тек крајем осамдесетих година XX века неке америчке државе су медијацију регулисале законом.

На Флориди је 1987. године донет закон по коме је остављена могућност суду да било који случај пошаље на медијацију или арбитражу пре суђења. Он регулише трајање медијације (45 дана), услове за покретање, случајеве у којима се не може водити, ток медијације и њено окончање. Уводи се и обавезна медијација где се изостанак странака или адвоката са сесије медијације санкционише.

У Северној Каролини по узору на Флориду, суд може наредити медијацију у сваком грађанском поступку где је вредност спора једнака или већа од 10.000 USD. Трошкови поступка медијације падају на обе странке договорно уколико су саме бирале медијатора. Уколико је суд поставио странкама медијатора, он ће и одредити износ накнаде који ће најчешће на равне делове сносити тужилац и тужени. Медијатори се акредитују код Управе суда. Они морају имати завршен тренинг програм од минимум 40 сати, који подразумева: теорију решавања конфликта и медијације, процес медијације и технике, стандарди понашања, едукацију о статутима, правилима и пракси медијације, демонстрације, симулације у којима полазници учесствују и бивају оцењивани, проверу стеченог знања итд.

Током 1990. године донета су два значајна Савезна закона и то Закон о реформи грађанског правног система и Закон којим се регулише решавање административних управних спорова у САД. Алтернативни начини решавања спорова обухваћени су

законом, а међу њима се медијација издвојила као доминантни облик. Од 1996. године скоро сви Савезни судови имају неки од облика програма медијације.

У Пенсилванији такође развио се поступак медијације као алтернативни начин решавања спорова у коме се обезбеђује поверљивост података изнетих за време процеса медијације, укључујући и завршне понуде за споразум које не могу бити доступне суду, уколико странке не дођу до споразума у поступку медијације, већ наставе са суђењем. Медијатор није укључен у даљи ток суђења.

У Калифорнији је донет Закон о медијацији 1998. године, који дефинише медијацију и ко је може спроводити, предвиђа услове за споразум коме признају снагу извршеног наслова, забрањује медијатору да присиљава странке на споразумевање, гарантује поверљивост података. Регулише да докази изведени у процесу медијације не могу бити коришћени као доказно средство пред судом или арбитражом касније уколико се спор не реши медијацијом.

Аустралијски Закон о медијацији из 1997. године регулише поступак медијације тако што предвиђа регистрацију овлашћених медијатора код надлежног органа, трајање регистрације, услове за обнављање регистрације, забрањује изношење доказа изведених у поступку медијације, гарантује поверљивост података и обавезу медијатора да их чува као тајну, уколико закон или саме странке не дозволе објављивање исте, даје медијатору имунитет и заштиту као да је судија Врховног суда.

Пилот програми који се изводе у неколико америчких држава довели су до следећих **препорука**: треба загантовати поверљивост поступка, установити етичка правила за понашање медијатора, стриктна правила за акредитацију медијатора, нагласити да је улога медијатора да олакша странкама да дођу до споразума, а не да их присили да се споразумевају.

*СЛУЖБА МИРЕЊА КВЕБЕЧКОГ АПЕЛАЦИОНОГ СУДА
(СУДСКО МИРЕЊЕ)*

Квебечки апелациони суд је 1998. године увео пилот програм службе миренења. То је пројекат при Апелационом суду. Тај поступак обухвата активно учешће судије Апелационог суда у свакој фази поступка, који неће учествовати у парници, уколико миренење пропадне.

Алтернативни начини решавања спорова најчешће се одвијају ван парничног правосуђа и афирмишу вансудска поравнања.

Судско мирење нуди закључење поравнања у оквиру судског државног система у циљу окончања парницења. Уколико преговори о поравнању пропадну, странке настављају поступак који се завршава доношењем пресуде. Судија је помирител, неће учествовати у парници уколико мирење пропадне. На овај начин решавано је до сада око 450 случајева од чега је 80% завршено поравнањем. Овај начин решавања спорова користи се у грађанским, привредним и породичним стварима.

Судско мирење нуди алтернативни пут за поравнање – мирно решење спора али у оквиру формалног судског система. Апелациони суд Квебека (највиши суд у Квебеку) је интегрисао ова два система у један. Судија охрабрује странке у спору да спор реше на пријатељски начин – сами. Странке имају могућност да се добровољно и привремено повуку из формалног судског поступка. Такво повлачење нема штетне последице за странке, јер се у случају непостизања поравнања, могу вратити у формални поступак из кога су изашли. Поступак поравнања је добровољан, флексибилан, неформалан и заснива се само онда када странке желе да закључе пријатељско поравнање. Адвокати активно учествују у њему и помажу странкама да постигну вансудско поравнање.

Служба судског мирења показала се оправданом из више разлога: високи судски трошкови парнице, одлагање суђења због прибављања доказа, неизвесност резултата жалбеног поступка, активно учествовање странака у проналажењу заједнички прихватљивог решења – поравнања. Судско мирење је дозвољено у грађанским, привредним или брачним парницама, али не и у кривичним и уставним стварима.

Обе странке потписују формулар "заједничког захтева за мирење" и предјау га пријемној канцеларији суда. Подношење захтева за мирење суспендује жалбени поступак, а у случају одустанка од мирења, жалбени поступак се наставља. Управник програма прима захтев, формира предмет одвојен од предмета апелационог суда и зајено са судијом одређеним за поступак мирења прегледа захтев, процењује изгледе на поравнање, да ли је предмет подобан за мирење и по потреби одржава телефонску конференцију да би отклонио сумњу да странка мирење тражи због куповине времена у судском поступку.

Странке се морају сложити о групи докумената који сачињавају предмет мирења, а који не морају бити судски оверени у циљу смањења трошкова. То су најчешће: жалба, пресуда нижег суда, релевантни докази, предлози за поравнање. Ово илуструје да парничари могу у било којој фази поступка да се одлуче на поступак мирења – поравнања,

па и у жалбеном поступку пре одлучивања о жалби, са могућношћу да се у судски поступак поново врате.

Рочиште за мирење се заказује у року од 30 дана од пријема писменог захтева. Најчешће је потребно само једно рочиште у трајању од око три сата.

Рочиштима мирења председава активни и редовни судија Квебечког апелационог суда. Судија је непристрасан и независан, има морални ауторитет и не плаћа га ни једна од странака. Мирење уз суделовање судије, само на први поглед изгледа као захтев за повећање броја судијских места. Али, то није тако. Напротив, овако се штеди судијско време, које би било повећано у читањима списа, припремним рочиштима, слушању дугачких излагања странака, већању и изради одлуке.

Судија одређује основна правила и процедуру мирења уз сарадњу странака и њихових заступника. Они заједнички расправљају о могућем поравнању, али се судија може срести и са обе странке без њиховог адвоката. Он не сме давати мишљење о ваљаности пресуде, јер не сме компромитовати судску одлуку. Он може препоручити решење за поравнање, али не сме присиљавати странке да прихвате поравнање. Странке се могу поравнати чак и о питањима која нису у вези са конкретним случајем, јер је циљ да странке дођу до глобалног решења својих проблема, а поступак мирења је флексибилан.

Одлике овог поступка су: пристанак, поверљивост, процедурална флексибилност, ширина мандата (судија као арбитар може да интервенише и у свим сродним парницама странака које су у току пред Апелационим судом или чак пред другим судовима). Улога судије (непристрасност, независност, морални ауторитет). Кроз активно саслушање и испитивање судија треба да открије фундаментални сукоб који је често сакривен у оквиру другог. То ће чинити техникама поткрепљивања, знања када не треба говорити, тактиком преговарања, фокусирања на интересе и слично. Адвокати праве нацрт споразума о поравнању који странке потписују. Тај споразум се ратификује, оверава од стране већа троје судија апелационог суда без додатних трошкова. Таква одлука је извршна као и свака друга судска одлука.

Овакви алтернативни начини решавања спорова у оквиру државних правосудних система не значе губитак легитимности правосудних установа, већ њихову демократску обнову и афирмацију овлашћења странака да саме решавају своје спорове.

ИСКУСТВА ИЗ ЕВРОПЕ

*ИЗВЕШТАЈ О БОРАВКУ ГРУПЕ СУДИЈА
ВРХОВНОГ СУДА СРБИЈЕ У ЛОНДОНУ*

У организацији Британског удружења за централну и источну Европу и форума за Нову Србију из Београда група судија Врховног суда Србије боравила је у Лондону од 8. до 12. децембра 2002. године. Учесници овог семинара били су: Љубица Милутиновић, Вида Петровић-Шкери, Драгиша Слијепчевић, судије Врховног суда Србије, Владимир Шешлија председник Адвокатске коморе Србије, Слободан Вучковић адвокат из Београда, др Слободан Бељански председник Адвокатске коморе Војводине, Бруно Векарић секретар Министарства правде Републике Србије и Драгица Туцаков председник Општинског суда у Бечеју.

Програм боравка ове групе у Лондону обухватао је упознавање са принципима енглеског права и спровођења правде, системом грађанског права и Вулфове реформе, излагање о арбитражи и Лондонском суду за међународну арбитражу, посету Окружном суду Централног Лондона, излагање представника Министарства правде о трибуналима, посета Центру за ефикасно решавање спорова (CEDR), презентација уз демонстрацију посредовања, посета Лондонском суду за међународну арбитражу, предавање на тему избора метода решавања спорова и породична медијација. Та предавања су одржали врхунски експерти из одређене области, а посебно значајна је презентација уз демонстрацију посредовања. Велики број предмета и спорост у њиховом решавању, принудили су и Велику Британију да потражи алтернативне начине решавања спорних односа. Медијација се показала као један од веома корисних метода у том смислу. Пилот програм медијације започет је 1996. године, а одобрен од стране Министарства правде 1998. године.

Према пракси Комерцијалног-привредног суда у Лондону од 17.000 парница годишње које има тај суд, 12.000 парница се заврши поравнањем пре нето што започне суђење – што значи да се 1/3 парница завршава пред судом. Успех медијације мери се процентом од 50%, а некада је то и 60 до 70%. На тај начин уштеди се 250 судећих дана.

У поступку медијације примењују се правила из грађанског законика, а странке бирају медијацију као начин решавања свога спора или пре покретања парнице или у току парнице. Уколико су странке већ у спору, оне предлажу да се парница замрзне док не покушају да реше спор било којим алтернативним начином. Уколико су се обе странке

договориле о покушају решења спора путем медијације, такав предлог ће изнети суду и суд ће такав предлог прихватити. Медијатори су овлашћена лица из круга четири професионалне асоцијације које их и предлажу. Медијација се обавља у згради суда ван радног времена али не у судницама, већ у другим просторијама суда. Медијатори са странкама воде прво одвојене а потом заједнички разговор. Судије нису медијатори, али су они лица која охрабрују странке да уђу у медијацију, а поступак медијације спроводе професионални медијатори. Медијација се завршава четири до шест недеља од подношења захтева за медијацију. Медијатор сачињава записник о томе и предаје га суду. Суд врши званичну судску оверу постигнутог поравнања медијацијом.

Изложена шема поступка медијације пред Трговинским судом у Лондону постала је модел и за друге судове у Енглеској, с тим да сваки суд има свог менаџера који се стара да ове шеме заживе. Судови не врше контролу медијације док је она у току, већ се старају само да буде кратка и да се што пре заврши. Чињеница да се медијација обавља у просторијама суда, не значи контролу медијације у смислу процедуре која се примењује.

У Лондону постоје четири професионалне организације које именују медијаторе. То су SEDR, Организација за мирење, Центар за процедуру решавања спорова и Академија експерата. Академија експерата усвојила је и кодекс понашања медијатора. У припреми је кодекс за вештаке који ће регулисати судска вештачења у целој европској заједници, а у припреми је сличан кодекс и за медијаторе.

Иако медијација у Лондону још нема обавезни карактер, странке се привикавају на такав начин решавања спорова, увиђају његове предности, и број спорова драстично опада пред судом.

Медијатори су углавном квалификовани правници са великим искуством. То су најчешће адвокати који спроводе медијацију веома успешно. Међутим, поред њих ту су и геодете (у споровима у којима је потребно знање из те области) лекари (уколико се ради о споровима из лекарске грешке) економисти, професори и томе слично.

Медијатори пре него што постану акредитовани медијатори иду на едукацију која траје шест недеља, а потом након успешно положених испита добијају сертификате који им омогућавају да спроводе медијацију у пракси.

Посебно је интересантна била посета CEDR – Центар за ефикасно решавање спорова. То је непрофитна организација која се бави социјалним радом и промоцијом алтернативног решавања спорова. Она врши и обуку адвоката за процес медијације. Бави се грађанско-правним и привредним споровима. Они имају 600 до 700 акредитованих

медијатора који су правници, адвокати, банкари, инжењери и томе слично. У оквиру тог центра постоји одељење које се бави едукацијом медијатора. Упознали су нас са предностима медијације која је у суштини добровољна, необавезујућа, (док се не сагласе странке да дођу до одређеног закључка), приватна јер се одвија иза затворених врата и неутрална, пошто се ништа не објављује јавно, док странке то не прихвате.

Посебно интересантна је породична медијација, где смо путем видео-записа имали прилике да видимо како се та медијација одвија. Питања која се расправљају у породичној медијацији су питање развода, поверавања деце, издржавања и поделе имовине. Основни принципи у спровођењу ове медијације су поверљивост разговора, непристрасност медијатора, флексибилност поступка, доношење одлука је на самим странкама, и добровољност учешћа. Она се спроводи са брачним паровима у истој просторији прво заједно, а уколико је сукоб између њих превелик онда одвојено. Често су укључени у поступак разговора бабе и деде који присуствују медијацији, као и евентуални партнери супружника који могу утицати на резултат медијације. Та медијација је заснована на добровољности учешћа, а странке које постигну споразум могу се обратити суду и затражити судску оверу. Све што странке постигну као споразум записује се у првом лицу множине. Медијатор може заказати састанак са истим странкама након постигнутог споразума у одређеном периоду времена, ради провере да ли све функционише по споразуму. На овај начин решава се 75% породичних спорова.

Из Лондона смо се вратили дубоко уверени, да у нашим условима медијација може бити од велике користи како странкама чији се спорови на овај начин могу ефикасно решити, тако и ажурирању судова и скраћењу трајања судских поступака. Посебно је значајно што су се наши адвокати – учесници у овом програму лично упознали са начином функционисања медијације као алтернативног начина решавања спорова, чули да је медијација и у Британији имала великих противника у личности адвоката, али се потом показала као веома корисна процедура, која неизоставно ангажује и велики број адвоката у њеном спровођењу. Такође је значајно што се и представник Министарства правде уверио да је и у тој земљи постојало на почетку извесно противљење увођењу таквих начина решавања спорова, да би током времена и Министарство правде увидело велике користи од ових поступака, постало активни партнер у спровођењу те процедуре.

ПРЕПОРУКЕ КОМИТЕТА МИНИСТАРА
САВЕТА ЕВРОПЕ

Комитет министара Савета Европе је донео више препорука упућених Комитету министара држава чланица и то:

- о породичној медијацији 21.01.1998. године;
- о медијацији у кривичним стварима 10.09.1999. године;
- о медијацији у грађанским стварима 18.09.2002. године.

Пријемом наше земље у Савет Европе препоруке Комитета министара Савета Европе, имаће свакако домаћај и на наша правна размишљања и законску регулативу. Зато ћу укратко изложити главне циљеве из препорука Комитета министара Савета Европе.

ПРЕПОРУКА КОМИТЕТА МИНИСТАРА
САВЕТА ЕВРОПЕ БРОЈ Р. (98) 1 ОД 21.01.1998. ГОДИНЕ
О ПОРОДИЧНОЈ МЕДИЈАЦИЈИ

Државама чланицама се препоручује да уведу породичну медијацију, а где она постоји да је унапреде, поштујући следећа начела медијације:

I - ДОМАШАЈ МЕДИЈАЦИЈЕ

Може се примењивати на све спорове између чланова исте породице који су у крвном или тазбинском сродству, а у складу са националним правом.

II – ОРГАНИЗАЦИЈА МЕДИЈАЦИЈЕ

У начелу, она не би требала да буде обавезна. Државе треба да обезбеде механизме у погледу поступка за избор, обуку и оцену медијатора, као и стандарде које медијатори треба да поштују.

III – ПОСТУПАК МЕДИЈАЦИЈЕ

Државе треба да обезбеде механизме (правну регулативу), која ће омогућити да се у поступку медијације испоштују основна начела медијације као што су:

- непристрасност медијатора у односу на странке;
- његова неутралност у односу на резултат медијације;
- поштовање става странака и равноправност њихових позиција;
- ненаметање решења странкама;
- приватност;
- тајност расправљања, сем уколико то саме странке споразумно отклоне;
- информисање странака о могућностима коришћења брачног саветовалишта;
- посебна брига о интересима деце;
- вођење рачуна о појави насиља у прошлости, могућности да се оно понови, те да ли је у тим условима медијација одговарајући поступак;
- не сме да даје правне савете странкама, али их мора упутити, уколико је то потребно, на саветовање са адвокатом.

IV- ФОРМА СПОРАЗУМА ДО КОГА СЕ ДОЂЕ МЕДИЈАЦИЈОМ

Споразум закључују саме странке, а државе треба да обезбеде оверу од стране суда или другог надлежног органа, када то странке затраже, као и механизме њиховог извршења.

Медијација треба да буде аутономна: што значи да се може одвијати пре, за време или после правних поступака. Државе треба да обезбеде механизме да се правни поступци прекину ради извођења медијације, да суд задржи овлашћења за доношење хитних одлука у циљу заштите странака и њихове деце или имовине, да странке имају обавезу да обавесте суд да ли су постигле споразум или настављају са медијацијом.

V - ПРОМОЦИЈА МЕДИЈАЦИЈЕ

Државе треба да промовишу породичну медијацију путем информативних програма за јавност, ради бољег разумевања овог поступка договорног решавања спорова.

VI – ПИТАЊА МЕЂУНАРОДНОГ КАРАКТЕРА

Државе треба да размотре могућност коришћења медијације у случајевима са међународним елементом, посебно у стварима које се односе на децу, старатељство и контакт родитеља са децом, а посебно када они живе у различитим државама. Не треба је користити у случају незаконитог одузимања или задржавања детета, да не би дошло до одуговлачења враћања детета. Међународни медијатори морају да прођу посебну обуку.

ПРЕПОРУКА БРОЈ (99) 19 О МЕДИЈАЦИЈИ У КРИВИЧНИМ
СТВАРИМА ОД 19.09.1999. ГОДИНЕ

Она омогућава оштећеном и извршиоцу кривичног дела да, ако су сагласни, активно учествују у решавању питања која проистичу из кривичног дела уз помоћ треће непристрасне стране – медијатора.

Медијацију у кривичним стварима треба омогућити законом. Треба донети упутства која дефинишу употребу медијације у кривичним стварима и то како у погледу достављања предмета служби медијације, тако и у погледу поступања са предметима после медијације. Странке треба да имају право на правну помоћ, ако је потребно превођење усмено или писмено, а малолетници и на помоћ родитеља.

Суд одлучује да ли ће се кривични предмет упутити на медијацију. Странке не смеју бити приморане на поступак медијације. Медијација се не сме наставити ако нека од странака није способна да разуме значење тог поступка.

Учешће у медијацији се не сме користити као доказ признања кривице у каснијем кривичном поступку ако медијација не успе. Треба предвидети разумни рок у коме суд мора бити обавештен о стању поступка медијације.

Ослобађање од оптужбе као последица споразума медијацијом мора имати снагу судске одлуке због правила *ne bis in idem*.

Када се предмет врати суду после неуспеле медијације, поступак треба наставити без одлагања. Служба медијације мора бити под надзором стручног органа.

Медијатори морају имати вештине потребне за медијацију, морају проћи обуку високог нивоа стручности која ће им омогућити да тај посао успешно обављају.

Сва начела медијације из претходне препоруке, примењују се и овде (непристрасност, достојанство странака, ефикасност, тајност). Ипак, медијатор мора

обавестити надлежне органе или потенцијално угрожена лица о непосредној претњи извршења озбиљног кривичног дела, која се појави током медијације.

Странке до споразума долазе добровољно. Споразуми морају садржавати разумне и сразмерне обавезе. Државе чланице треба да унапреде истраживање и процену успеха медијације у кривичним стварима.

ПРЕПОРУКА РЕЦ (2002) 10 ОД 18.09.1002. ГОДИНЕ О МЕДИЈАЦИЈИ У ГРАЂАНСКИМ СТВАРИМА

Њом се препоручује владама држава чланица да омогуће медијацију у грађанским стварима у свим одговарајућим случајевима: привредно правним, радно правним, потрошачко правним, не утичући на примену одредаба препоруке о породичној медијацији.

Установе медијације у грађанским стварима државе могу организовати у јавном или приватном сектору.

Медијација се може одвијати у оквиру судских поступака или ван њих.

Странкама се мора омогућити приступ суду, као крајња гаранција заштите њихових права.

Медијација не сме доводити до непотребних застоја у поступку, нити сме служити као тактика за одуговлачење поступка.

Ако интереси неке од странака захтевају посебну заштиту, мора им се омогућити бесплатна медијација или пружање правне помоћи.

Трошкови медијације морају бити разумни.

Медијатори морају бити независни и непристрасни, не могу наметати решења, а странке морају бити равноправне.

Информације о поступку медијације су тајне и не могу се накнадно користити, осим ако се странке о томе споразумеју.

Медијатори морају бити обучени за посао медијације.

Када се постигне споразум, сачињава се писмени документ који странке извесно време разматрају, пре него што га потпишу.

Споразуми морају бити оверени и не смеју бити супротни јавном поретку.

Државе морају обезбедити информације о медијацији и успоставити мрежу регионалних или локалних центара где се могу добити непристрасне информације о медијацији.

Државе морају успоставити механизме употребе медијације у решавању спорова са иностраним елементом и унапредити сарадњу између постојећих служби које се баве медијацијом у грађанским стварима у циљу омогућавања употребе међународне медијације.

ЗЕЛЕНИ ДОКУМЕНТ

Комисија европских заједница је понудила зелени документ којим иницира широке консултације у вези са алтернативним решавањем спорова у грађанском и привредном праву. Циљ зеленог документа је да упозна најширу јавност са могућностима алтернативног решавања спорова, посебно што су многе чланице европске уније донеле законодавство које подстиче овакав начин решавања спорова.

Алтернативно решавање спорова нуди широки приступ правди, јер број спорова пред судовима расте, поступци су све дужи и скупљи, а техничка застарелост законодавства отежава приступ правди.

Савет Европе је више пута наглашавао значај алтернативног решавања спорова, посебно у међународним споровима у привреди, електронској трговини и слично.

Комисија о међународном трговинском праву Уједињених нација прави нацрт модела законодавних одредаба у вези трговинског поравнања.

Организација за европску сарадњу и развој такође афирмише алтернативно решавање спорова. У области електронске трговине, један број невладиних организација чији рад прати Комисија о међународном трговинском праву Уједињених нација издале су препоруке о алтернативном решавању спорова. То су ГБДЕ (глобални пословни дијалог о електронској трговини), ТАБД (транс атлантски пословни дијалог) и ТАЦД (транс атлантски потрошачки дијалог).

САД имају дуго и богато искуство у алтернативном решавању спорова, а у Канади је у августу 2000. године започет рад на нацрту јединственог закона о посредовању.

У Јапану је у јуну 2001. године усвојена препорука о увођењу алтернативног решавања спорова од стране Савета за реформу правног система.

Различити модалитети алтернативног решавања спорова постоје у Белгији, Француској, Шпанији, Италији, Шведској, Енглеској, Велсу, Немачкој, Грчкој.

Неке од земаља су у своје законодавство унеле одредбе о обавезном прибегавању алтернативном решавању спорова пре изласка пред суд, а друге су алтернативно решавање спорова предвиделе као факултативно, опционо.

Можемо закључити, да се ради о веома корисној новини, о којој и код нас ваља озбиљно размишљати, а пошто је наша земља недавно примљена у Савет Европе, то нас и обавезује. У том смислу Комисија за измене Закона о парничном поступку ставила је предлог да се у измене тога Закона унесу и одредбе које би омогућавале алтернативно решавање спорова и код нас путем медијације.

Надамо се да ће тај предлог бити и прихваћен, јер би то довело до велике уштеде у времену и новцу, стране у спору би могле да дођу до решења које најбоље одговарају њиховом случају и њиховим интересима, оне саме би вршиле контролу над сопственим процесом а што би водило и очувању и побољшању њихових дугорочних односа и пословне сарадње. При том увек ваља имати у виду да мирно решавање спорова је само допуна судском систему, а не и његова замена а увек када поступак мирног решавања спора не да резултат, странке се могу вратити судском решењу.

БИБЛИОТЕКА

ЧЛАНСКА КАРТА ЗА ПРОФ ДР ВЕСНУ РАКИЋ-ВОДИНЕЛИЋ

Свечаност учлађења проф др Весне Ракић-Водинелић у Библиотеку Врховног суда Србије одржана је 6. фебруара 2003. године у Врховном суду Србије. Свечаности су присуствовали: председник и судије Врховног суда Србије, као и домаћи и страни гости. Свечаност је започела у 18 часова.

Биографија позивног члана

Весна Ракић-Водинелић, рођена је (у знаку "Шкорпије") 1. новембра 1950. године у Београду, од оца Радослава и мајке Наде, рођене Жарковић.

Основну школу и гимназију ("Четрнаесту") учила је у Београду. Матурирала је 1969. године. Правни факултет је завршила у Београду. Дипломирала је 1973. године. На том факултету стекла је и научна знања. Магистрирала је 1978. године – тезом "Жалба против пресуде". Докторирала 1981. године – дисертацијом "Ревизија против пресуде", коју је одбранила са одликом.

На Правном факултету у Београду остварила је и универзитетску каријеру, као: асистент – од 1975. године, доцент – од 1982. године, ванредни професор – од 1994. године и редовни професор – од 2000. године.

Али, њена правничка каријера није започела на Универзитету, већ у београдском Окружном суду, чију је Конкурсну комисију (а и мене, као њеног председника) 1973. године, импресионирала вртоглаво високом просечном оценом, испреним одговорима и враголастим питањима. Примљена је за судијског приправника одмах по дипломирању, да би већ наредне године, опет са одликом, положила правосудни испит. И таман када је требало да, из статуса стручног сарадника, постане судија, позвана је да буде асистент легендарном професору Боривоју Познићу на предмету "Грађанско процесно право". Наравно, није одолела позиву. Започела је академску каријеру да би и сама постала легендарна. Али, не само зато што се бавила својом омиљеном научном дисциплином, него и због ангажмана у освајању академских слобода и истина у невремену Милошевићевог режима. Због тог ангажмана, она је новембра 1998. године, заједно са групом наставника, одстрањена са факултета. Враћена је 2001. године, да би 2002. године,

својом вољом, променила академску средину. Сада је редовни професор Факултета за пословно право у Београду.

Проф др Весна Ракић-Водинелић је и директор Института за упоредно право. Она је најзаслужнија што је тај институт је, после дугогодишњег посртања, обновљен у узорну и респективну научно-истраживачку организацију.

Професорка је члан: Светског удружења за процесно право, Удружења за право Европске уније, Удружења за међународно приватно право и Савета за реформу правосуђа Србије, у оквиру којег руководи секторском комисијом за правосудне професије. Данас постаје и члан библиотеке Врховног суда Србије.

Професорка се није бавила само теоријом права, него и праксом његовог стварања и примењивања. Стварала га је као члан или руководилац многих експертских тимова за израду нацрта или модела правосудних закона у Федерацији, Србији и Црној Гори. Примењивала га је као шеф експертског тима ДЕПОС-а за разоткривање изборне крађе 1996. године и саветник Алтернативне академске образовне мреже, у којој су екскомуницирани универзитетски наставници нашли уточиште. У првом својству, доказала је да се крађа може односити не само на противправно присвајање туђих покретних ствари, него и туђих гласова. У другом својству, била је организатор пружања правне помоћи наставницима који су одстрањени из наставе.

У предавању знања, стварању и примени права, професорка је испољавала: апотекарску прецизност, коју је наследила од мајке, адвокатску проницљивост, коју је наследила од оца, и педагошку уверљивост, коју је стекла уз свог професора. Томе је додала високооктанску ерудицију и енергију, коју је, захваљујући талентима и раду, сама себи подарила.

Из њеног интелектуалног хабитуса настали су многи научни и стручни радови. До сада је, од књига, написала: Грађанско процесно право за правосудни испит (1987), Правила поступка и доказивања Међународног трибунала за ратне злочине почињене на територији бивше СФРЈ (1994), Правосудно организационо право (1994), Правне последице распада СФРЈ (1994), са групом аутора, Ревизија у грађанском поступку (1995), Изборна крађа (1997), са групом аутора, Грађанско процесно право у Европској Унији (1998), са проф др Гашом Кнежевићем, Грађанско процесно право (1999), са проф др Боривојем Познићем, Модели закона о судовима и судијама (2001), са др Зораном Ивошевићем, Судска реформа у Црној Гори (2002), Модел закона о одговорности за

кршење људских права (у штампи). Од осамдесетак чланака, објављених у земљи и иностранству, наводимо следеће: Protection of Duffuse, Fragmented and Collective Interests in Yugoslav Court Procedure, Тумачење уговора – чињенично или правно питање, Једнака примена и тумачење савезног права и улога највиших судова у федерацијама, Legal remedies Procedure in Yugoslavia, Разграничење судске у управне надлежности у имовинско правним споровима поводом градског-грађевинског земљишта, Људска права треће генерације, (Не)потребност ванпарничног поступка, Уставни принципи у организацији правосуђа и уставне промене, Courts and Lawyers Facing Complex Litigation Problem, La protection judiciaire de droit des l'homme an niveau national (са Николићем и М. Диком), Еколошка тужба, Појединац пред Европским судом правде, Грађанско процесно право Европске Уније, Судска заштита права човека – упоредно-правни преглед и стање у СРЈ, Уставне предпоставке за демократску Србију (са Л. Бастом, Д. Поповићем, З. Томићем и Г. Свилановићем), Начела извршног поступка – од југословенског позитивног права до ефикасног извршног поступка модерне Европе, Litispendenciја пред арбитражом и пред државним судом (са Д. Палачковић).

Њено највеће и најлепше дело настало је у коауторској сарадњи са супругом проф др Владимиром Водинелићем. То је син Лука.

Супруг Владимир, његова Ана и њихов Лука, највише су допринели што је професорка заслужила чланску карту библиотеке Врховног суда Србије.

Проф др Весна Ракић-Водинелић је, својим радом и животом, показала да је боља и јача од свог астролошког знака.

Уручење признања

Чланску карту позивног члана Библиотеке Врховног суда Србије уручила је проф. др Весни Ракић-Водинелић – председник Врховног суда Србије мр Лепосава Карамарковић.

**Реч мр Лепосаве Карамарковић,
председника Врховног суда Србије**

Весна Ракић-Водинелић, брилијантан студент природно је била усмерена ка универзитетској каријери и научном раду. Кренула је од суда стигла је до универзитета,

доказала се као сјајан професор, али се на нашу срећу није посветила само науци већ је увек била окренута животу, људима и правди и постала је наравно познати борац за људска права.

Памтим је као стручног сарадника Окружног суда у Београду, жестоку, активну, упорну, радну, енергичну, а потом када је отишла из суда наставили смо да контактирамо и пратила сам њену универзитетску каријеру. Али, знала сам да је сјајан професор, али сам тек касније упознала још неке њене особине. Да је она добар организатор, изузетан покретач пројекта и сјајно тимски ради.

Стручни људски и морални квалитети, Весне Ракић-Водинелић, који се изражавају кроз целу њену каријеру од суда до универзитета на коме се бавила судском процедуром на катедри за Грађанско-процесно право обележила је борба за људска права. Весна пише о људским правима, пише о заштити права човека, пише о уставним претпоставкама за демократску Србију, о изборној крађи (онда када се крађа догађала 1997. године). Сећам се Весне која је на одређен начин утицала на моје понашање, држање и на мој однос према једном изузетно значајном проблему и можда га је одредила. Када смо се вратили у суд 2000. године и када је 2001. године и када смо били и позвани и у прилици да реагујемо на, не само на изборне крађе, него на монтирана суђења и на злоупотребу струке, једном приликом Весна ме је запитала (шта ми радимо?, шта предузимамо?). Ја сам јој рекла да идемо на разрешења. Веснин је коментар био: Лепа, пази, ми нисмо као они. Морате да обратите пажњу да у тим поступцима поштујете људска права тих људи. То је било једно изузетно значајно упозорење за мене и врло ме је уозбиљило и у великој мери одредило мој даљи став. Можда, да није било тог упозорења, покренути једним осећањем и потребом да санкционишемо понашање људи из струке која су обрукала струку, чинили би то, можда, пречицом, можда би смо били ефикаснији, али би смо сигурно били слични њима и сигурно да би притом повређивали њихова људска права. Веснино упозорење ме је у великој мери у томе спречило и на томе јој хвала.

Хвала Весни и што ми је прва писмом, далеко од мене, пошто смо остали без посла - упутила подршку и предочила да не смем то тако озбиљно да схватим, јер се није десило само мени, не смем то да озбиљно схватим зато што то нисам заслужила и зато што живот неће трпети дуго такву неправду. Била је у праву, мени је било тада тешко да то прихватим, чинило ми се да ме само теши, а у суштини, она, која је кроз то прошла

знала је истину. И вечерашње Веснино обраћање нама, приступним часом "Нормативна и морална одбрана судства" управо упућује на њен стручни и морални ангажман.

Зашто баш одбрана судства? – Зато што је Весна, још од дана када је радила у Окружном суду у Београду, и када је одлучила да суд напусти, што је нама било жао, задржала љубав према суду и према њему остала животно, према ономе што се у судству догађа животно је заинтересована. Хвала јој на свему.

Проф. др Весна Ракић-Водинелић

ПРАВНА И ЕТИЧКА ОБНОВА ПРАВОСУЂА

I УВОД

Постоји једна поуздана додирна тачка између доброг правног уређења правосуђа и његове високе етичке вредности, о којој у теорији права нема спора. **То је независно правосуђе.** Само независно правосуђе јесте гаранција професионалног изрицања права, уз поштовање правних и етичких норми у вођењу поступка, целокупном држању и животном стилу оног ко право примењује, тумачи и изриче, поштујући људских права свих које јудикат (судска одлука) обавезује, те остварујући тиме, не само интерпретацију и примењивост права, него и нешто од идеала који се неодређено зове правда.

Одмах повлачим да овом приликом нећу анализирати теорију о значењу и врстама појма правде: тај појам, ма како племенито звучио, још увек је неодређен до мере којом се може супроставити писаном, позитивном праву. Негирање писаног права и примена неписаних формула правде или праведности може значити:

(1)негирање примене права зарад остварења правде, чиме се могу елиминисати основна правила игре у друштву и узроковати правна несигурност;

(2)злоупотребу права ради остваривања неодређене идеје коју свако може тумачити на свој начин;

(3)примену мерила о којима нема општег друштвеног консензуса.

При том, не треба заборавити да у својим почецима, нарочито у примитивним друштвима, право није деривирало из апстрактне идеје правде, већ прво, из принципа одмазде¹, а потом и то после дугог времена, оно почиње да се заснива на религијским правилима.² Религиозно порекло и карактер неразвијеног права посебно су добро видљиви у материјалном (супстанцијалном) праву, али такође и прва правила, као и историјске чињенице о судству показују непосредан религијски утицај. Поред доминантног религијског утицаја на првобитну концепцију **суђења** и идеје **судства**, за

¹ L. Wolley, *Почеци цивилизације*, св. 1/II, Загреб, 1966, стр. 182

² F. de Coulanges, *Cite antique*, према M. Rousset, *Historie de la justice*, Париз, 1960, стр.5

примитивна друштва карактеристичан је систем **приватног (недржавног)** изрицања санкција. Тек када се показала потреба да сукоб реши неко трећи, изван најуже заједнице (клана, рода), зато што су тај сукоб проузроковали припадници различитих заједница, право, а нарочито суђење је почело да се заснива на потреби, заправо нужности успостављања правила игре и објективизирању решавања сукоба, спорова. Од тада, приватно правосуђење, замењује се јавним, потом државним.

Чини ми се, зато, да говор о обнови правосуђа овде и сада треба концентрисати на **правне, али не само нормативне, стандарде** за које постоји довољно уверења и искуства да могу гарантовати независност правосуђа и на **етичке стандарде** који су довољно распрострањени и довољно искушани на широком упоредном плану, да се могу сматрати гарантијама независности.

Не треба доказивати да правосуђе у овој земљи није независно: бројни докази о томе могу се наћи у начину на који је компонован правни, а напосе правосудни систем у нас, још бројнији – у свакодневном правном животу. Зато се и говори о његовој обнови, која се овде мења или више озбиљно, али ипак чини ми се релативно упорно покушава већ дуго, често сасвим изнова и добија име: реформа.

II ЗНАЧАЈ НЕЗАВИСНОСТИ ПРАВОСУЂА

Ваља прво одредити шта подразумевам под правосуђем и због чега говорим о правосуђу у целини, а не о само о судству. Правосудна делатност је, разуме се, шира од судске, јер се њоме обухватају општи положај, принципи организације и процесна овлашћења свих који учествују у поступку примене, тумачења и изрицања права – дакле, код нас, поред судства – и тужилаштво, правобранилаштво, адвокатура.

Али, само **суд и судије** (дакле **судство**) имају одиста јединствен положај у демократском друштву. Само они су позвани да одлучују у спорним ситуацијама. Одлучивање, решавање спорова, реаговање на не-право – како вам дгаго – не сме бити препуштено политичким гранама државне власти какве су легислативна и извршна, нити приватном изрицању права. Напросто зато што сви они имају предрасуде – политичке, финансијске или друге. У односу на судство, делатност свих других правосудних институција, није оригинерна, она је изведена. Сви, осим суда имају право да буду зависни или донекле зависни, сви имају право да буду пристрасни. Зато у судским

поступцима и имају положај странака или њихових заступника. Дакле, ако судство није у правном и етичком смислу независно и поуздано, све друге правосудне професије, ма како добро организоване биле, неће испунити своју правосудну мисију.

Са друге стране, овај јединствени положај судства неретко захтева од судије да се супротстави политичким гранама државне власти или моћним појединцима (та моћ не мора бити политичка – она је чешће изведена из имовног стања и друштвеног утицаја). Ако судије нису демократски изабране или именоване, ако нису бескомпромисни професионалци у своме послу, изводиће свој статус из ауторитета политичких власти и тада нема говора ни о легитимитету ни о независности судства. И обрнуто. Ако суд није независан од легислативне и извршне власти, он их не може ни контролисати, а морао би, јер је само суд позван да решава спорове. Ако грађанима суд не изгледа као независан и непристрасан, неће се обратити њему, већ ће спорове решавати силом, корупцијом, организованим криминалом или политичким утицајем. Према томе, ако нема иницијалног акта грађанина, јавног тужиоца, адвоката, правобраниоца и других, нема ни суђења на месту које зато постоји – у суду. Кратко речено, независност судства је темељни услов за добро функционисање правосуђа. Тешко их је, зато, и само теоријски одвајати.

Одмах ваља подвући: независност судства и правосуђа није идеал сам по себи, независност није самој себи сврха, нити треба да служи само подстицању самосвести судисјке професије. Она је потребна ради испуњења важних друштвених потреба: стабилност, сигурност, олакшавању свакодневног живота људи. Да би се постигли ови социјални циљеви, на суд и судије друштво и појединци морају са сигурношћу рачунати, у њих се поуздавати, веровати им. Може изгледати да су независност судства и поуздање, веровања грађана у судство, у инхерентној супротности: ако се од судије тражи не само да се супротстави политичким гранама државне власти, него и друштвено моћним појединцима или моћним друштвеним групама, јасно је да ће судске одлуке многе оставити незадовољним, тј. судија ће постати непопуларан, што може смањити друштвено поверење, Али, ваља разумети да је независност судије везана за суштину његове улоге – доношење јудиката, одлуке која производи обавезна дејства, која не сме бити упливисана ни утицајем других државних власти, ни јавног мњења. Судија који донесе политичку пресуду или својом пресудом подилази јавном мњењу не само да није правно независан, он постаје друштвено непоуздан чим се јавно мњење промени. А, чини се да нема тако лако и брзо променљиве друштвене институције као што је јавно мишљење. Поред тога,

остали део живота и деловања судије – онај због којег он ужива или не ужива јавно поверење, спада у више у сферу етичности него у сферу правног положаја. Етичан судија лакше него други, може себи дозволити да доноси непопуларне одлуке, а да ипак ужива јавно поверење. Укратко такав судија је правно и етички независан.

III НАЧЕЛО НЕЗАВИСНОСТИ СУДСКЕ ВЛАСТИ И НЕЗАВИСНОСТИ СУДИЈА

Стандарди судске независности формулише се као међународноправни и као унутрашњи. Ови последњи су углавном уставна, а не законска категорија. Ваљало би стално учити како су се стандарди историјски формирати. То није лак посао и тек предстоји, нарочито као део подизања судијске самосвести у нас. Ипак, неопходно је неколико напомена о историјском развоју.

1) Међународни стандарди независности судства и његов историјски развој

Оригинерно, судска власт, схваћена као суверена државна власт, тек почев од раног средњег века врши се редовно и тада ју је *de iure proprio* власт од стране суверена неком од високих чиновника. Средњевековна историја судске власти може се симплификовано изразити као преображавање ванредне, делегиране власти у редовну судску власт. У Европи, ти преображаји су имали мноштво градских и фолклорних облика о којима неће бити речи. Када су магистрати уместо суверена стекли обележја посленика редовне судске власти, они у почетку нису били судије од каријере. Штавише, бирани су углавном међу странцима да би се обезбедила њихова независност од локалних утицаја (нарочито у италијанским средњевековним градовима био је заступљен овакав модел). Полако, од странаца формира се професионални судски кадар. Тадашњи судија више подсећа на посредника или арбитра, него на бирократу. Формирање нововековних националних држава битно утиче на промену концепције судства и судија. Са једне стране, разбија се универзализам канонског права. Са друге стране, јача централна државна власт у односу на регионална седишта. Већ у то време, владар попново постаје *fons iustitiae* и редовни судија. Такав владар делегира своју судску власт двома групама судија: редовним судијама и комесарима (*comissarius*). Кроз значајне разлике у поимању судства, нарочито у XVII и XVIII веку између водећих држава тога доба – Енглеска, Француска и Пруске –

најављују се први савремени постулати судијске независности у XIX и XX веку. У континенталноевропском правном кругу судство се успоставља као бирократска организација. Уставом Француске из 1791. године, судска власт се признаје као трећа државна власт. Револуционарни законодавци су се чврсто држали тезе да судска власт није могла себи прибавити улогу контролора политичке власти. Идеал новог режима није било међусобно ограничавање и контрола власти, већ хармоничан однос судске и извршне власти према легислативној која је једина непосредно изражавала народни суверенитет. Овакав положај судске власти имплиците су прихватиле и »народне демократије« настале у Европи после II светског рата, али у оквиру тзв. јединства државне власти, које, са своје стране погодновало губитку независности и самосталност судија. Напоре са слабљењем улоге судства у социјалистичким земљама, у државама западних демократије после Другог светског рата у Европи јача идеја о праву грађанина на независно суђење и независног судију, као **људском праву**. Ова идеја је кодификована у Европској конвенцији о људским правима и учвршћена јудикатуром Европског суда за људска права.

Комбинацијом националних стандарда демократских друштава и међународних стандарда, дошло се до мање више широко прихваћене формуле о независности судија и судства. Кључни елементи те формуле су:

- правно дефинисање суда као самосталне и независне државне институције;
- заснованост суда и суђења на актима највишег ранга, на уставу и закону;
- институционална независност судије, под којом се најпре подразумева независност од политичких грана државне власти и од моћних појединаца и друштвених група;
- персонална независност судије (која највећма зависи од законског уређења начина стицања и губитка положаја и од сталности судијске функције, а постиже се пресудним утицајем улоге судске власти у поступку стицања и губитка положаја);
- непристрасност (која се најпре постиже устаном изузећа);
- појавни изглед независности;
- начин одређивања судије у конкретној правној ствари.

2) Унутрашње право

На подручју унутрашњег права, посматрано у упоредноправним размерама транзицијских земаља, јер са њима се данас треба поредити, стандарди независност су

углавном уставна категорија. Може се рећи да су, бар у нормативном погледу, у већини држава у транзицији прихваћени напред наведени правни стандарди.

У готово свим оваквим државама (изузев две балтичке државе) уставом је успостављен систем поделе државних власти у којој је, макар формално, судска власт равноправна осталим непрофесионалним, политичким гранама власти. Иста оцена се, међутим, не може дати за праксу примене овог система.

У свим данашњим транзицијским државама, сви судови (укључујући и војне) оснивају се законом и поступак пред њима уређује се законом.

Да би се колико-толико омогућио утицај судске власти на стицање и губитак судијске функције, у свим транзицијским државама, изузев Чешке, основани су и делују правосудни савети (или сродна тела) као тела судске власти. Те државе су: Бугарска, Босна и Херцеговина, Хрватска, Естонија, Македонија, Мађарска, Летонија, Литванија, Пољска, Румунија, Словачка, Словенија и Србија и Црна Гора. Важно је напоменути да правосудни савети као институције судске власти не постоје у свим европским, а нарочито не и у ваневропским државама. За стварно деловање начела независности суда и за установљење принципа владавине права (правне државе), постојање, деловање и типичне надлежности овог тела нису правна ни политичка нужност. Али, исто тако, очигледно је да су правосудни савети, историјски посматрано, установљавани у временима која су уследила после великих друштвених турбуленција, као што су били Други светски рат и пропаст комунизма као друштвеног уређења у државама источне, средње и југоисточне Европе. Посматрајући место и улогу правосудних савета у друштвеном контексту пост-комунизма и тежњи ранијих комунистичких држава да се укључе у европске интеграције, показало се да су ова (или паралелна) тела, као што је речено, основана у свим таквим европским државама изузев у Чешкој. Зато се може тврдити да су правосудни савети не само тенденција (тренд) у источној, средњој и југоисточној Европи – они су правило од којег постоји само један изузетак. Који су политички и правни корени широког прихватања идеје правосудних савета? Без много доказивања, може се тврдити да су, са једне стране, правосудни савети резултат политичких тежњи судства и правосуђа уопште, да се изборе са настојањима извршне власти (најчешће министарства правосуђа и саме владе) да настави или да, на други начин него раније, отпочне политичку контролу вршења судске власти, састава судијског кадра и самог доношења судских одлука. Са друге стране, на оснивање ових савета битног утицаја имају препоруке Савета Европе, као

и посматрање процеса развоја принципа независности судства и судија, као део нужног претходног поступка приступања Европској унији. Установљавање правосудних савета омогућава да се судије, као најважнији делатници у области правосуђа, генеришу из професије, а не из политичких лобија. Разуме се, начин на који је у свакој држави постављен однос између извршне власти и правосуђа говори да ли је судијски кадар одиста изабран независно од стране или предпостављене политичке припадности или наклоности судија. На то, поред нормативног основа, утичу и политичка и друштвена пракса дате државе. Управо преовлађујући број судија у правосудном савету, једна је од гаранција претежног утицаја професије (права) над политиком. Дакле, правосудни савет је један правни облик уравнотежења снага између извршне и легислативне власти, на једној страни, и судске власти, на другој. Он сам по себи није једини нити чак довољан гарант истинске независности судске власти, али је најпогоднији облик да се судови и судије снажно одупру деловању осталих грана државне власти. На пример: увођење правосудних савета не захтева промену устава, која је обично сложена и обесхрабрујућа; он, штавише, не тражи ни да се промене традиционалне надлежности за постављење односно избор судија (шеф државе, парламент); успостављање традиције се, бар у нормативном смислу, не мењају на сувише нагао и тешко пробављив начин.

Судска функција је готово у свим транзицијским држава стална, уз неке изузетке за које се, са становишта међународних стандарда не сматра да негирају принцип независности: постоје млађе судије које се бирају на одређено време, ради провере њихових способности; у неким државама судије врховних судова бирају се или именују на одређено време.

Правила о изузећу судија у свим транзицијским државама доживела су озбиљну ревизију.

Појавни изглед независног судства и судија не може се остварити правним нормама и припада категорији етичности.

Сем један од оних постулата није доживео озбиљну ни уставну ни законску елаборацију: начин одређивања судје у конкретној правној ствари. Управо у овој тачки реализује се право грађанина на независног судију: судија се мора одредити независно од својстава правне ствари о којој одлучује и од личности странака. Дакле метод одређивања судије треба да буде случајан. А какав је тај метод овде, и у већини других транзицијских држава, и то већ деценијама? Он је намеран и налази се у рукама председника суда који је,

опет већ деценијама, трансмисија извршне власти у судство. И то је текст којим се лако оцењује стварна независност судије. Ако се ово питање лежерно остави по страни уставне и законске интервенције, и успут се каже да је то само техника која ће бити уређена судским пословником – ради се о злоупотреби правног облика. Реализација једног људског права, по уставу, може се одредити само законом, а не подзаконским актом.

IV ЛУСТРАЦИЈА СУДИЈА – ЕТИЧКИ ПРИНЦИП ИЛИ ОДМАЗДА

Пре свега, само неколико упоредних информација.

Ни у једној од транзицијских држава које познају лустрациону одговорност, закони се нису односили само на судије, већ и на остала изабрана или именована лица која врше јавне функције.

Лустрација јавних функционера заснована на закону извршена је у: Чешкој, Естонији, Мађарској, Литванији, Летонији, Пољској, Словачкој и делимице у Словенији. Није је, дале, било у БиХ, Бугарској, Хрватској, Македонији, Србији и Црној Гори.

Недавно разрешење једног броја судија за прекршаје, као и необнављања мандата једном броју јавних тужилаца, поново су на јавну сцену поставили питање лустрације, дакако не само у судству али и у њему. Такође, повод за ову тему јесу и најновије измене и допуне Закона о судијама, за које се тврди да уводе лустрациону одговорност.

Ваља покушати – ако је могуће – да се политички аспекти новији разрешења судија овдоје од правних.

Оцена од које ваља поћи тиче се (не)спремности друштва у Србији да се суочи са сопственом прошлошћу. Иако се не могу ослонити ни на каква истраживања јавног мњења (јер нису ни вршена), мислим да се моће тврдити да не постоји друштвени консензус о нужности суочавања са прошлошћу, чији би један сегмент била лустрација носилаца јавних функција. Такође, очигледно је да нема консензуса политичких странака о томе. Штавише, иако се републичка државна администрација неретко доживљава као реформистичка, не може се говорити о њеној озбиљној намери суочавања са прошлошћу. Али, имитација лустрација на србијански начин отпочела је наопако и прети да саму идеју озбиљно компромитује.

Проблем би, међутим, могло представљати и то што нема стручног консензуса о самом правном појму лустрације. Гледишта о томе могу се, ипак сврстати у три основне

групе: (1) лустрација је чисто морална мера, мера »прочишћења«, »просветљења« јавног функционера који је масовно кршио људска права и огрешио се о принципе правне државе, која се постиже његовим јавним признањем и кајањем; (2) лустрација је правна мера забране бављења одређеним јавним занимањем – ономе ко се тешко огреши о људска права и принципе правне државе – зато што се таквоме не може веровати да ће искрено радити у складу са правилним струке, начелима правне државе и поштовањем људских права; (3) по трећем гледишту, да би одређена друштвена процедура била лустрација, мора испуњавати оба услова – морални и правни. Дакле, тачка у којој нема спора јесте: лустрација је ситем моралних или правних санкција које следе због кршења људских права. Оно што ваља запамтити: лустрација *није* и не *сме бити* санкција за чланство у одређеној политичкој странци, нити за изражавање одређеног политичког става. Из тога би следило да лустрациона процедура мора да почива на принципу појединачне, индивидуалне, а не на принципу колективне одговорности. Најзад, у поступку испитивања одговорности појединца – само моралне или и моралне и правне – морају бити поштована сва његова људска права, а међу њима нарочито право на одбрану и право на саслушање, право на фер и непристрасно поступање, као и принципи поделе власти и поделе надлежности на којима почива правна држава. Дакле, лустрација није одмазда ако се спроводи уз поштовање људских права лица чија се одговорност испитује и ако се поштују процедура и надлежности.

Упоредно правна анализа лустрационих прописа доношених после пада ауторитарних режима показује да напред наведена правила нису увек била поштована. У државама у којима се донесени »тврди« лустрациони закони (на пример Чешка) било је примера колективне одговорности. У Пољској, која се, такође, одликује »тврдим« лустрационим механизмом, поступак је заснован на индивидуалној одговорности, на праву на одбрану, али и на признању судија о томе да су сарађивали са тајном полицијом. У случају признања следило је разрешење, а не опроштај. У Мађарској је спроведена само »мека« лустрација која се зауставила на моралној осуди. Она је, додуше, имала и правне ефекте: ономе за кога се утврдило да је масовно кршио људска прва изричући пресуде у складу са »класним« интересима и по политичком диктату, остављано је време да одлучи хоће ли наставити да се бави својом судијском професијом или ће поднети оставку. Ако се оставка не би поднела, лустрациона комисија је објављивала своје закључке у јавном гласилу, а судија је могао наставити да обавља свој посао, под хипотеком јавног

(прећутног или отвореног) неповерења. Донекле сличан приступ је имала и Комисија за истину и помирење у Јужноафричкој Републици: оном ко је признао да је кршио људска права изрицала се амнестија; ако Комисија закључи да није говорио истину, против њега би се повео кривични поступак ради кривичних дела кршења људских права, међу којима је било и најтежих (убиства). У неким државама, лустрација судија је била само покушана: словеначки парламент је одбио предлог Закона о отклањању последица тоталитарног комунистичког режима. Ипак, по Закону о судовима Словеније за судију се не може реизабрати судија који је поступао и одлучивао у судским поступцима у којима су се кршила људска права (Закон је доносен у време када су судије биле биране на одређено време, што битно мења приступ законодавца појму лустрације). Има и држава (поготово европских) које су одлучиле да се не суочавају са својом фашистичком прошлошћу (Шпанија, Португалија), јер су процениле да би политичке турбуленције које би могле настати веће од политичке користи која би се добила суочавањем са прошлошћу и лустрацијом. Такође, и у оним државама које су се одлучиле на какву-такву лустрацију, поступак је често био опструиран, углавном од појединих политичких партија и у предузборним раздобљима. Ипак државе које су провеле »тврду« (Чешка, Пољска) или доследну »меку« лустрацију (Мађарска) највише су се, од свих других источно или средњеевропских држава, приближиле уласку у Европску унију.

Упоредноправни приступ је користан за наше законодавство у одређеним границама – више по томе што постоји искуство о томе шта не треба чинити, него искуство шта ваља радити.

Какву правну оцену заслужују досадашњи захвати који личе на лустрационе, а предузети су у оквиру правосуђа у Србији? Генерално говорећи, та оцена за сада није прелазна.

Први случај масовног разрешења био је разрешење председника судова. По Уставу Србије председнике судова бира непосредно парламент. Према дугогодишњем политичком искуствуна балканским просторима (не само у Србији!), основна полуга контроле судова од стране политичке извршне власти јесу председници судов. Управо зато се жилаво одржава традиција да председника суда бира парламент. Никако да се наш законодавац одважи на то да избор председника суда препусти колегама – судијама тога суда. На жалост, тој немилој традицији није одолела ни данашња власт у Србији. Као

најпречи задатак поставила је себи управо смену председника судова, јер је желела да очува тај канал утицаја министарске извршне власти на судску власт.

Други случај масовног разрешења био је разрешење судија за прекршаје. Поступак је покренуо министар правде, који је за то надлежан. Али, покретању поступка претходило је објављивање листе судија чије се разрешење намерава тражити. То је било озбиљно кршење људских права – стављање људи на црне листе. Одбрана судија за прекршаје, објављивана такође у штампи, показује, међутим, да они немају елементарних правних знања која се односе на лустрацију. Тврдили су да су само »примењивали Закон«. Лустрација није мера која се изриче због примене закона, него због кршења људских права. Парадоксално, ни један од судија чије је разрешење тражено, није поменуо људска права. Ако закон налаже судији да крши љуска права (у овом случају: право на благовремено, истинито и непристрасно информисање), судија се мора позвати на устав. Чак и правни поредак ауторитативног времена омогућавао је судијама да поставе питање уставности одређених законских правила. Колико је судија за прекршаје поставило ово питање? Ниједан. Судије су се окупиле да протестују против стављања на црне листе (с правом!). Али, зашто се те исте судије нису окупиле 1998. године када је донесен Закон о јавном информисању. Зашто судије за прекршаје не протестују данас, када бројни министри у влади и сам премијер траже вођење кривичног поступка против новинара листа »Репортер« и »Блиц« и, у том поступку, откривање извора информација? Услови под којима су новине дужне да открију изворе информисања су у стандардима европског права тачно одређени. Ни један од тих услова (још) није наступио, па би судије могле да о томе обавесте министре и Владу.

Наредни погрешан корак министарства правде састоји се у томе што је судијама за прекршаје стављена на терет управо примена овог Закона, а не кршење људских права која су уставом гарантована и за која судије знају да се не смеју законом дерогирати.

Надаље, поступак према сваком од судија чије је разрешење тражено мора бити индивидуалан и у њему се морало утврдити о кршењу ког људског права се ради, у чему се састоји радња повреде тих права и, најзад, да ли се та повреда може квалификовати као несавесно и нестручно поступање судије, које води разрешењу. Према ономе што се могло сазнати из средстава информисања, поступак који је вођен према разрешеним судијама, није имао оваква обележја.

V ОБНОВА – КАКО?

Озбиљној реформи правосуђа која треба да премости стање између правно неуређене државе и правне државе, морају претходити дефинисани друштвени, политички и правни услови.

Под условима *друштвеног* карактера овде се подразумевају најпре: (1) постојање правосудне традиције у средини у којој се реформе предузимају; (2) цивилизацијска свест о потреби озбиљно схваћене поделе државних власти, у којој је судска (а можда и шира – правосудна) власт равноправна осталим грађанима државне власти; (3) опште реформско друштвено расположење и (5) друштвено одређење за цивилно друштво.

Политички услови који треба да претходе правосудној реформи нарочито су: (1) стабилна политичка власт која ужива поверење већине грађана; (2) спремност и способност носилаца власти за спровођење реформи; (3) посвећеност Владе реформским подухватима; (4) консензус носилаца правосудних функција (судија, тужилаца, адвоката) о томе да је реформа правосуђа неопходна и њихова темељна сагласност о битним циљевима, правцима и методама реформе и (5) осведочена способност носилаца реформе (надлежног министарства, наменски и формираних тела) да артикулишу циљеве и правце захвата, као и да методолошки и технички организују рад на правосудној реформи.

Међу *правним* условима који претходе реформисању правосудног система ваља посебно подвући: (1) постојање основних организација и функционалних (процесних) закона; (2) релативно добро формулисан уставни оквир на којем се темеље независност судске власти и судија; (3) стварно, а не само формално поштовање међународних конвенција, укључујући и инструменте за њихову имплементацију; (4) довољан уставни и законски оквир за избор најадекватнијег модела организације правосуђа и правосудних професија, који би почивао на друштвеним потребама, ефикасном пружању правне заштите, правној традицији и елиминисању корупције.

У овом тренутку ни у Србији ни у Црној Гори већина набројаних услова није испуњена. Испуњење неких је потпуно ван домаћаја правничке професије. Подручје у којем та професија може битно да помогне јесте пружање јасне информације о нормативним решењима и пракси функционисања правосудног система у развијеним државама и у региону, те предлагање и образлагање концепције нових института за које се може предпоставити да ће побољшати организацију и функционисање правосуђа.

ЧЛАНСКА КАРТА ЗА СЛОБОДАНА ВУЧЕТИЋА

Свечаност учлањења Слободана Вучетића у Библиотеку Врховног суда Србије одржана је 6. марта 2003. године у Врховном суду Србије. Свечаности су присуствовали: председник и судије Врховног суда Србије, као и домаћи и страни гости. Свечаност је започела у 18 часова.

Биографија позивног члана

Слободан Вучетић је рођен 10.10.1941. године у Вилусима, Општина Никшић, Црна Гора. Његови родитељи: мајка Рајка, рођена 1920, и отац Петар, рођен 1907, живи су и здрави.

Основну школу завршио је у брдовитим Вилусима, а гимназију у равном Врбасу. Правни факултет је завршио у Београду.

Радио је у органима федерације, Републике Србије и Београда.

Учествовао је у припреми Устава Србије из 1990. године, залажући се за вишепартизам, систем поделе власти, владавину права, правну државу, уставне гаранције грађанских слобода и права.

Пре тога, давне 1989. године, у интервјуу НИН-у, заложио се за укидање политичког монопола Савеза комуниста, за његово претварање у модерну социјал-демократску, односно социјалистичку партију. Због јавног покретања ове "забрањене теме" од тада је био у сталном јавном сукобу са руководством партије, чији је био члан. Од престанка те партије, није се учлањивао ни у једну политичку странку.

Један је од оснивача Друштва судија Србије (пролеће 1997. године) и члан Управног одбора Друштва од почетка до данас.

Од 1991. године судија је Уставног суда Србије. Због сталног јавног супротстављања ауторитарном режиму Слободана Милошевића, о чему сведочи велики број ауторских текстова, противуставно и противзаконито је разрешен судијске функције. Враћен је на ту функцију тек у септембру 2001. године, девет месеци после враћања осталих двадесетак разрешених судија. Није био по укусу ни једне политичке групације, односно ни једног политичког лидера. Политика је и даље преосетљива на јавну критику.

За председника Уставног суда Србије изабран је у јуну 2002. године.

Дуго је присутан у јавности, као критички аналитичар политичке стварности. Суочен са њом, написао је, у протеклој деценији, пет књига: "Демократија без доказа", "Приватизована држава", "Фатална власт", "У кругу пораза", "Пре и после". У прве четири књиге подвргао је оштрој критици деформације политичког и уставног система, кршење устава и безакоње режима Слободана Милошевића. Пета књига, штампана после 5. октобра 2000. године, садржи критичке текстове и о "старој" и о "новој" власти.

Слободан Вучетић је, поред пет књига, написао и многе научне и стручне радове. Они су објављени у зборницима: "Демократичност поретка у СРЈ", "Уставно-правни аспекти југословенске федерације", "Успостављање модерне и правне демократске државе у Србији", "Подкомунизам и власт", "Демократија долази", "Систем и корупција", "Криза и обнова права", "Промоција владавине права", "Између ауторитаризма и демократије".

И даље – говори и пише.

Његов говор је јасан, директан, уверљив, аргументован и занимљив. Зато привлачи пажњу и плени концентрацију.

Његови писани радови имају, не само научну и стручну, него и литерарну вредност. Зато се радо читају и дуго памте.

Његова јавна, усмена и епистоларна, иступања оставила су дубок траг у политичкој и стучној јавности, нарочито међу судијама, које је подстицао и храбрио у освајању уставом зајемчене независности судства.

Ту морам стати. Јер, Слободан Вучетић не воли велике речи о себи. Оне које сам изговорио, нису велике. Само су истините.

Све је то наш нови члан библиотеке могао уз помоћ породице и пријатеља. Они су му веровали. А и он њима.

Последњих година Слободан Вучетић ужива у великој љубави према унуци Ањи и унуку Мирку, од ћерке Јелене. Њима ће, најпре и показати чланску карту Библиотеке.

Уручење признања

Чланску карту позивног члана Библиотеке Врховног суда Србије уручила је Слободану Вучетићу – председник Врховног суда Србије мр Лепосава Карамарковић, која је у својој пригодној речи навела:

**Реч мр Лепосаве Карамарковић,
председника Врховног суда Србије**

Познавати Слобу Вучетића је истовремено и част и велико задовољство. Он плени дубоком мисли и фасцинантном елоквенцијом. Када говори о праву, говори разложно, свима разумљиво и прихватљиво. Краси га одмереност и господштина.

Упознали смо се у Друштву судија у тешким временима Милошевићеве владавине, у условима полуилегале боље рећи у потпуној изолованости. Међутим, нису нам сметали услови, дивно смо сарађивали, дружили се и припремали ЗА ВРЕМЕ ПОСЛЕ.

Слоба (не Милошевић него Вучетић) је својом одмереношћу и мудрошћу, сигурна сам у тим опасним околностима, учинио да ми, као Друштво судија, или бар неки од нас, као његови чланови дуже потрајемо.

Када је Слоба, заједно са Зораном Ивошевићем и Божом Прелевићем остао без посла, зажалили смо што и ми нисмо са њима, али смо им се ускоро придружили.

Својим књигама, које је даровао као улазницу за чланство у нашој библиотеци, Слоба је поштено и храбро, са великим ризиком критиковао режим, разоткрио начин његовог владања и тиме значајано допринео његовом паду.

Знали смо да је Слоба храбар, паметан и mudar и зато смо га бескрајно поштовали, али вероватно због тог тешког времена у коме смо се упознали и почели да сарађујемо нисмо ни приметили његову духовитост и веселост. Тек после, пошто нам се учинило да смо ушли у мирне воде, опустили се и поверовали да је све лоше иза нас, открили смо ову Слобину, до тад непознату страну.

Заједно смо путовали, прошле године на позив Стејт Департамента били смо на студијском путовању у Америци, где смо скоро целога дана имали тешке и напорне разговоре. Увече док смо седели у соби некога од нас у скромном хотелу, поред камина, за импровизованом софром а напољу дувао снажан ветар и било изузетно хладно, Слоба нам је рецитовао пригодне стихове (пазећи да не изостави никог из наше дружине), и то тек срочене, а тематске (да би била потпуна слика протеклог дана).

Те стихове смо назвали амерички циклус. Ја ћу вам само неколико прочитати, и жао ми је што ће најлепши стихови бити изостављени из истих разлога из којих се пред гостима не причају најбољи вицеви.

И то је наш Слоба Вучетић, диван друг и пријатељ и од данас позивни члан наше библиотеке.

Слободан Вучетић,
председник Уставног суда Србије

ПОЛИТИЧКА ИНСТРУМЕНТАЛИЗАЦИЈА ПРАВА

Приступни час

Полазећи од става да је добро уређени правни поредак могућ само у "земљи анђела", Кант у есеју «О вечном миру» закључује да "гомила разумних бића као целина тражи опште законе у интересу свога опстанка, а сваки појединац жели потајно да им измакне". Зато је Кантово уверење, да је однос права и политике један од најтежих проблема који се да замислити, и данас једнако актуелно.

Право и политика се условљавају и прожимају зато што су им порекло и егзистенција нераздвојни. Наиме, и право и политика су битни конститутивни чиниоци државе као главне друштвене и политичке организације и установе. При томе, **утицај политике на право директнији је и далеко већи, него утицај права на политику. И сам Устав иако основни и највиши закон државе, у својој суштини, најважнији је политички документ друштва у којем су синтетички изражене његове главне политичке и друге вредности и циљеви.**

Политика има најширу друштвену функцију – организовано изражавање, усклађивање, утврђивање и остваривање циљева и потреба целог друштва или његових делова. Она за своју подлогу има, пре свега, идеологију и економију, док је право главни регулациони систем и инструмент државе за остваривање утврђених дугорочних и текућих политичких, друштвених и државних интереса и циљева. Самим тим, и право је израз политичке воље и њен инструмент, јер је производ компромиса у сфери односа снага и интереса разних друштвених група као носилаца политичке и економске моћи.

Истовремено, право је у демократским друштвима много више него "воља владајуће класе претворена у законе". Наиме, у новијој политичкој историји, чија су битна обележја парламентарна демократија, подела власти и владавина права, право све више постаје моћно, практично главно средство ограничавања политике, односно политичке самовоље. Правна држава и владавина права управо значе владавину ограничену правом (уставом и законима), антитезу арбитарној, неоганиченој политичкој владавини.

Најкраћи, реч је о владавини закона, а не о владавини људи, што је скоро неподељено теоријско схватање суштине појма владавине права и, посебно, односа права и политичко – извршне сфере власти у савременим демократским друштвима и државама.

У недемократским друштвима, право је у инфериорном положају, практично у служби дневних интереса владајућих кругова, инструмент неодговорне власти, и још чешће неформалних центара политичке и економске моћи. У новије доба, типичан пример негативне корелације права и политике, односно положаја права као "слушкиње политике", била су комунистичка друштва, заснована на једнопартијском монопољу и свевласти партијске државе. Право је имало статус инструмента у рукама политике за остваривање тзв. "револуционарних циљева и интереса радничке класе". Правни систем није био заснован на принципу поделе власти, независности судова и владавине права, већ на вољи уске и неодговорне партијске елите.

За разлику од партијске државе у комунистичком систему, у савременим демократским друштвима држава је заснована на суштински другачијим принципима: политички плурализам, систем поделе власти, владавина права и независно судство, гарантовање и судска заштита, слободе права грађана својински плурализам, приватна иницијатива и тржишна привреда, са мање или више наглашеном социјалном функцијом државе. У овим друштвима право је, наравно, израз одређене, легитимно изражене и утврђене опште политике друштва, циљева и интереса разних пре свега, доминантних друштвених група и слојева. **Али, у њима је право (закон и суд) задобило високи ауторитет и статус моћног ограничавајућег фактора политичке самовоље, пре свега извршне власти, и гаранта људских слобода и права.** У овим друштвима, због високог цивилизацијског нивоа постоје развијена политичка и правна култура, слобода штампе и утицај на јавно мњење као снажни фактори на страни права, правде, законитости и личне одговорности, пре свега носилаца јавних функција.

Политика, наравно, најдиректније утиче на право, на његову садржину и квалитет, преко утицаја на рад и одлучивање парламента и владе који "производе" односно извршавају закон. Наиме, и парламент и влада су политички државни органи и директни експоненти владајуће политичке опције и елите која настоји да право, пре свега, закона, што више моделира према својим потребама, нарочито у обласитима са наглашеним политичким значајем (нпр. изборни систем) и сопственим економским интересима (порези, царине и сл.). Много мањи утицај политика има на судове и њихове одлуке, чија

је уставна функција заштита законитости и спречавање политичке и друге самовоље, самовлашће, кршења људских слобода и права.

У модерним, демократским друштвима, устав, закони, суд и демократско јавно мњење су најснажније бране политичкој самовољи, арбитражности и уопште неодговорној власти. У том погледу, установљаване принципа и система поделе власти имало је огроман позитиван утицај на јачање позиције права у односу на политику. Тај утицај се, пре свега, остварују преко независног положаја судства, како редовног, тако и уставног, у чијој је надлежности контрола уставности и законитости. Све већа афирмација принципа владавине права чини да делатност извршних и управних, наравно и судских, органа буде везана законом, а не арбитражном вољом политике и политичких органа.

Живот нам пружа и мноштво доказа да из сфере политике потиче многе модерне и демократске идеје које доводе до модернизације права, до увођења и поштовања чврстих стандарда у области људских права и вредности (људска права, екологија, социјална сфера и тд.).

Посткомунистичка друштва, нарочито она без веће претходне демократске традиције, као што је наше, опет се налазе "на почетку" изградње демократског друштвеног поретка и правне државе. Та околност неминовно доводи до изражите доминације политике над правом, до симулације демократског друштва и владавине права. Зато у нас и даље, директно или индиректно, мање или више видљиво, доминира извршна власт у оквиру система поделе власти и у друштву у целини. Централна демократска уставна институција – парламент, фактички је маргинализован, често личи на специфичан извршни орган извршне власти, који гласањем даје формални легитимитет политичкој доминацији Владе. Томе битно доприносе и законска решења о располагању посланичким мандатима од стране партија, као и нека решења у Пословнику Скупштине, којима су битно ограничена права посланика да учествује у скупштинској расправи. Уз то, Србија нема изабраног председника. То изазива озбиљан дебаланс у систему поделе власти у корист Владе. Такође, актуелна скупштинска већина која је све «тања» и тешко се обезбеђује, има дефицит демократске легитимности, јер је не чини већина из изворног ДОС-а коме су грађани децембра 2000. дали убедљиво већинску подршку, изражену у више него двотрећинској парламентарној већини. То објективно може довести до одређених

"непринципијелних коалиција", а тиме и до изневеравања воље грађана, односно до дневнополитичке инструментализације права.

Није, наравно, спорно да је у парламентарном систему влада израз парламентарне већине, то јест да изражава, заступа и спроводи њене политичке интересе, односно политички програм. Чињеница је, такође, да влада припрема, предлаже и спроводи законе, води економску и државну политику, директно или индиректно контролише главне финансијске токове, медије, полицију. Тиме влада објективно задобија доминантан положај у систему поделе власти.

У демократским друштвима и правним државама изграђени су ефикасни уставни законски инструменти и методи очувања система узајамне равнотеже и контроле три гране власти. На тај начин се онемогућава да, пре свега, извршна власт изађе из оквира своје уставне надлежности, да узурпира део законодавне надлежности (владавина уредбама), да избегне одговорност пред парламентом и тд. У нас тек предстоји оживотворење таквог функционалног, уравнотеженог, уставом стриктно одређеног и демократски контролисаног система односа и понашања све три гране власти. За то је битна претпоставка и јака демократска опозиција, независни медији и утицајно демократско јавно мњење.

Политичка инструментализација права у виду прагматичне и пристрасне законодавне или владине политике у корист политичких интереса владајуће коалиције, односно појединих ужих политичких и економских циљева и интереса одређених социјалних група – у принципу је честа, делом и разумљива, па и неизбежна пракса законодавне и извршне власти. Она делом произлази из политичког програма владајуће коалиције и њених предизборних обећања, али и из искрслих, често краткорочних, тзв. дневнополитичких потреба и проблема. То је нарочито случај са сиромашним друштвима, као што је наше, које је разапето између потреба за коренитим, за већину грађана болним, тешко подношљивим друштвеним реформама, и нужде да држава обезбеди минимум егзистенције управо тих грађана, чија већина живи веома сиромашно, тачније на ивици социјалне беде.

Сасвим је, међутим, другачија и недопустива она врста политичке инструментализације права којом се, насупрот уставним принципима и одредбама, право употребљава у дневно-политичке сврхе, у корист партијских, групних или

личних интереса припадника владајуће елите, маргинализује уставна позиција појединих државних органа, сужава простор људских слобода и права.

Нашој политичкој, нарочито стручној јавности, добро су познати методи грубе злоупотребе права, гажења устава и закона и основних људских слобода и права у време власти Слободана Милошевића. И сам сам највећи део енергије, у протеклих 12 година, утрошио на јавну борбу против тога недемократског, ауторитарног и криминализованог режима.

Али, и нова власт, пре свега извршно-управна, неретко се служи инструментализацијом права зарад стицања или очувања своје доминације, па и успостављања монопола власти. У вези са овим, наравно, треба имати у виду огромне наслеђене тешкоће и проблеме у свим сферама друштва које нова власт, пре свега Влада Србије, уз улагање огромних напора, покушава да реши што брже и успешније и при томе постиже праве резултате. Наиме, Влада, заиста, и треба да има кључну улогу у конципирању и мукотрпном спровођењу радикалне друштвене реформе, која се суочава са великим тешкоћама, па и отпорима. Међутим, тиме се не могу оправдати појаве одступања од Устава и закона и тенденција владања уредбама. Такође, ни појаве директног инструментализовања права, које је у функцији доминације извршне власти.

Илустроваћу то са неколико примера.

Први се односи на одстојање извршно-упрвне власти да, осим над парламентом, задобије што потпунију контролу и над судском влашћу. То се, колико је познато, не чини кроз непосредну интервенцију код председника судова и судија, већ индиректним, путем. Наиме, у јулу 2002. године извршене су крупне измене правосудних закона, пре свега Закона о судијама, којима су прекршени уставни принципи и одредбе о подели власти, самостаности и независности судова и судија. Законска решења од 1. јануара 2002, према којима су Високи савет правосуђа и Велико персонално веће Врховног суда добили право да предлажу избор, односно разрешење судија фактички су укинута или битно измењена у корист извршне и законодавне власти. Практично су била враћена сва законска решења из времена Милошевићеве власти, према којима одлучујући утицај на предлагање кандидата за судије, председнике судова и тужиоце, као и на њихово разрешење, имају политички органи – скупштински одбор за правосуђе и министар правде. Уставни суд Србије, на предлог Врховног суда Србије и других судова, суспендовао је та законска решења, а недавно их је својом одлуком и укинуо као неуставна. У образложењу се

Уставни суд, по прави пут у нас, позвао и на Европску повељу о закону о судијама, која забрањује умањење већ достигнутог нивоа самостаности и независности судова.

Други пример: неколико јавности добро познатих судских одлука (Ибарска магистрала, Милановић, Миленковић –Багзи) извршно – управна власт је оценила као "кап која је прелила чашу стрпљења народа". Најновије од тих судских "случајева" послужио је министру правде да у своје име и у име Владе најави, по хитном поступку, доношење нових правосудних закона на основу којих ће "у једном дану бити разрешене све судије и извршен реизбор судија". Реч је, очито, о најави закона којим би био грубо погажен Устав. Наиме, Устав гарантује сталност судијске функције, дакле ислучење реизбор. Али, зато Устав познаје и прецизно утврђење разлога за појединачно разрешење судија због несавесног и нестручног рада. То, међутим, подразумева да на основу уставних и законских критеријума и процедуре, Врховни суд, односно његово Велико персонално веће, испита сваки појединачни случај несавесног и нестручног рада судија, утврди чињенице и постојања разлога за разрешење и да о томе обавести Народну скупштину.

Наравно, судство је и даље бременито огроним наслеђеним проблемима и слабостима из Милошевићевог времена. **Бројни носиоци правосудних функција, председници судова, судије, и тужиоци, били су директно политички инструментализовани. Пристајали су да из идеолошких, матријалних или каријеристичких разлога кривотворе изборну вољу грађана кроз судске одлуке, учествовали у спровођењу монтираних политичких кривично – судских процеса и сл. Та врста политичке инструментализације права изузетно је опасна и њој се и само судство пре свих мора најодлучније супротставити.**

Сасвим је, такође, неспорна и оправдана аргументована јавна критика да је судски поступак недопустиво дуг, да је ниво незаконитих првостепених пресуда превисок, да је казнена политика још увек блага. **Право на критику рада државних органа и функционера, а ту, свакако, спадају и судови и судије, Уставом је гарантовано. Грађанин не може бити позван на одговорност због такве јавне критике, осим ако је тиме учинио кривично дело.** У том смислу, то право, само по себи, не треба сматрати атаком на независност судства и судије. Међутим, критика, као и одговорност треба да буду максимално аргументоване и индивидуализоване, да се оправдана критика појединачне пресуде не уопштава, не приписује у кривицу целом судству, што је у нас, нажалост, чест случај. Тиме се постиже контраефекат, тј. изазива отпор и цеховска

солидарност у судству, што управо одговара онима који би требало да сnose одговорност, да буду разрешени. Такође, тиме се систематски подрива поверење грађана у судство у целини, сугерише закључак да се судска одлука може купити, чак и да је то најсигурнији "пут до правде". Такве изјаве су се повремено могле чути и од појединих припадника врха извршно – управне власти. А судови су, ипак, последња брана и заштита људских слобода и права.

Нова власт, међутим, није имала довољно политичке воље, сагласности и снаге да непосредно после 5. октобра 2000, као добар број бивших социјалистичких држава, донесе закон о лустрацији. Он би се односио на све носиоце јавних функција, а не само на судије који су се грубо огрешили о уставом гарантована људска права, на основу чега би били спречени да и даље врше јавне функције. За оне који су починили кривична дела вршењем јавне функције постоје кривичне санкције. Уместо да се бар сада приступи промени правосудних закона у складу са одлуком Уставног суда и тако у кратком року реши преко педесет већ припремљених предлога у Врховном суду за престанак, односно разрешење судијске функције, извршно-управна власт најављује, практично прети целом судству разрешењем, односно општим реизбором, иако је то антиуставно. Али, зато то као вид партијско – политичке промоције и инструментализације права, може, али само краткорочно бити од користи делу политичке елите.

Трећи пример: доношење Закона о екстрапрофиту у јавности је било примљено са великим одобравањем. Очекивало се да се тим путем од ратних профитера и других "успешних српских бизнисмена и домаћина", одузме оно што је резултат монополистичких и привилегованих позиција и веза са врхом бившег режима за време рата и међународних санкција. Тај закон је на почетку громогласно промовисан не само као моћно средство задовољења правде, већ и као важан извор средстава за државни буџет, за развој Србије. Независно од тога што је екстрапрофит објективно врх леденог брега који се зове шпекулативни и ратнопрофитерски капитал, активности на спровођењу тога закона почела је да јењава. Нестала је из ударних медијских вести, да би недавно било најављено да ће се обуставити примена тога закона, односно да ће бити укинут.

Драстичан пример политичке инструментализације права представља и Закон о сарадњи са Хашким трибуналом. Наиме, због оштрог сукоба интереса и ставова политичких партија у вези са питањем да ли уопште и како сарађивати са овим судом,

усвојено решење да могу бити изручени само они наши грађани за која су подигнуте оптужнице од дана ступања на снагу овог Закона. Овде је уски страначки интерес, борба за наклоност "патриотског" бирачког тела, био јачи од интереса државе као целине.

Четврти пример: јавна гласила су такође, често актери политичке инструментализације, па и злоупотребе права, било у служби одређене политичке опције или дела власти, било у "сопственој режији". У првом случају, медији се из комерцијалних и других разлога укључују у масовну и интензивну "промоцију" појединих, поготову криминалних афера. То никако не значи да је недопуштена активна улога медија у истраживању криминала и одређеног криминалног случаја, поготово ако има шири друштвени значај. Наравно, њиховог стручног и критичког коментарисања у медијима, стручним трибинама.

Чињеница је, нажалост, да полиција није у стању а вероватно често и није спремна, да уђе у обрачун са појединим моћним центрима организованог криминала. Ако би изостала активна улога медија у раскривању великих криминалних афера, многи од њих остале би нерешене или биле прећутане, заташкане или врло траљаво обрађене у предкривичном поступку од стране полиције. До душе, медији, пре света тзв. "жута штампа" и "ружичасте" ТВ намерно праве грешку – често унапред, пре подизања оптужнице, притворене и оптужене грађане проглашавају кривим, изричу им пресуде, уместо да објективно извести о неспорним чињеницама. А онда, ако судска одлука не буде у складу са медијским или политички пројектованом сликом и очекивањем, суд се прикива за "стуб срама". И не само то, већ се на основу конкретног случаја, где је могућа и крупна грешка или блага кривична казна, изречена од првостепеног суда, изричу крајње негативне оцене о судству у целини као неспособном, неодговорном и корумпираном.

Посебна карактеристика честих политичких и медијских критика судства у целини је то да се, по правилу, потпуно пренебрегава чињеница да суд у кривичним предметима само суди, и то на основу подигнуте оптужнице, од стране тужиоца или приватне тужбе. А све пре тога, то јест подношење кривичне пријаве и захтева за отварање истраге, а то је фаза која је предмет највеће медијске и политичке пажње спада у делатност и одговорност полиције и тужилаштва. Међутим, то се све, намерно или из незнања, приписује судству, што најшира јавност прима здраво за готово. Полиција, па и тужилаштво, који једини, уз

истражног судију, припремају чињеничну подлогу за суђење, неоправдано су поштеђени критике за неефикасност и спорост кривичних поступака.

Нема, дакле, сумње да је у нас и даље битна карактеристика односа политике и права то што се политичка, пре свега извршна – управна власт према праву добрим делом односи као према инструменту политике. А у други план се ставља његова основна функција гаранта људских слобода и права, обезбеђења, законитости и одговорности, поштовања устава и закона од стране свих, а пре свега органа државне власти. Зато је у нас, залагање за реафирмацију ауторитета права, закона и суда, први и најважнији задатак на дугом путу изградње демократског друштва, правне државе и одговорне власти. Мера у којој право и судови буду задобијали ауторитет, кључно место и беспоговорну реч у заштити људских слобода и права и у ограничавању самовоље, противправног понашања, пре свега државне власти, одредиће карактер те власти и степен демократског напретка друштва.

Инспирација у отпору према инструментализацији права и данас могу бити Цицеронове речи да "сви морамо бити робови закона да би смо били слободни".

С А Д Р Ж А Ј

Страна

Део први – ДОКУМЕНТИ

- Преглед рада Врховног суда Србије, (са освртом на рад подручних судова опште надлежности за 2002. годину) - - - - -
- Одлука Уставног суда Србије IY – 122/2002 - - - - -

Део други – СУДСКА ПРАКСА

КРИВИЧНО ОДЕЉЕЊЕ

- ПРАВНО СХВАТАЊЕ - - - - -
- СЕНТЕНЦЕ - - - - -
- Злоупотреба овлашћења у привреди - - - - -
- Угрожавање саобраћаја опасном радњом или средством - - - - -
- Продужење притвора - - - - -
- Експлозивне материје - - - - -

ГРАЂАНСКО ОДЕЉЕЊЕ

- ПРАВНА СХВАТАЊА - - - - -
- СЕНТЕНЦЕ - - - - -
- Уговарање брака - - - - -
- Пристанак оштећеног - - - - -
- Неистинита информација и накнада штете - - - - -
- Деликтна способност - - - - -
- Одговорност града за заштиту од паса луталица - - - - -
- Накнада штете за претрпљени страх - - - - -
- Почетак застараног рока потраживањем из неоснованог обогаћења - - - - -
- Застарелост накнаде штете према осигуравачу - - - - -

СТВАРНО ПРАВО - - - - -

- Отуђење непокретности из друштвене својине - - - - -
- Стицање својине одржајем и примена закона - - - - -
- Враћање земљишта због ништавости поклона и одрицање од наслеђа - - - - -
- Деоба заједничке ствари и стварни терети - - - - -
- Заштита суддржавине - - - - -

НАСЛЕДНО ПРАВО- - - - -

- Пуноважност завештања пред сведоцима - - - - -
- Пуноважност писменог тестаментa пред сведоцима - - - - -

СТАМБЕНО ПРАВО - - - - -

- Отказ уговора о коришћењу војног стана - - - - -
- Трошкови одржавања стамбене зграде - - - - -

ИНДУСТРИЈСКА СВОЈИНА - - - - -

- Заштита проналаска - - - - -

РАДНО ПРАВО - - - - -

- Уговор о раду закључен по Закону о радним односима ("Службени гласник РС", број 55/96 и 28/01) са трајањем и у време примене Закона о раду ("Службени гласник РС", број 70/01) - - - - -
- Отказ уговора о раду због непоштовања радне дисциплине- - - - -
- Стечај и престанак рада - - - - -
- Самовољно напуштање јединице - - - - -
- Продужена тежа повреда радне обавезе и застарелост вођења дисциплинског поступка - - - - -
- Одрицање од зараде - - - - -
- Накнада нематеријалне штете због незаконитог престанка радног односа - - - - -

ТРГОВИНСКО ПРАВО - - - - -

- Привид правне личности - - - - -
- Право акционара банке у стечају на учешће у подели деобне-стечајне масе - - - - -
- Доследност потраживања разлике између гарантоване и пуне зараде - - - - -
- Пуноважност уговора о преузимању дуга по Уредби о привременој забрани располагања - - - - -
- Доказ о извршеном плаћању између привредних субјеката - - - - -
- Колска дангуба - - - - -
- Застарелост потраживања аванса након раскида уговора - - - - -

ПРОЦЕСНО ПРАВО- - - - -

- Судска надлежност и наплата јавних прихода - - - - -
- Заступање и престанак статуса адвоката - - - - -
- Промена тужиоца у парници - - - - -
- Тужба и повраћај у пређашње стање - - - - -

- Накнада парничних трошкова код повлачења тужбе - - - - -
- Делимична пресуда због изостанка - - - - -
- Мешање у парници након павноснажности пресуде - - - - -
- Активна легитимација наследника за подношење ванредних правних лекова - - - - -
- Инфлаторна штета поводом досуђеног издржавања - - - - -
- Ревизија на решење о одбацавању предлога за понављање поступка у погледу трошкова парнице - - - - -
- Измењени правни став Врховног суда и понављање поступка - - - - -
- Извршење на основу стране приватне исправе - - - - -

УПРАВНО ОДЕЉЕЊЕ

ПРАВНА СХВАТАЊА - - - - -

СЕНТЕНЦЕ - - - - -

- Карактер решења о једнократном располагању станом - - - - -
- Карактер решења о разрешењу вршиоца директора радне установе - - - - -
- Карактер решења образовању комисије за преговоре са учесником тендера - - - - -
- Карактер решења о ускраћивању сагласности за избор директора школе - - - - -
- Карактер решења давању на коришћење градског грађанског земљишта - - - - -
- Мера забране вршења делатности - - - - -
- Порез на екстра профит - - - - -
- Пореско ослобођење и концесија - - - - -

Део трећи – ОГЛЕДИ

- Канадско право – Предраг Трифуновић
судија Врховног суда Србије - - - - -
- Алтернативно решавање спорова - Љубица Милутиновић
судија Врховног суда Србије - - - - -

Део четврти – БИБЛИОТЕКА

- Чланска карта за проф др Весну Ракић-Водинелић - - - - -
- Биографија добитника - - - - -
- Уручење признања - - - - -
- Реч мр Лепосаве Карамарковић - - - - -
- Беседа (Правна и етичка обнова правосуђа) - - - - -
- Чланска карта за Слободана Вучетића - - - - -
- Биографија добитника - - - - -
- Уручење признања - - - - -
- Реч мр Лепосаве Карамарковић - - - - -
- Беседа (Политичка инструментализација права) - - - - -